

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra studií občanské společnosti

Diplomová práce:

Dobrovolnictví mladých lidí motivace a bariéry

autorka: **Bc. Jana Bělohlávková**

vedoucí práce: **Mgr. Tereza Pospíšilová, M.A., Ph.D.**

Praha 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jsem v ní jen uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla použita k získání jiného (ani stejného) titulu.

Dávám tímto i svolení, aby práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy.

Práce smí být používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 15. září 2010

Bc. Jana Bělohávková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí své diplomové práce, Mgr. Tereze Pospíšilové, M.A., Ph.D. za inspirativní vedení a podnětné zpětné vazby.

Děkuji všem studentům a dobrovolníkům, kteří mi svou otevřeností a vstřícností umožnili získat podklady pro tuto práci.

A děkuji také Mgr. Petru Škráškovi a Mgr. Ľubici Drnákové za vstřícné jednání a zprostředkování kontaktu se studenty.

Na závěr bych ráda poděkovala mým blízkým za vytrvalou podporu a motivaci, především pak Terezičce Pecháčkové a Vladimíru Bejčkovi.

ABSTRAKT

Dobrovolnictví je aktuálním společenským tématem. Je přínosné pro společnost a zároveň i pro jedince, který se mu věnuje. Tato práce se zabývá tématem „mladí lidé a dobrovolnictví“. Pojednává o pohledu mladých lidí na dobrovolnictví a zkoumá motivace a bariéry, které mladí lidé ve vztahu k dobrovolnictví mají.

V rámci práce byl uskutečněn kvalitativní výzkum metodou focus group. Cílovou skupinou byli mladí lidé ve věku 16-19let. Výzkum se kromě bariér a motivací věnoval i tomu, jak mladí lidé získávají informace o dobrovolnictví.

V závěru práce jsou navržena doporučení pro propagaci dobrovolnictví mezi mladými lidmi. Tato doporučení jsou směřována především k Evropskému roku dobrovolnictví 2011.

Klíčová slova

dobrovolnictví, mladí lidé, mládež, motivace, bariéry, volný čas, vzdělávání, identita, Evropský rok dobrovolnictví

ABSTRACT

Volunteering is an important subject in today's society. The society as well as the volunteers themselves profit from volunteering. This thesis handles the topic of young people and volunteering. It deals with the opinion of young people about volunteering as well as with the motivations and barriers young people have in connection to volunteering. There has been a qualitative research conducted within this thesis. The method of focus group was used for it. Young people between 16 and 19 years were the target group of the research. Besides motivation and barriers it focused as well on the channels through which people get information about volunteering.

There are recommendations concerning the promotion of volunteering between young people in the final part of the thesis. Those conclusions are aimed mainly for the European Year of Volunteering 2011.

Key Words

Volunteering, young people, youth, motivation, barriers, free time, education, identity, European Year of Volunteering

OBSAH

I. Úvod	7
II. Teoretická část	10
1. Dobrovolnictví jako pojem	10
1.1. Pojem dobrovolnictví v ČR	14
1.2. Pojem dobrovolnictví v EU	15
1.3. Definice dobrovolnictví pro tuto práci	16
2. Formy a oblasti dobrovolnictví	19
2.1. Formy dobrovolnictví	19
2.2. Oblasti dobrovolnictví	21
2.3. Formy a oblasti dobrovolnictví v této práci	23
3. Historie a vývoj dobrovolnictví	24
3.1. Dobrovolnictví ve světě	24
3.2. Dobrovolnictví v ČR – historie	26
3.3. Dobrovolnictví v ČR - současnost	28
4. Motivace k dobrovolnictví	32
4.1. Motivace obecně	32
4.2. Motivace k dobrovolnictví	34
5. Mladí lidé a dobrovolnictví	37
5.1. Pojem „mladí lidé“	37
5.2. Trávení volného času	39
5.3. Potenciál dobrovolnictví ve vztahu k mládeži	41
III. Empirická část	43
1. Metoda	44
1.1. Cílová skupina a výběr vzorku	44
1.2. Fokusní skupina (FG) jako metoda sběru dat	45
1.3. Scénář FG	46
1.4. Metoda analýzy dat	50
1.5. Potenciální etické problémy	51
2. Výstupy výzkumu	53
2.1. Obrázek dobrovolnictví	53
2.2. Informace mladých lidí o dobrovolnictví	59
2.3. Motivace k dobrovolnictví	62
2.4. Bariéry dobrovolnictví	70
2.5. Příběh rodičího se dobrovolníka	76
3. Závěr výzkumu	84
IV. Doporučení	85
1. Evropský rok dobrovolnictví 2011	86
2. Cíle doporučení	87
3. Vlastní doporučení	88
3.1. Doporučení k cíli 1 - Lepší porozumění dobrovolnictví	88
3.2. Doporučení k cíli 2 - Podpora pozitivního prostředí pro dobrovolnictví	90
3.3. Doporučení k cíli 3 – Více mladých lidí - dobrovolníků	93
3.4. Kampaň v rámci Evropského roku dobrovolnictví	94
V. Závěr	97

<u>Literatura a použité zdroje.....</u>	<u>98</u>
<u>Literatura.....</u>	<u>98</u>
<u>Přednášky a školení</u>	<u>102</u>
<u>Rozhovory a fokusní skupiny.....</u>	<u>103</u>
<u>Webové stránky.....</u>	<u>103</u>
<u>Seznamy.....</u>	<u>104</u>
<u>Seznam tabulek a obrázků.....</u>	<u>104</u>
<u>Seznam příloh.....</u>	<u>104</u>
<u>Seznam zkratk.....</u>	<u>104</u>
<u>Medailon autorky.....</u>	<u>105</u>
<u>Projekt diplomové práce.....</u>	<u>106</u>
Přílohy	

I. Úvod

Téma dobrovolnictví je v současné době skloňováno ve všech pádech – příkladem je velký výzkum věnovaný dobrovolnictví, který probíhá v současné době v ČR.¹ Dalším důkazem o aktuálnosti tématu je to, že OSN vyhlásilo rok 2001 za Rok dobrovolnictví a Evropská Unie se chystá vyhlásit rok 2011 také za Rok dobrovolnictví, konkrétně tedy za *Evropský rok dobrovolných činností na podporu aktivního občanství*. To je jasným znakem, že dobrovolnictví je společenským fenoménem a velcí hráči na poli světové politiky mají zájem dobrovolnictví podporovat, což by se mělo odrazit na národní a přeneseně i na lokální úrovni.

Téma dobrovolnictví je rozsáhlé a zpracovávané mnoha autory, už jen otázka motivace k dobrovolnictví byla zpracována desítkami autorů (patří mezi ně i Tošner, Ilsley, Cnaan – odkazy viz seznam literatury). A věnovalo se mu i mnoho studentů ve svých bakalářských a diplomových pracích (za všechny jmenujme např. Hofbauerovou - 2008, Pištěková – 2007).

Téma dobrovolnictví jsem si vybrala kromě toho, že je aktuální, i kvůli tomu, že se v oblasti dobrovolnictví pohybuji již téměř deset let. Jsem aktivním dobrovolníkem a s dobrovolníky pracuji od roku 2006 i jako školitel. Díky vlastní zkušenosti tak vím, co dobrovolnictví může mladému člověku nabídnout, a ráda bych přispěla k tomu, aby mělo více mladých lidí informace o něm a mohlo se zapojit do dobrovolnické činnosti.

Čím je tato práce specifická?

Tato práce se zaměřuje na vybranou cílovou skupinu – na mladé lidi. Konkrétně v části výzkumu na mladé lidi ve věku 16 – 19 let. Z toho se odvíjí, že i ostatní části se vztahují více či méně právě k této úzce vymezené skupině. Práce se dále specificky soustředí na to, jaký mají tito mladí lidé pohled na dobrovolnictví a jaké motivace a bariéry vnímají v souvislosti s ním.

Cílem této práce je přinést nové poznatky z oblasti motivace a bariér mladých lidí ve vztahu k dobrovolnictví a díky nim pak zjistit vhodný způsob, jak je možné mladé lidi o dobrovolnictví informovat a je k němu motivovat. Má za cíl na základě teorií a výzkumu

¹ Jedná se o reprezentativní šetření populace ČR od 15 let, které proběhlo v roce 2009 v rámci projektu The Patterns and Values of Volunteering.

navrhnout doporučení, která by bylo možné využít v rámci Evropského roku dobrovolnictví.

Zacílení práce na mladé lidi vychází z několika úvah. Zde nabízím jejich shrnutí:

- Jedná se o potenciální silnou dobrovolnickou skupinu. Mladí lidé mají více volného času, který by mohli na dobrovolnictví věnovat a méně povinností, které by jim v dobrovolnictví zabraňovaly. Pokud se podíváme na běžného středoškolského studenta, tak jeho hlavní povinností je školní docházka. (Pospíšilová, 2010-B) Nemusí se starat o vlastní rodinu, nemá děti, pokud pracuje, jedná se většinou o flexibilní práci formou brigády.
- Pracovat s touto skupinou a motivovat ji k dobrovolnictví má smysl. Je pravděpodobné, že pokud se stanou dobrovolníky v nízkém věku, budou se k této činnosti vracet v průběhu celého života. (Hall et al., 2009) Pokud se člověk zapojí do dobrovolnictví v mládí, dá se očekávat, že si k němu vybuduje vztah a bude se mu věnovat i v dospělosti (i když možné intenzita zapojení se bude měnit). Je tomu tak s jinými věcmi, kterými mladí lidé tráví svůj čas – sport, hra na hudební nástroj atd.
- Zaměření na tuto skupinu je strategické i vzhledem k tomu, že se dá dobře cíleně zasáhnout. Školní docházka u této skupiny zjednodušuje kontakt s ní. Mohou ho zprostředkovat právě vzdělávací instituce, které mladí lidé navštěvují. Dá se proto vyvinout speciálně zacílená informační strategie pro propagaci dobrovolnictví.
- Pokud se chceme věnovat problematice inkluзивity dobrovolnictví a rozšíření zapojování se do něho je tato cílová skupina také zajímavá jak z výzkumného hlediska, tak z hlediska propagace dobrovolnictví. Právě věk 16-19let je tím, kde se dá podchytit sociální a vzdělanostní stratifikace. Pro výzkum je možné získat jednoduše vzorek mladých lidí s nižším vzděláním. A pro propagaci dobrovolnictví za účelem zvýšit povědomí o a zapojení do dobrovolnictví je možné prostřednictvím škol komunikovat přímo s mladými lidmi navštěvujícími typy škol, které nejsou vnímané jako „elitní“.

Všechny tyto úvahy podpořily rozhodnutí zaměřit práci a její stěžejní část – tedy výzkum na cílovou skupinu mladých lidí se záměrem následně na ně, na základě výstupů tohoto výzkumu, výchovně či motivačně působit.

V rámci Evropského roku dobrovolnictví budou podporovány aktivity zaměřené na zvýšení povědomí o dobrovolnické činnosti, hlavně na aktivní účast na ní. Mladí lidé jsou jednou z cílových skupin těchto aktivit. (Rada, 2009) Výstupy plánovaného výzkumu, které odhalí, jak mladí lidé v České republice dobrovolnictví vnímají a co je k němu může motivovat, nebo co jim naopak překáží, pak mohou poskytnout cenné vstupní informace pro instituce či organizace v České republice, které budou aktivity pro Evropský rok dobrovolnictví navrhovat a realizovat.

Ve druhé, následující části práce se budu věnovat teoretickým východiskům: Dobrovolnictví, jeho formám, oblastem a historii, motivaci k dobrovolnictví a mladým lidem.

Ve třetí části se pak budu věnovat výzkumu samotnému a jeho výsledkům. Hlavní důraz je přitom kladen na zmapování motivací a bariér, které se k dobrovolnictví podle mladých lidí pojí. A záměrem je i zjistit, zda se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi z různých typů škol. Výzkumné otázky, které si v práci kladu jsou následující:

1. Jaký mají mladí lidé pohled na dobrovolnictví?
 - 1.1 Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi s různým vzděláním?
 - 1.2 Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi, kteří s ním mají aktivní zkušenost a těmi kteří ne?
2. Jak mladí lidé získávají informace o dobrovolnictví?
3. Jaké vnímají mladí lidé motivace k dobrovolnictví?
4. Jaké bariéry vnímají mladí lidé v tom, aby se stali dobrovolníky?

Ve čtvrté části se pak pokusím shrnout doporučení, která z teorie a výsledků výzkumu plynou pro propagaci dobrovolnictví mezi mladými lidmi. Především pak s cílem, aby byly využitelné v rámci akcí plánovaných ve spojení s Evropským rokem dobrovolnictví 2011.

II. Teoretická část

1. Dobrovolnictví jako pojem

Sběr odpadků v okolí vlastního bydliště, pravidelné vedení divadelního kroužku pro děti ze základní školy, doučování dětí ze sociálně vyloučených komunit, organizování fotbalových zápasů pro družstvo vlastního syna, navštěvování dlouhodobě nemocných, překládání článků o porušování lidských práv, organizování konference o náhradní rodinné péči, příspěví do sbírky pro oběti povodní, stavba školy v Africe?

Existuje mnoho podob dobrovolnictví a paralelně s tím i mnoho definic pro to, co dobrovolnictví vlastně je. Jak v této kapitole uvidíme, některé jsou široké, vejde se do nich téměř jakýkoliv dobrovolný počin a někdy i činnost, kde by se dobrovolnost dala zpochybnit (např. uklízení veřejného prostranství jako alternativní forma trestu). Jiné definice vymezují určité podmínky, které činnost musí splňovat, aby její vykonavatel mohl být považován za dobrovolníka (např. vykonávat dobrovolnou činnost na základě písemné smlouvy).

Výrazný krok k zpřehlednění oblasti dobrovolnictví udělal v polovině 90. let Ram A. Cnaan s kolegy (Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996), když na základě rozboru definic dobrovolnictví a následného dotazování více než 500 respondentů určili 4 hlavní dimenze dobrovolnictví:

Svobodné rozhodnutí (Free choice)

Odměna (Remuneration)

Struktura (Structure)

Cílová skupina (Intended beneficiaries)

V rámci každé této dimenze existuje škála možností, která jde od variant jasného dobrovolnictví, které by se vešlo do všech definic, až po varianty dobrovolnictví, které mohou být sporné a zahrnují je pouze některé z širších definic. Zde vysvětlení u jednotlivých dimenzí:

Svobodné rozhodnutí

Svobodné rozhodnutí ←—————→ Donucení

Tedy od zcela svobodného rozhodnutí, které jedinec učiní sám, přes pomoc rodičům s jejich dobrovolnou činností, dobrovolnictví v rámci školní povinnosti, až po dobrovolnictví jako formu trestu.

Odměna

Bez odměny ←—————→ S platem

Tedy od dobrovolnictví, kde dobrovolník nedostává vůbec žádnou odměnu, přes náhradu vynaložených např. cestovních financí a motivační odměny ve formě služeb či předmětů, až po částečné placení vykonávané činnosti.

Struktura

V rámci organizace ←—————→ Spontánní

Od činnosti pro neziskovou organizaci či dobrovolnické centrum s uzavřenou platnou smlouvou a jasně vymezenými úkoly, až po vlastní zcela neinstitucionalizované dobrovolnické akty.

Cílová skupina

Neznámí lidé ←—————→ Rodina

Od činnosti pro zcela neznámé lidi, přes činnost pro známé známých, pro sousedy a přátele až po dobrovolnictví nebo kvazi dobrovolnictví pro vlastní rodinu.

Pokud se na zde nastíněné dimenze podíváme, pak je patrné, že čím více vpravo se pohybuje charakter konkrétního dobrovolnictví v dané dimenzi, tím spornější může být, zda se jedná o dobrovolnictví. Například pravidelné vodění nevidomého syna sousedů do školy. Zda se v tomto případě jedná o dobrovolnictví, záleží na tom, jak dobrovolnictví definujeme.

Podle toho, jak velkou část škály zahrnuje ta která definice dobrovolnictví, podle toho bychom ji mohli označit za širokou, nebo úzkou.

Příkladem **široké definice** nám může být: „Být dobrovolníkem znamená jít za své základní povinnosti, jednat na základě rozpoznané potřeby a bez záměru mít z dané činnosti finanční prospěch.“² (Ellis, Noyes, 1990 in Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996) Tato definice je velice otevřená, všechny charakteristiky, které určuje, jsou „měkké“ – nejsou přesně definované a záleží nejvíce na člověku samotném, který dobrovolnictví vykonává, zda je splňuje. Pokud by se tato definice brala doslovně, tak pokud někdo neměl záměr z dané činnosti mít finanční prospěch, tak je dobrovolníkem i pokud dostává za danou činnost nakonec plat. Tato definice nabízí pouze málo vnějších orientačních faktorů.

O porovnání **užší definice** je tato: dobrovolník „je osoba, která z vlastní vůle a bezvýdělečně pracuje pro neziskovou organizaci, která je formálně organizována a má jako svůj cíl službu nebo cokoli jiného, než členství.“³ (Jenner, 1982 in Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996) Jak je patrné, podle této definice by statut dobrovolníka mohl být zpochybněn u všech dobrovolníků vykonávajících činnost pro občanská sdružení.

Dalším pokusem zpřehlednit a uspořádat jinak široký a nepřehledný „terén“ dobrovolnictví byla studie Dekkera a Halmana (2003). Ti na základě rozboru definic dobrovolnictví určili jeho hlavní aspekty, které objevili ve většině analyzovaných definic. Tyto tři aspekty, i když jsou obdobné jako dimenze v předchozím zmiňovaném výzkumu, jsou ovšem určené fixně a je jim upřena šíře a variabilita, kterou poskytovaly závěry Ram A. Cnaana a jeho kolegů z roku 1996. Díky tomu nabízí do určité míry jasnější orientační rámec.

Tři základní aspekty dobrovolnictví:

1. Dobrovolná činnost je **nepovinná**.
2. Dobrovolná činnost přináší **užitek jiným lidem**.
3. Za výkon dobrovolné činnosti **není** poskytována **hmotná odměna**.

² Překlad autorka. V originále: „To volunteer is to choose to act in recognition of need, with an attitude of social responsibility and without concern for monetary profit, going beyond one's basic obligations.“ Ellis, Noyes, 1990 in Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996)

³ Překlad autorka. V originále: „a person who, out of free will and without wages, works for a non-for-profit organization which is formally organized and has as its purpose service to someone or something other than its membership.“ (Jenner, 1982 in Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996)

Jedná se o základní minimum, na kterém se shodují různé teorie, z toho vyplývá, že jako takové je velmi obecné. (Například charakteristika „jiných lidí“ - počítají se mezi ně i příbuzní, sousedé, přátelé? – to potom již záleží na konkrétní definici, jak tuto otázku specifikuje.) Obecně stanovené aspekty nemohou reflektovat celou škálu dobrovolnictví a už vůbec ne jeho hraniční formy. O to se ani jejich autoři nesnažili. Dají se ale jednoduše využívat pro základní orientaci.

Pro tuto práci tedy bude využívána tato tříbodová definice dobrovolnictví. Zde trochu detailněji k jednotlivým bodům.

Ad1. Aby dobrovolnictví bylo vskutku dobrovolnictvím, tak musí, jak je na samotné etymologii slova patrné, být dobrovolné – konané z vlastní (dobré) vůle.

Dobrovolníci se zapojují do dané činnosti na základě vlastního rozhodnutí. Činnost pro ně musí být nepovinná. Proto například veřejně prospěšné práce jako alternativní trest, nebo pomoc rodičům v rámci jejich dobrovolné práce, nemohou být považovány za dobrovolnictví, i když splňují ostatní dva body.

Ad2. Činnost dobrovolníka by měla přinášet prospěch jiným lidem. Je možné, že z nich má jistou formu užítku i dobrovolník sám, ale primárně by dobrovolnictví mělo být směřováno k vytváření něčeho pro druhé. Druhými jsou v tomto smyslu v dobrovolnictví primárně myšleni lidé vně rodinného a přátelského a většinou i sousedského kruhu, kde vazby jsou tak silné, že je obtížné určit, kdo má z dané činnosti užitek. Domácí práce, pomoc sousedce s nákupem, či hlídání syna kamarádce, tak nelze považovat za čisté dobrovolnictví.

Ad3. Jedná se o neplacenou činnost. Dobrovolník práci činí bez nároku na hmotnou či finanční odměnu. Výjimku, kdy do dobrovolnictví vstupují finance, tvoří moment, když dobrovolník sám musí investovat (např. cestovné, nákup materiálu, peníze na telefon), pak je možné proplácení těchto nákladů i se zachováním dobrovolného statutu. Toto ovšem ještě neznamená, že dobrovolník za své angažmá nic nemá. Co z toho dobrovolníci mají, jsou nemateriální požitky, jejichž specifikaci se budeme věnovat blíže, až budeme mluvit o motivaci k dobrovolnictví. Pokud tedy jakákoliv činnost splňuje předchozí dva body, ale je činěna za finanční odměnu, tak je klasifikována jako práce.

si položit otázku, zda se tedy u jednotlivých příkladů činností uvedených na začátku kapitoly jedná o dobrovolnictví. Odpovědí nám budiž, že pokud se k ní člověk rozhodl ze své vlastní vůle, dělá ji bez nároku na hmotnou odměnu a profitují z ní lidé mimo jeho okruh blízkých, pak se jedná o dobrovolnictví.

1.1. Pojem dobrovolnictví v ČR

V České republice je dobrovolnictví upraveno zákonem z roku 2002. Je to Zákon o dobrovolnické službě (Zákon 198/2002 Sb.). Zákon upravuje jen oblast formálního dobrovolnictví a vztahuje se pouze na jeho určitou podobu. V zákoně nacházíme popis kritérií, která musí fyzická osoba – dobrovolník – a právnická osoba – organizace – splnit, aby jejich vzájemný vztah byl považován za dobrovolnickou službu. Úzce vymezená oblast dobrovolnictví, o které mluví zákon, se nazývá dobrovolnická služba. Na ni se pak i vztahují výhody a úlevy poskytované státem.

V rámci zákonem upravené dobrovolnické služby musí dobrovolník být starší 15 let, musí s organizací podepsat smlouvu o dobrovolné činnosti a musí se věnovat činnosti v jedné z oblastí zmíněných v zákoně.

Organizace zase musí splnit podmínky pro akreditaci udělovanou Ministerstvem vnitra a musí ji na základě žádosti získat. Poté, pokud je uznána, tak musí s dobrovolníkem uzavřít zmiňovanou smlouvu (podrobněji viz Zákon o dobrovolnické službě).

Dobrovolníky jsou i mladí lidé, 15ti letí, a mladší a organizace, pro něž pracují dobrovolníci, zdaleka nemají všechny akreditaci Ministerstva vnitra. Pokud chceme obecnou definici pro dobrovolnictví, můžeme se obrátit přímo na neziskové organizace, které se dobrovolnictví věnují.

Hestia – Národní dobrovolnické centrum: Na webových stránkách můžeme nalézt jen definici toho, kdo je dobrovolník: „Dobrovolníkem je každý, kdo ze své dobré vůle, ve svém volném čase a bez nároku na finanční odměnu vykonává činnost ve prospěch jiných lidí.“ (<http://www.hest.cz/kdoje.shtml>) Ale ta nám stačí pro ověření, že se shodují 3 hlavní aspekty dobrovolnictví, které byly jmenovány výše. Tedy znovu vidíme: vlastní rozhodnutí, prospěšnost jiným a bez nároku na hmotnou či finanční odměnu.

Práce se věnuje dobrovolnictví mládeže. Informačními kanály zaměřenými na mládež je používána následující definice dobrovolnictví: „Dobrovolnictví je svobodně zvolená činnost, konaná ve prospěch druhých bez nároku na odměnu“. (server určený pro informování mládeže www.icm.cz). Obdobu tří znaků tedy najdeme i v této definici dobrovolnictví.

Kromě zákona o dobrovolnictví se ani jedna z definic nevěnuje kontextu, v jakém je dobrovolnictví prováděno – zda se jedná o formálně ustanovené dobrovolnictví, nebo zda funguje na zcela neformální bázi. Třetí dimenze (struktura), kterou popisuje Ram A. Cnaan s kolegy (Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996), je tedy méně zmiňována a můžeme z toho odvodit buď, že v českém kontextu je pokládána za méně důležitou, nebo je formální dobrovolnictví považované za něco tak samozřejmého, že není vnímaná potřeba to ani explicitně zmiňovat.

1.2. Pojem dobrovolnictví v EU

Vzhledem k tomu, že se tato práce bude vztahovat k dobrovolnictví mladých lidí i na evropské úrovni v napojení na Evropský rok dobrovolnictví, tak věnujme prostor i výkladu pojmu dobrovolnictví, jak ho formulují instituce, které se zabývají dobrovolnictvím mládeže na evropské úrovni:

Evropské fórum mládeže (European Youth *Forum* Jeunesse - YFJ) vidí dobrovolnictví jako aktivitu, která

- „je podnikána na základě svobodné vůle a zahrnuje věnování času a energie do akcí, které jsou prospěšné pro druhé a pro společnost jako celek;
- je neplacená, ale může v jejím rámci být propláceny náklady přímo spojené s výkonem dobrovolnické služby;
- je činěna za neziskovým účelem a primárně vykonávána v nestátní organizaci a proto nemůže být motivována materiálním, nebo finančním ziskem;
- by neměla nahrazovat placené zaměstnání.“⁴

⁴ Překlad autorka. V originále: „is undertaken of a person's own free will and involves the commitment of time and energy to actions of benefit to others and to society as a whole; is unpaid but can include reimbursement of expenses directly related to the voluntary activity; is for a non-profit cause and is primarily undertaken within a nongovernmental organisation and therefore cannot be motivated by material or financial gain; should not be used to substitute or replace paid employment.“ (http://www.youthforum.org/index.php?option=com_content&view=article&id)

Evropské centrum dobrovolníků (European Volunteer Centre – CEV) definuje dobrovolnictví jako

„Aktivitu, která se může být uskutečňována v různých podmínkách – buď neformálně, jako pomoc v sousedství, nebo formálně ve strukturách neziskových organizací. Může mít různé projevy od obdoby plného úvazku po příležitostné dobrovolnictví (většinou) a od dobrovolnictví jeden den po dobrovolnictví mnoholeté v různých oblastech dobrovolnictví. Bývá dobrou praxí, že formálním dobrovolníkům je zajišťováno zdravotní (a další) pojištění a že se jim dostane odpovídajícího proškolení a vedení, stejně tak, jako jim jsou hrazeny náklady na dobrovolnictví, které musí vynaložit z vlastní kapsy.“⁵

A v neposlední řadě Rada Evropské Unie rozlišuje dobrovolné aktivity a dobrovolnickou službu:

- „**Dobrovolné aktivity** jsou všechny druhy dobrovolného zapojení. Následující aspekty jsou pro ně charakteristické: otevřené všem, neplacené, podnikané na základě svobodné vůle, vzdělávací (aspekt neformálního vzdělávání) a přidaná společenská hodnota.
- **Dobrovolnická služba** je druhem dobrovolné aktivity a jsou pro ni typické ještě tyto další aspekty: pevně stanovená doba, jasné cíle, obsah, úkoly, struktura a rámec; odpovídající podpora a zákonná a sociální ochrana.“⁶

Celkově vidíme, že v definicích na evropské úrovni je v porovnání s definicemi z České republiky kladen explicitně mnohem větší důraz na kontext / strukturu, v níž dobrovolnictví probíhá.

1.3. Definice dobrovolnictví pro tuto práci

⁵Překlad autorka. V originále: „activity that can occur in different settings either informally, like helping out in the neighbourhood, or formally within the structures of non-profit organisations. Its nature can vary from parttime (most of the times) to full-time and from one day to many years of practise in several different fields. It is good practice to ensure that formal volunteers are covered by appropriate accident, health-care and third party liability insurance, that they receive appropriate training and management, as well as the reimbursement of all out-of-pocket expenses.”

(http://www.cev.be/67legal_status_of_volunteers_country_reports-EN.html)

⁶ Překlad autorka. V originále: „**Voluntary activities** are all kinds of voluntary engagement. They are characterised by the following aspects: open to all, unpaid, undertaken by own free will, educational (non-formal learning aspect) and added social value. **Voluntary service** is part of voluntary activities and is characterised by the following additional aspects: fixed period; clear objectives, contents, tasks, structure and framework; appropriate support and legal and social protection.“ (Council, 2002)

V rámci této práce se budu vztahovat nejvíce právě k definici dobrovolné činnosti – tedy dobrovolných aktivit („voluntary activities“) – jak ji definuje Rada Evropské Unie.

„Dobrovolné aktivity jsou všechny druhy dobrovolného zapojení. Následující aspekty jsou pro ně charakteristické: otevřené všem, neplacené, podnikané na základě svobodné vůle, vzdělávací (aspekt neformálního vzdělávání) a přidaná společenská hodnota.“

Jsou v ní obsaženy všechny tři hlavní charakteristiky dobrovolnictví – dobrovolnost, přidaná sociální hodnota – tedy přínos pro druhé a bez nároku na honorář. Objevují se zde ovšem i dva další aspekty: „open to all“ (otevřené všem) a „educational“ (vzdělávací). Když se podíváme na definici, a porovnáme ji s výzkumy dobrovolnictví, pak zjistíme zajímavou skutečnost: Jednou z charakteristik dobrovolnictví podle definice je, že je „open to all“ tedy **otevřené všem** lidem bez rozdílu, neměly by existovat bariéry, které by ztěžovaly, nebo znemožňovaly přístup určité skupiny lidí k zapojení se do dobrovolnictví. Přitom se dobrovolnictví věnuje nejvíce poměrně specifická skupina lidí, autoři o ní mluví často jako o „elitní“. (Lemon, Paisleys, Jacobson, 1972, Smith, 1994 in Cnaan, Handy, Wadsworth, 1996)

Podle druhého bodu dobrovolnictví má být prostředkem ke **vzdělávání**. Oba tyto aspekty, se výrazně dotýkají zaměření této práce – bariér a motivace mladých lidí k dobrovolnictví. V rámci výzkumu byly otázky zaměřeny i právě k těmto tématům. Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi s různým vzděláním?

Volbu podporuje i fakt, že Evropský rok dobrovolnictví, k němuž se vztahují i doporučení v závěru práce a který byl také jedním z impulzů k napsání této práce, je vyhlašován právě Radou Evropské Unie a Evropskou komisí. Využit jejich definici je nasnadě.

S dobrovolnictvím se pojí dvě sousloví popisující aktivitu vykonávanou v rámci dobrovolnictví: **dobrovolná činnost a dobrovolná práce**. Existují rozpory mezi kapacitami věnujícími se tématu dobrovolnictví, zda je vhodné používat obrat dobrovolná práce. Slovo práce je podle některých automaticky spojeno s činností, která přináší výdělek, což není v případě dobrovolné činnosti pravda (Tošner, 2009). Hlasy na obranu tohoto termínu ovšem mluví o tom, že pojem práce dává více zdání odpovědnosti a profesionality, než termín činnost. Právě zodpovědnost a profesionalita jsou spojené s uznáním, o něž dobrovolnictví na mnoha úrovních bojuje. V této práci se budu používat

pojem činnost, neboť i pro cílovou skupinu, na niž je zaměřen výzkum, je dobrovolnictví více volnočasovou aktivitou, než prací.

2. Formy a oblasti dobrovolnictví

Dobrovolnictví má mnoho různých podob. V minulé kapitole jsme se zabývali tím, co je dobrovolnictví. V této se podíváme na různé formy, které dobrovolnictví může mít.

Formy dobrovolnictví můžeme dělit podle času, míry formalizovanosti nebo například oblasti činnosti.

Ve studii Ram A. Cnaan a Laury Amroffell (Cnaan, Amroffell, 1994) uvádějí její autoři následující oblasti, v nichž se může lišit forma dobrovolnictví:

1. periodicita, s jakou se člověk zapojuje (každý den, jednou týdně, 3x ročně, ...)
2. délka, po kterou trvá jedno zapojení (méně než hodinu, mezi 3-5 hodinami, více než 5 hodin, ...)
3. míra formalizovanosti dobrovolnictví (je poskytováno na základě smlouvy s neziskovou organizací, na základě domluvy mezi lidmi - jednotlivci)
4. co dobrovolník poskytuje v rámci svého dobrovolničení (čas, odbornou expertízu, kontakty, ...)
5. komu to poskytuje (jaká specifika má cílová skupina)

Kromě forem dobrovolnictví se podíváme i na oblasti, ve kterých dobrovolná činnost probíhá.

2.1. Formy dobrovolnictví

Pokud vezmeme hledisko času, pak je možné mluvit o dobrovolnické službě nebo dobrovolné činnosti a o dobrovolnictví krátkodobém nebo dlouhodobém.

Dobrovolnická služba je pravidelná dobrovolná činnost, která má jasně stanovenou dobu, po kterou dobrovolník má činnost vykonávat. Člověk se věnuje dobrovolnictví jako hlavní činnosti (cca. 5-8 hodin/den) - například u Evropské dobrovolné služby⁷ se jedná o dobrovolnou činnost cca. 6 hodin každý pracovní den (s nárokem na svátky a „dovolenou“).

⁷ V práci používám termín dobrovolnická služba, který označuje dlouhodobé intenzivní dobrovolnictví (termín vychází ze zákona 198/2002) a termín Evropská dobrovolná služba, který vychází přímo z názvu programu. Dále používám termín dobrovolná činnost, který označuje ostatní formy dobrovolnictví.

Dobrovolná činnost pak tento časový rámec nemá. Může se jednat o činnost například 1x týdně, ale i 1x ročně. (viz definice dobrovolnictví Rady Evropské Unie)

Dlouhodobost – krátkodobost dobrovolnictví se liší u výše uvedených typů dobrovolnictví. Pokud se jedná o dobrovolnictví intenzivní, tedy o dobrovolnickou službu, pak je hranice mezi krátkodobým a dlouhodobým dobrovolnictvím stanovena většinou mezi 2 a 3 měsíci. Podle Zákona o dobrovolnické službě je jako **krátkodobá** označena dobrovolnická služba do 3 měsíců. Jako příklad můžeme vzít prázdninový workcamp v zahraničí nebo pomoc při organizování filmového festivalu. Za **dlouhodobou** je pak považována dobrovolnická služba, která přesáhne tyto tři měsíce. Může trvat 4 měsíce, ale i více let. (Zákon o dobrovolnické službě 198/2002)

Pokud se jedná o dobrovolnictví jako dobrovolná činnost (několikrát do týdne či do měsíce), pak **nejdou stanovena** žádná oficiální **kritéria** pro rozlišení, zda se jedná o dlouhodobé či krátkodobé dobrovolnictví. Záleží pak pouze na názoru a subjektivním hodnocení.

Rozdílnost ve formě tvoří i oblast kontextu/struktury dobrovolnictví, kterou jsme již zmiňovali v předchozí kapitole. V dobrovolné činnosti můžeme odlišovat **formální dobrovolnictví**: činnost v rámci organizací nebo projektů, kdy dobrovolník má popis dobrovolné činnosti (například je s ním uzavřena smlouva o dobrovolnictví) a **neformální dobrovolnictví**: činnost, kdy se člověk rozhodne, že něčím přispěje svému okolí, ale činí tak sám nebo v rámci neformální iniciativy. (Hodgkinson, Weitzman, 1992 in Cnaan, Amrofel, 1994)

Bylo by vhodné na tomto místě zmínit i rozdílnost mezi dobrovolnictvím „doma“ a v zahraničí. Záleží na tom, kde se dobrovolník fyzicky nachází, když dobrovolnou činnost vykonává? Jedná se o zemi, kde žije, nebo o zemi, kam cestoval za účelem dobrovolnictví (humanitární projekty, Evropská dobrovolná služba,...). V prvním případě se jedná o dobrovolnictví **v rámci země**, v tom druhém o **zahraniční**. I když například zaměření vlastní činnosti by bylo do zahraničí, ale dobrovolník je fyzicky ve své domovské zemi, pak to považujeme za dobrovolnictví v rámci země. (ADRA, 2008)

2.2. Oblasti dobrovolnictví

Spektrum oblastí dobrovolnictví je ještě širší než spektrum forem dobrovolnictví. Pro základní zpřehlednění oblastí dobrovolnictví můžeme využít mezinárodní klasifikace neziskových organizací ICNPO (viz tab.1). Od oblastí činnosti neziskových organizací pak můžeme odvodit i oblasti, pro které dobrovolníci vykonávají dobrovolnou činnost.

Tabulka 1.: Mezinárodní klasifikace neziskových organizací ICNPO

Skupiny		Podskupiny
1	Kultura, sport a volný čas	Kultura a umění Sport Ostatní rekreace a společenské kluby
2	Vzdělávání a výzkum	Základní a střední vzdělávání Vyšší a vysokoškolské vzdělávání Ostatní vzdělávání Výzkum
3	Zdraví	Nemocnice a rehabilitace Zařízení s pečovatelskou službou Duševní zdraví a krizová intervence Ostatní zdravotní služby
4	Sociální služby	Sociální služby Pomoc při katastrofách a nenadálých situacích Finanční a materiální výpomoc
5	Životní prostředí	Životní prostředí Ochrana zvířat
6	Rozvoj a bydlení	Hospodářský, sociální a komunitní vývoj Bydlení Zaměstnanost a příprava na zaměstnání
7	Právo, prosazování zájmů a politika	Prosazování a obhajoba zájmů Právo a právní služby Politické organizace
8	Zprostředkování dobročinnosti a podpora dobrovolnictví	Grantové nadace Ostatní zprostředkování dobročinnosti a podpora dobrovolnictví
9	Mezinárodní činnosti	Mezinárodní činnosti
10	Náboženství	Církev a náboženské společnosti

11	Hospodářská a profesní sdružení, odbory	Hospodářské svazy Profesní sdružení a komory Odbory
12	Činnosti jinde neuvedené	Činnosti jinde neuvedené

Zdroj: Pospíšilová, 2010

Na **oblast** dobrovolnictví se můžeme ještě podívat i jako na **geograficky pojatou** oblast, na níž je dobrovolnictví zaměřeno. Může jít totiž o dobrovolnictví od lokální úrovně, přes regionální úroveň, národní úroveň, mezinárodní úroveň až po globální úroveň.⁸

Pokud začneme od té člověku nejbližší úrovně, tak si jako příklad dobrovolnictví můžeme vzít aktivitu dobrovolníků, kteří v rámci Klubu českých turistů dbají o turistickou trasu ve svém okolí (www.klubturistu.cz), nebo pravidelně docházejí do domova důchodců v jejich obci (www.dsuvally.cz). Na regionální úrovni nám příkladem může být činnost AFS Mezikulturní programy, kdy dobrovolníci spolupracují na regionální úrovni a pořádají aktivity pro zahraniční výměnné studenty, kteří v daném regionu žijí (www.afs.cz - plzen.afs.cz). Na národní úrovni může být člověk činným dobrovolníkem například v představenstvu organizace jako je např. Česká rada dětí a mládeže (www.crdm.cz). Na mezinárodní úrovni může dobrovolník například dělat školení pro ostatní dobrovolníky v rámci European Federation of Intercultural Learning (efil.afs.org). A na globální úrovni spravovat mailing list organizace Avaaz (www.avaaz.org).

V ČR jsou rozlišovány 2 základní typy neziskových organizací: veřejně prospěšné a vzájemně prospěšné. Tyto typy se odráží i na dobrovolnictví. Tedy **veřejně prospěšné dobrovolnictví**, ve prospěch třetích osob, a **vzájemně prospěšné dobrovolnictví**, ve prospěch vlastní komunity, z čeho nepřímo pochází požitky i osobě vykonávající dobrovolnou činnost. (http://www.dobrovolnik.cz/d_druhy.shtml#4) Nastávají momenty, kdy je debatováno, zda i vzájemně prospěšné dobrovolnictví je možné počítat za dobrovolnictví, je tomu tak například v rámci debaty v ČR o novele Zákona o dobrovolnické službě.(Tošner, 2009) V některých evropských zemích tento rozdíl není chápán jako tak výrazný. Zde uvedené oblasti činnosti vychází z mezinárodní klasifikace, a proto zde nalezneme mezi veřejně prospěšnými i vzájemně prospěšné typy (bydlení, odbory atd.). Překvapivé může být i zařazení politických skupin jako oblastí činnosti

⁸ Může se zdát, že se toto rozdělení překrývá s rozdělením dobrovolnictví „doma“ a v zahraničí. Jedná se ovšem o jiný aspekt. Zde se jedná o zaměření dobrovolné činnosti, tedy jaká úroveň okolí dobrovolníka z jeho činnosti profituje (lokální, národní atd.). Dobrovolník může být situován stále na stejném místě. Kdežto dobrovolnictví „doma“ a v zahraničí popisuje aspekt toho, kde dobrovolník fyzicky pobývá.

dobrovolníků. Tím, že v ČR politické strany jsou upravovány specifickým zákonem (zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích), který je vyděluje od organizací běžně vnímaných jako neziskový sektor, nejsou často vnímány jako prostředí pro dobrovolníky. Teoreticky pro politické strany mohou pracovat i dobrovolníci, je ale nutné věnovat pozornost rozdílu mezi dobrovolnictvím a členstvím.

2.3. Formy a oblasti dobrovolnictví v této práci

Z celé šíře dobrovolnictví se v této diplomové práci budu věnovat přednostně dobrovolnictví **dlouhodobému a formálnímu**, neboť právě tam vidím největší příslib vzdělávání a rozvíjení dovedností. Do dobrovolnictví pro účely této práce **nezahrnuji dárcovství a dobrovolnictví** vnímám jako **vedlejší činnost**. Tento přístup odráží realitu většiny mladých lidí ve věku 16-19 let, jejichž hlavní činností je škola a nemají vlastní (nebo minimálně vlastní práci nabyté) jmění. Kritérium, zda je dobrovolnictví vykonáváno v zahraničí, nebo „doma“ a jaká je jeho oblast, nebudu tolik zohledňovat, protože mě zajímají všechny varianty. Jsou totiž příležitostí pro dobrovolníky učit se nové věci a rozvíjet své kompetence. Budu se zaměřovat hlavně na dobrovolnictví **veřejně prospěšné**, do kterého počítám i činnost dobrovolníků v rámci občanských sdružení pracujících s dětmi a mládeží.

3. Historie a vývoj dobrovolnictví

Abychom lépe porozuměli dobrovolnictví a tomu, jak je chápáno v českém kontextu, podívejme se, jak se vyvíjelo.

Dobrovolnictví je úzce spojené s filantropií (z řečtiny: philanthropia, „láska k člověku, dobročinnost“, lidumilnost, snaha o individuální zmírňování bídy a chudoby dobročinností a sociální pomocí). (Dohnalová, Malina, 2006) Základy dobrovolnictví je proto možné hledat v období, kdy láska k bližnímu byla na vzestupu. Filantropie se v Evropě probouzí již ve středověku. Hlavním hybatelem věcí v této oblasti je křesťanská filozofie, která mluví o lásce k bližnímu, a tím podporuje vnímání problémů druhého a zájem poskytnout pomoc. Prvotní filantropické aktivity se zaměřovaly na péči o chudé, sirotky a staré lidi.

To, jak dobrovolnictví v jednotlivých zemích funguje, je do velké míry utvářeno právě historickým vývojem. Následující text se bude věnovat vývoji dobrovolnictví ve světě (především v Evropě) a jeho vývoji v Českých zemích.

3.1. Dobrovolnictví ve světě

Stav dobrovolnictví ve světě se rozhodně nedá považovat za jednotný. Je různorodý a to i mezi zeměmi, které sdílí společný kulturní prostor. Dobrovolnictví je silně ovlivněno kulturou, historií, politikou, společenským uspořádáním v dané zemi. Mezi evropskými zeměmi najdeme jak ty s dlouhou historií dobrovolnictví a velmi dobře vyvinutým neziskovým sektorem (jako například Nizozemí, Irsko nebo Velká Británie), tak ty, kde dobrovolnictví stále musí bojovat o své prosazení a o uznání (Rumunsko, Bulharsko, Řecko či Litva).

V Evropském prostoru (stejně jako v dalších částech světa ovlivněných evropskou středověkou civilizací) platí, že prapůvodcem dobrovolnictví je křesťanská víra. A vývoj dobrovolnictví je obdobný - od sirotčinců a nemocnic až po dnešní stav, kdy pestrost oblastí, v nichž se lidé věnují dobrovolnictví, je ohromná (viz tab.1). (Educational, 2010)

Podle studie o dobrovolnictví v EU – Volunteering in the European Union – máme v Evropě v novodobých dějinách dva významné historické milníky. (Educational, 2009)

Prvním z nich je **období komunismu**, které v zemích, kde se komunismus dostal k moci, zastavilo vývoj neziskového sektoru. Byly zakázány neziskové organizace a ty, které mohly existovat, tak byly znárodněny, řízeny a kontrolovány státem. To zasadilo výraznou ránu dobrovolnictví. Bylo možné dobrovolně pracovat pouze pro stát a pro režim a často se vlastně úplně vytratil i prvek dobrovolnosti. Tak tomu bylo v ČR, v Maďarsku, Polsku a dalších zemích. Druhým milníkem je **krize tzv. welfare státu** v 80 a 90 letech. Ta ovšem rozvoj dobrovolnictví a neziskového sektoru obecně ovlivnila pozitivně. V té době neziskové organizace musely převzít pod svou působnost i některé z oblastí zajišťovaných státem, neboť stát nebyl schopen je zajistit – např. Nizozemí a Francie.

Realita, kterou můžeme pozorovat, je logickým důsledkem obou těchto milníků. Země s více vyvinutou ekonomikou a demokratickou tradicí mají lépe rozvinutý neziskový sektor, větší počet neziskových organizací a i větší část své populace zapojenou do dobrovolných veřejně prospěšných aktivit. (Educational, 2010)

Právě z těchto zemí začalo na přelomu tisíciletí sílit volání po společenském uznání dobrovolnictví a po jeho větším šíření. V posledních 10 letech bylo toto volání úspěšné, to dokazují jak rostoucí počty dobrovolníků, (Educational 2010)⁹ tak i politická rozhodnutí na podporu dobrovolnictví a další kroky, které byly na podporu dobrovolnictví udělány.

Pro uznání dobrovolnictví byl významný **rok 2001**. Tento rok vyhlásila Organizace spojených národů **rokem dobrovolnictví**. V rámci celosvětové kampaně o dobrovolnictví OSN dobrovolnictví podpořila, upozornila na aktivity dobrovolníků a přiměla řadu zemí, aby dobrovolnictví zahrnuly do svého právního řádu (mimo jiné i pro Českou republiku to byl impulz).

Již před tím, a to v roce 1985, OSN vyhlásilo den **5. prosince** za oficiální **mezinárodní den dobrovolníků**. Tato tradice je každoročně dodržována po celém světě.

Vzor z aktu OSN si vzaly následně i některé země a vyhlásily vlastní rok dobrovolnictví. Učinila tak například Velká Británie, která vyhlásila rok 2005 za rok dobrovolnictví.

Společné zaměření se na téma dobrovolnictví je vyhlášeno i na **rok 2011**. Tento rok vyhlásila Evropská komise za **Evropský rok dobrovolnictví**.

⁹ Viz počty dobrovolníků v jednotlivých zemích a jejich vývoj v hlavní zprávě z výzkumu Dobrovolnictví v EU a ve zprávách z jednotlivých zemí. (Educational, 2010)

3.2. Dobrovolnictví v ČR – historie

Historický vývoj dobrovolnictví v Českých zemích má své specifické milníky. Prvním z nich je doba Národního obrození. Study on Volunteering in the European Union - National Report Czech Republic uvádí, že první rozsáhlejší dobrovolnictví začíná jako reakce na špatné životní podmínky lidí, kteří se stahovali do měst v průběhu urbanizace v 19. století. (Educational, 2009 - National Report CR) A právě v 19. století, především pak v jeho druhé polovině, došlo k významnému rozvoji spolkové činnosti spojené s Národním obrozením. Křesťanské hodnoty byly stále živé, ale v této době byl důležitější národ a kultura, než víra. „*Období rozmachu národního vlastenectví (zhruba od r. 1830) přineslo s sebou i nebývalý nárůst různých občanských asociací, nadací a spolků, které podporovaly rozvoj národní kultury, umění, vědy a vzdělávání.*“ (Frič, 2001) Rychle vzrostl počet společností, nadací a spolků, které se věnovaly rozvoji národní kultury, umění, vědy a vzdělávání. Angažování se v nich bylo pro většinu lidí na dobrovolné bázi. Dobrovolné aktivity byly tedy vyvíjeny za účelem kulturní a politické emancipace. Rostoucí trend pokračoval i po vzniku Československé republiky v roce 1918. Vznikaly další spolky a organizace, některé z nich inspirovány mezinárodním vývojem, především pak v USA.

Rozmach vývoje neziskového sektoru byl však narušen 2. světovou válkou. Mnohé organizace byly zrušeny a trend angažování se v dobrovolných činnostech byl oslaben. Krátké období po válce, kdy byla snaha vrátit předválečný stav, bylo nedostatečné a komunistický režim, který následoval od r. 1948, dobrovolnou činnost a celý spolkový život zastavil. Zapojení občanů bylo často pouze formální, vynucené režimem. Stát vytvořil jakýsi vlastní, státní neziskový sektor a používal slovo dobrovolnictví velmi volně, často ve spojení s povinnými aktivitami ve prospěch státní moci (tzv. Akce Z, stavby mládeže atd.).

Po roce 1989 se znovu začíná probouzet česká scéna neziskových organizací. Skaut, YMCA a další obnovují naplno činnost a navazují na bohatou českou dobrovolnickou tradici. Od devadesátých let roste počet organizací nabízejících možnost dobrovolnického zapojení a roste i počet lidí, kteří tuto možnost využívají.

Výzkum z roku 1999 podává informaci, že v roce 1999, se dobrovolnictví věnovalo 8% celkové populace České republiky. (Facts and Figures, 2007 in Educational, 2009 - National Report CR) To znamená, že z 10,2 milionu obyvatel bylo přibližně 816 tisíc dobrovolníky (dopočítáno autorkou z procent na 1000 osob). Výzkum z roku 2006 přináší výsledek konkrétního čísla (nejen procent), podle něhož je v ČR 871 tisíc dobrovolníků. (Educational, 2009 - National Report CR) A v roce 2007 je dobrovolníků najednou 1 milion 215 tisíc. (Educational, 2009 - National Report CR) Data pocházejí z Národní zprávy o dobrovolnictví, která vyšla jako součást celkové zprávy o dobrovolnictví v EU. Reprezentativnost jednotlivých výzkumů by se dala zpochybnit, výzkum, který byl prováděn v roce 2004, přinesl poměrně překvapivý výsledek – jen 568 tisíc dobrovolníků. Což byl oproti ostatním rokům propad v počtu dobrovolníků téměř o třetinu bez zjevného vysvětlení. Vzhledem k tomu, že toto jsou dostupná data, využijeme je s vědomím, že informace může být mírně zkreslena tím, že metodologie výzkumu a i terminologie se u jednotlivých výzkumů liší. Jako závěr v publikaci, z níž jsem čerpala, je uvedeno „vzhledem k tomu by bylo opodstatněné odhadovat, že skutečné číslo se nachází někde mezi těmito dvěma údaji“¹⁰, tedy že reálný počet dobrovolníků se nachází někde mezi 871 tisíci a 1,2 milionem lidí. S tímto závěrem jsem se ovšem nespokojila, a proto pracuji raději s údaji ČSÚ, i když nepopisují realitu před rokem 2003. Důvodem, proč se při hodnocení vývoje odkazuji na ČSÚ je i to, že měření jím prováděné je v různých letech prováděno na základě stejnou metodologií a dá se tedy díky tomu srovnávat. U ostatních výzkumů pocházejících z různých zdrojů se dá předpokládat různá formulace otázky, různá velikost vzorku, rozdílný styl výběru, nebo například věková skupina, která je tázána (někdy jsou dotazováni lidé od 15 let, jindy od 18)

Český statistický úřad udává, že počet dobrovolníků vzrostl z necelých 840 tisíc v roce 2005 na více než 1,1 milionu v roce 2007.

Tabulka 2: Počet dobrovolníků v ČR

	Rok 2003	Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007
Počet dobrovolných pracovníků ve fyzických osobách	686 339	494 272	838 947	890 571	1 122 571

Zdroj: ČSÚ: Ekonomické výsledky neziskových institucí 2003 až 2007

¹⁰ Překlad autorka. V originále: „As such, it would be reasonable to estimate that the actual number is somewhere in between the two figures“ (Volunteering in the European Union - Country Report Czech Republic, 2009)

Podle dostupných dat se dá mluvit o početním nárůstu dobrovolníků opět s výjimkou poměrně dramatického propadu v roce 2004. Můžeme pouze spekulovat, čím byl propad způsoben a zda se vskutku jedná o tak velký propad, nebo se změnil např. způsob hodnocení, kdo je a kdo není dobrovolník, způsob získávání dat k dané otázce, nebo formulace samotné otázky. To můžeme vidět i na příkladu z USA, kde je zaznamenán případ, že se výsledky výzkumů vztahujících se k počtu dobrovolníků v populaci rozcházel až o 39% ve stejném roce. (Fisher, Mueller and Cooper, 1991 in Cnaan, Amroffell, 1996). Pro možnost s jistotou porovnávat výsledky kvantitativních výzkumů je třeba mít dobře propracovaný klasifikační systém a jeho používání dodržovat. Obdobná zjištění uvádí v knize „Občanský sektor. Organizovaná občanská společnost v České republice“ i Tereza Pospíšilová u počtů členů v neziskových organizacích. (Pospíšilová, 2010-A)

I přes možné pochybnosti nad srovnatelností údajů můžeme konstatovat, že trend nárůstu počtu dobrovolníků je na údajích z obou jmenovaných zdrojů patrný.

3.3. Dobrovolnictví v ČR - současnost

Celkově s tím, jak roste a vyvíjí se neziskový sektor v České republice, tak sílí i dobrovolnická základna. Zvětšuje se počet lidí, kteří se do dobrovolnictví zapojují, a zlepšuje se obecné povědomí o dobrovolné činnosti.

Dalo by se mluvit o pozitivním vývoji. Počet dobrovolníků v České republice roste (viz roční zprávy o neziskovém sektoru Českého statistického úřadu – ČSÚ, 2009) a úroveň organizování dobrovolnictví se zlepšuje. Vznikají a vylepšují se systémy podpory dobrovolníků. Existují kurzy pro vedení dobrovolníků, supervize pro lidi, kteří s dobrovolníky pracují, supervize pro samotné dobrovolníky v určitých oblastech dobrovolné práce (v práci s rodinami, ve zdravotnictví atd.).

Celkově se hodně mluví o negativním vlivu období komunismu na rozvoj dobrovolnictví v České republice. A často je komunismu přisuzován fatální dopad. (van Hall, Meijs, Steenbergen, 2004, Knechtlova, Held, 2007)

V období těsně po revoluci měla zkušenost s dobrovolnictvím za komunismu jistě velký dopad, ten ale postupně odeznívá. Nastupují nové generace dobrovolníků, kteří tuto zkušenost nemají. Dá se předpokládat, že média a výměna informací mezi lidmi také zajišťuje šíření nového obrazu dobrovolnictví, který tak nahrazuje zažloutlý komunistický.

Současný stav zapojení populace do dobrovolné činnosti byl zjišťován výzkumem dobrovolnictví v rámci projektu „The Patterns and Values of Volunteering“, který v České republice probíhal v roce 2009. Tento výzkum přinesl výsledky, že dobrovolné činnosti se věnuje v populaci od 15 let 30% lidí. Mezi mladými lidmi (15-24 let) se mu věnuje 32%. (Viz tab.3)

Tabulka 3: Formální dobrovolnictví v ČR

Podíl organizovaných dobrovolníků (dobrovolnictví v posledních 12 měs.)	
Věk	
15-24	32%
25-34	33%
35-44	31%
45-54	33%
55-64	29%
65+	22%
Celkem dobrovolníků v populaci od 15 let	30%

Zdroj: Frič, Pospíšilová 2009¹¹

Zapojení mladých lidí do dobrovolné činnosti má v porovnání s ostatními věkovými kategoriemi spíše menší intenzitu. Mladí dobrovolníci věnují ve srovnání méně času dobrovolné činnosti a jsou také zapojeni do činnosti menšího počtu organizací. Zatímco mezi mladými lidmi ve věku 15-24 let je pouze 9% těch, kteří vykonávají dobrovolnou činnost (tab.5) pro 2 a více organizací, v ostatních věkových skupinách je to minimálně 15%. Rozdílnost v čase stráveném dobrovolnictvím viz tabulka 4.

¹¹ Jde o předběžná data z reprezentativního šetření na vzorku populace ČR od 15 let (3811 respondentů), které proběhlo v roce 2009 v rámci projektu *The Patterns and Values of Volunteering*; tento projekt je financován Finančními mechanismy EHP a Norska a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím Fondu pro podporu výzkumu.

Tabulka 4: Intenzita organizované dobrovolné činnosti (za poslední 4 týdny)

	Věk					
	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Průměrná intenzita (za 4 týdny)	9 hodin	12 hodin	10 hodin	14 hodin	10 hodin	12 hodin

Zdroj: Frič, Pospíšilová 2009

Tabulka 5: Dobrovolnictví pro jednu nebo více OOS podle věku

(dobrovolnictví v posledních 12 měsících)

	Dobrovolná činnost		Celkem
	pro jednu OOS	pro 2 a více OOS	
vek			
15-24	91%	9%	100%
25-34	77%	23%	100%
35-44	85%	15%	100%
45-54	79%	22% ¹²	100%
55-64	81%	19%	100%
65+	82%	18%	100%
Total	82%	18%	100%

Zdroj: Frič, Pospíšilová 2009

¹² Součet vychází více než 100% kvůli zaokrouhlení procent směrem nahoru.

Skupina mladých lidí má tedy podle nejnovějších výzkumů několik specifíků. Průměrně mladí lidé věnují méně času dobrovolné činnosti a jejich dobrovolnictví je většinou zaměřené na práci pro jednu organizaci.

Celkově by se nasazení skupiny mladých lidí (ve výzkumu 15-24 let) v oblasti dobrovolnictví dalo označit za nižší. Výzkum v rámci této práce se bude zaměřovat i na bariéry mladých lidí, které mají ve vztahu k dobrovolnictví. Budeme se snažit zjistit, zda jsou nějaké speciální důvody, které jim dobrovolnictví ztěžují. Výstupy výzkumu pak budou použity k tvorbě doporučení, jak podpořit zapojení mladých lidí do dobrovolné činnosti.

4. Motivace k dobrovolnictví

Slovo motivace je odvozeno z latinského slovesa movere - hýbatí, pohybovatí. Je obecným označením všech podnětů, které vedou k jednání, respektive k určitému jednání. (Homola, 1972)

Motivaci definujeme jako souhrn **vnitřních i vnějších faktorů**, které:

1. vzbuzují, aktivují, dodávají energii lidskému jednání a prožívání
2. zaměřují toto jednání a prožívání určitým směrem
3. řídí jeho průběh, způsob dosahování výsledků
4. ovlivňují též způsob reagování jedince na jeho jednání a prožívání, jeho vztahy k ostatním lidem a ke světu. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

Motivace je tedy zásadním prvkem lidského jednání. Ovlivňuje to, jak člověk jedná navenek, ale i toho, jak vnímá své okolí, potažmo i sám sebe a své jednání. Vzhledem k tomu, že tato práce se vztahuje k tématu, proč mladí lidé jsou dobrovolníky, nebo naopak, proč jimi nejsou, je motivace jako zásadní prvek jednání stěžejním tématem, především pak motivace k dobrovolnictví.

4.1. Motivace obecně

Motivace, jak vyplývá z definice je psychický proces vedoucí k energetizaci a zacílení člověka. Bez motivace tedy není akce. K základním zdrojům motivace patří potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a hodnotové orientace a ideály (Bedrnová, Nový, 1998).

Motivace mohou být vědomé, nebo podvědomé či nevědomé. Může se často stát, že člověk jedná nějakým způsobem bez zjevné motivace. Tato motivace nebo tento motiv může být skryta jeho okolí. Často se ale stává, že je skrytý i člověku samotnému. Vlastní potřeby či hodnoty mohou být člověku neznámé, mohou vycházet z pudů nebo návyků, které jsou ukryté v podvědomí.

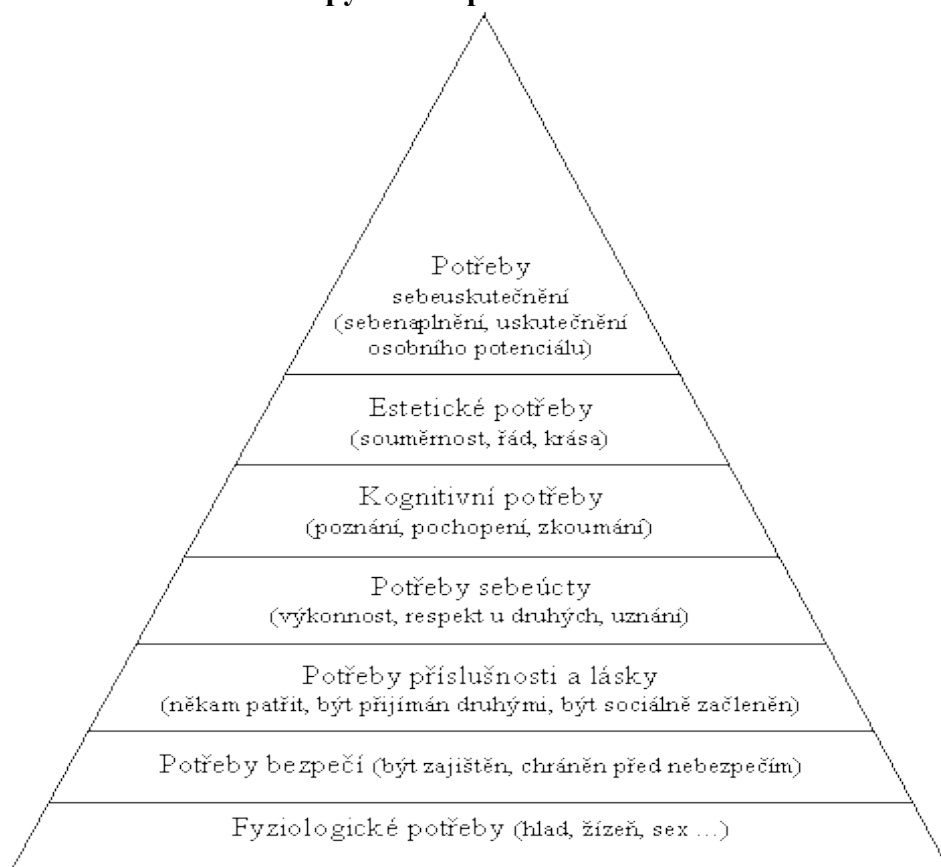
Vědomé i podvědomé motivaci se věnuje z vědeckých oborů především psychologie.

V této práci se budeme v rámci výzkumu, který má spíše sociologický ráz, věnovat především vědomé motivaci. Tedy motivaci, o které respondenti vědí a jsou otevřeni ji sdílet s výzkumníkem.

Motivy, z nichž motivace vychází, se dají dělit na motivy vnitřní a motivy vnější (tzv. incentiva). (Nakonečný, 1998) **Vnitřní motivy** vycházejí z potřeb, které člověk má, ať už se jedná o potřeby vrozené (primární), nebo získané (sekundární). **Vnější motivy** jsou spojené s odměnou, kterou člověk získává za určitý druh jednání. Takovou odměnou může být například uznání od druhých.

Jak zde uvedeno, důležitým zdrojem motivace jsou potřeby. Jednou z nejznámějších teorií potřeb je Maslowova pyramida potřeb. (Viz obr.1)

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb

(Maslow, 1954)

Zdroj: Stránky Masarykovy Univerzity

(<http://aisa.fi.muni.cz/~qprokes/socka/Img/Image01.gif>)

Maslow vyvinul teorii potřeb, která tvrdí, že lidé mají jisté potřeby a ty se dají hierarchizovat. Použil k tomu symbol pyramidy. Základní charakteristikou pyramidy je, že se staví odspodu. Tedy pokud člověk nemá postaven základ (nemá uspokojeny potřeby v prvním bloku), pak se nevěnuje starosti o potřeby v následujícím bloku.

4.2. Motivace k dobrovolnictví

Je jasné, že motivací k dobrovolnictví nemůže být momentální ekonomický zisk ani pomoc blízké osobě, protože pak by se nejednalo o dobrovolnictví, jak ho v této práci definujeme a jak ho definuje řada odborníků. Motivace mohou být různé, a jak píše Miloslav Homola ve své knize „Motivace lidského chování“: „Nejsme prakticky nikdy motivováni pouze jedním motivem, ale vždy komplexem, v němž jsou motivy vzájemně propojeny a ovlivňují se.“ (Homola, 1972)

Nejčastější důvody pro zapojení se do dobrovolnictví podle výzkumu Dobrovolnictví a dárcovství v ČR jsou:

Důvěra v organizaci, která práci organizuje

Přesvědčení, že člověk může šířit dobrou myšlenku

Snaha uplatnit své schopnosti

Možnost navazovat nové vztahy se zajímavými lidmi

Pocit, že dobrovolnictví je součástí způsobu života lidí jako já

Pocit, že moji pomoc potřebují lidé, které znám

To, že mě oslovili lidé z organizace

Možnost získat nové dovednosti, zkušenosti

Osobní příklad mých příbuzných nebo známých

Zkušenost s obtížnou osobní nebo rodinnou situací

Náboženské přesvědčení

(Frič, 2001)

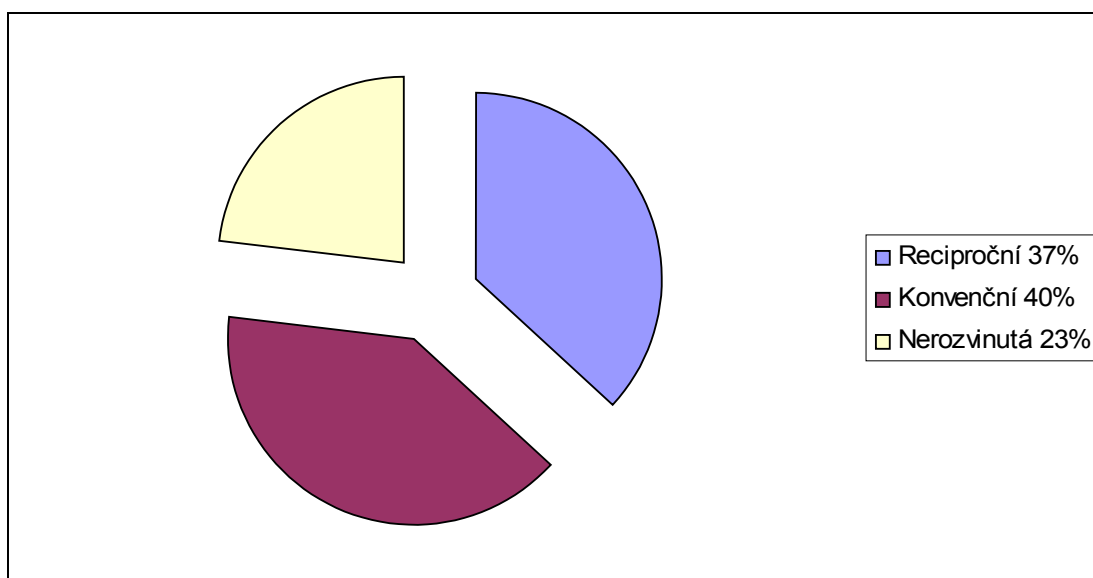
Výzkum dále shlukuje různé motivace do 3 typů: konvenční motivace, reciproční motivace a nerozvinuté motivace a vymezuje blíže, zda daný typ motivace se vyskytuje častěji u určité skupiny lidí. (zastoupení mezi respondenty viz obr.2)

Konvenční motivace vychází z pocitu, že existuje nepsaná norma, že dobrovolnictví je dobré a člověk by se do něho měl nějakým způsobem zapojit. Tato představa vychází z kruhu rodiny, známých, ale i širšího společenství (např. náboženského), které udává obrázek, jak by měl vypadat správný život. Ze závěrů výzkumu vychází, že tento typ motivace se nejčastěji objevuje u věřících a starších lidí.

Reciproční motivace je založena na tom, že člověk vidí přínos, který mu dobrovolnictví poskytuje (uplatnění vlastních schopností, nabytí nových zkušeností, setkání s novými lidmi atd.). Objevuje se především u lidí do 30 let a převládá u těch ateisticky založených.

Nerozvinutá motivace, do níž spadají motivy jako důvěra v organizaci, možnost šíření dobré myšlenky, se vyskytuje především u vysokoškoláků a osob mezi 46 a 60 lety.

Obrázek 2: Zastoupení jednotlivých typů motivací¹³

Zdroj: Frič, 2001

Pro cílovou skupinu mladých lidí by tedy dle výsledků výzkumu měly být nejtypičtější motivace z oblasti reciproční: snaha uplatnit své schopnosti, možnost navazovat nové vztahy se zajímavými lidmi, možnost získat nové dovednosti, zkušenosti.

V eseji Mapping Volunteer Activity (Cnaan, Amrofel, 1994) mluví její autoři o 5 základních kategoriích odměn, které dobrovolník může za svou práci obdržet. Je možné na ně také pohlížet jako na 5 základních motivací, proč se lidé rozhodnou dobrovolnictví dělat. Jsou jimi:

- Měřitelné nebo materiální odměny (Tangible rewards) – služby zdarma, plus pro akademické vzdělávání, pracovní zkušenost, prestiž atd.

¹³ Vzorek 366 dobrovolníků (Frič, 2001)

- Vnitřní odměny (Internal rewards) – lepší pocit ze sebe sama, pocit naplnění, pocit důležitosti a nepostradatelnosti
- Sociální interakce (Social rewards) – setkání se zajímavými lidmi s podobnými zájmy, nové vztahy a přátelské vazby
- Uspokojení normativního tlaku (Normative rewards) – naplnění očekávání rodiny, blízkého okolí nebo společnosti
- Vyhnutí se jiné povinnosti (Avoidance rewards) – nahrazení povinnosti platit pokutu, jít na vojnu (není již aktuální v ČR) nebo jít do vězení

Uspokojení normativního tlaku má obdobu v konvenčním typu motivace a měřitelné odměny, vnitřní odměny a sociální interakce by se daly označit za obdobu reciproční motivace. Je sporné, zda dobrovolnictví motivované vyhnutím se jiné povinnosti se dá považovat za dobrovolnictví, neboť rozhodnutí je do určité míry vynucené tím, že člověk je postaven před jasnou volbu buď anebo – buď odnětí svobody, nebo veřejně prospěšné práce. Naopak nenašli jsme v této teorii odraz typu motivace ve výzkumu označený jako nerozvinutá motivace. Do určité míry to může být proto, že se jedná pouze o zástupný motiv, za jednoduchou odpověď, která působí velice filantropicky, vrhá na člověka kladné světlo „skutečného dobrodince“. Zároveň umožňuje vyhnout se sdělení, proč vlastně člověk dobrovolnictví dělá, nebo dokonce vyvléci se z hlubší reflexe vlastních motivů.

5. Mladí lidé a dobrovolnictví

Mladí lidé neboli mládež, jsou často používaným pojmem, který je každému jasný. Není ale tak zcela jasné, koho je možné do skupiny mladých lidí počítat. Někdo mladý je, jiný se mladým cítí. K vymezení mládí se vztahuje nespočet citátů, například Winston Churchill řekl: „Stárnout začínáme, jakmile rezignujeme na mládí.“ Či Dante Alighieri vymezil konec mládí takto: „Jak dlouho zůstaneme mládí? Tak dlouho, dokud jsme milovaní.“ Mým oblíbeným je citát rakouské spisovatelky z 19. století Marie Ebner-Eschenbachové: „Člověk zůstává mladým, pokud je ještě schopen učit se, získávat nové vlastnosti a snášet odlišné názory ostatních.“ Tyto citáty nám sice nastiňují mládí jako takové, ale příliš nepomohou s jeho jasným vymezením. Tato kapitola se bude věnovat porozumění pojmu mladí lidé a také vztahu mladých lidí k dobrovolnictví.

5.1. Pojem „mladí lidé“

Pojem mladí lidé, mládí nenajdeme v psychologickém slovníku. Vědecká oblast, která ho specifikuje, je pedagogika. V pedagogickém slovníku pod heslem mládež nalzáme definici: „Sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společností, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové. Proto vzniká v průběhu socializace mládeže určité napětí, vyvolané její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společností tyto změny připustit. Z pedagogického hlediska je účast mládeže na vzdělávání a dalším vzdělávání důležitým faktorem rozvoje lidských zdrojů, vzdělanosti a ekonomického potenciálu země. Proto je jedním ze sledovaných indikátorů vzdělání.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009) Dále se k tomuto tématu dozvíme, že „V legislativních dokumentech, v oblasti sociální péče apod. se termín užívá (ne zcela důsledně) pro děti a mladé lidi do doby dovršení 18. roku bez vymezení dolní hranice věku, nebo s dolní hranicí přibližně tři roky.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009)

Vznik kategorie mladých lidí, tedy lidí, kteří nepatří ani do kategorie dětí ani do kategorie dospělí označují někteří odborníci za „měšťanský vynález 18. století“. (Bonfadelli, 1990) Slovo „mládež“ je ale samo o sobě starší a skupina, pro kterou bylo používáno, se

v průběhu let měnila. Například v klasické latině slovo „iuventa“ označovalo skupinu mužů ve věku 30 až 45 let, kdežto pro Platóna to byla skupina mezi 17 a 30 lety, do níž zahrnoval i ženy. (Helsper, 1995)

Hranice mládí se jen obtížně vymezují věkem. Z psychologického pohledu je velice obtížné stanovit dolní věkovou hranici, dělicí dětství od mládí, neboť v individuálním vývoji jedince jsou diametrální rozdíly. Pokud se zaměříme na sociologický pohled, pak se nám hranice více konkretizuje. Je někde mezi druhým stupněm základní školy, kdy se žáci osamostatňují a plně se zapojují do života a obdobím ukončení povinné školní docházky, kdy se mění sociální situace jedince. Toto vymezení je stále dost široké.

Věk, do kdy je člověk považován za součást mládeže, se stále zvyšuje. Většinou se za mezní nepočítá stáří (věk), ale spíš změny sociálního statutu. Jako například vstup do zaměstnání, nebo sňatek, případně rodičovství. Společenský trend je obecně posouvat převzetí zodpovědnosti – odkládat nástup do zaměstnání a zakládání rodiny – na stále pozdější období života.

Pokud se podíváme na instituce, které s pojmem mládež nebo mladí lidé zachází, vidíme, že ve výkladu tohoto pojmu jsou mezi nimi výrazné rozdíly.

Například pro OSN mladí lidé / mládež jsou ve věku 15 – 24 let ([www.un.org: www.un.org/esa/socdev/unyin/quanda.htm](http://www.un.org/esa/socdev/unyin/quanda.htm)).

Pro Evropskou unii, podle programu „Mládež v akci“ podporujícího neformální vzdělávání mládeže, je skupina, na kterou se vztahuje pojem mládež, výrazně širší: ve věku 13 až 30 let. To platí pro období 2007-2013.

V období 2000-2006 předchůdce tohoto programu označoval jako cílovou skupinu – tedy jako mládež - lidi mezi 15 a 25 lety. (Portál Evropské unie: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/youth/c11603_en.htm).

Pokud nahlédneme na pojetí mládeže v České republice, pak se z informační publikace o dětech a mládeži v České republice „Mládež České republiky“ dozvíme, že mládež je definována 18. a 26. rokem. Hned na další řádce autor ale dodává, že i věk 16 – 18 se již nedá počítat za dětství. (NIDM, 2008)

Kdo je tedy mládež a kdo není? Pro pochopení pojmu pro každodenní použití není potřeba mít přesně stanoveny meze, pro tuto práci a především pro výzkum, který je její součástí tyto meze stanoveny být musí. V rámci práce se budeme zaměřovat na věkovou skupinu 16-19 let.

5.2. Trávení volného času

Mladí, školou povinní lidé se dobrovolnictví věnují mimo školu, ve svém volném čase. K tomu, abychom porozuměli, proč se někteří mladí lidé věnují dobrovolnictví a někteří ne, nám pomůže i pohled na mladé lidi a jejich trávení volného času všeobecně. Mimo jiné se dobrovolnictví a veřejně prospěšná činnost objevují i ve výzkumech volného času mladých lidí. Porozumění volbám, které mladí lidé činí ohledně svého volného času, nám může pomoci porozumět i jejich vztahu k dobrovolnictví.

„Volný čas je významnou sociologickou, ekonomickou a pedagogickou kategorií. Jeho naplňování je zvláště významné pro mládež“. (Koncepte státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013; MŠMT, 2006)

Mladý člověk a jeho záliby jsou většinou formovány již v dětství. V této době hrají hlavní roli rodiče a většinou konečné rozhodnutí, do čeho se dítě zapojí, je alespoň do určitého věku právě na nich. V roce 2008 byl realizován výzkum o výběru volno-časových aktivit dětí ve věku 6 – 15 let. Co tedy dělají děti ve volném čase? Děti se nejčastěji věnují individuálně svým zájmům, jako jsou hry, četba, sledování televize nebo něčeho na počítači. Těmito aktivitami tráví volný čas denně 60 % dětí a devět dětí z deseti tak tráví čas alespoň 2x nebo 3x týdně. 68% dětí tráví alespoň několikrát týdně čas společně se svými kamarády. Co je však důležité: velká většina (82 %) jich pravidelně navštěvuje různé zájmové kroužky a kurzy alespoň jednou týdně. Je zde tedy všeobecně zkušenost dětí s trávením času organizovaně, se zaměřením na určité téma a většinou i se vzdělávacím aspektem (hudební kroužky, výtvarné kroužky, sportovní kroužky). (Více je možno nahlédnout v závěrečné zprávě z výzkumu „Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit“ na stránkách Národního registru výzkumů o dětech a mládeži www.vyzkum-mladez.cz; Factum, 2008)

Je časté, že organizace poskytující volno-časové aktivity dětem a mládeži jsou neziskové a pracují částečně i na dobrovolnické bázi (lokální sportovní kluby, skaut, turistický oddíl, domy dětí a mládeže atd.). Dá se tedy předpokládat, že mnoho mladých lidí již v dětství získalo jistou zkušenost s dobrovolnictvím jakožto „klient“ dobrovolné činnosti. Otázkou ovšem zůstává, kolik z nich dostalo informaci, že to trenér Franta nebo vedoucí oddílu Markéta dělají dobrovolně.

Volný čas mladých lidí zpracovával výzkum „Aktuální problémy mladé generace ČR“, který proběhl v roce 2006, pod hlavičkou Národního institutu dětí a mládeže. (NIDM, 2006) Tento výzkum se týkal věkové kategorie 15-26 let, kam spadá i naše cílová skupina, a zúčastnilo se ho přes 1600 respondentů. Ve výzkumu byly respondentům předloženy dvě baterie otázek. Podle něho se mladí lidé ve volném čase věnují hlavně poslechu hudby, sledování TV a práci na počítači. (Viz příloha 1)

Ze závěrečné zprávy výzkumu také můžeme získat informace o četnosti zapojení mladých lidí do veřejně prospěšné práce a dobrovolné činnosti (ve volném čase). Jen 20% dotázaných uvedlo, že se věnují takovým aktivitám. Tři čtvrtiny z těchto 20% se těmto aktivitám věnují výjimečně, tedy méně často než 1x měsíčně. (Viz příloha 1)

Je více než pravděpodobné, že se stav od roku 2006 posunul. Už jen pokud vezmeme počet dobrovolníků podle českého statistického úřadu, tak z roku 2006 na rok 2007 vzrostl o 232 tisíc. Pravděpodobně na tomto nárůstu měli mladí lidé také podíl. Posun ve skupině mladých lidí ale nebude takový, aby zásadně změnil čísla. Jen pro úplnost, podle údajů z výzkumu přímo zaměřeného na dobrovolnictví (zde již zmiňovaného výzkumu z roku 2009) se dobrovolné činnosti věnuje 32% lidí ve věku 15-24 let. (Frič, Pospíšilová 2009)

Je také možné, že si mladý člověk neuvědomí, že činnost, kterou vykonává, by se dala označit za dobrovolnou, nebo veřejně prospěšnou. S touto skutečností se setkávám často na školeních pro mladé lidi a ukázaly se i některé příklady v rámci výzkumu.

5.3. Potenciál dobrovolnictví ve vztahu k mládeži

Dobrovolnictví může být přínosné pro mladé lidi v mnoha ohledech. Na přínos se můžeme dívat buď z pohledu jedince – mladého člověka – co on získá tím, že se zapojí do dobrovolnictví, nebo z pohledu společnosti. Co společnost získá tím, že se mladý člověk stane dobrovolníkem.

Přínosy dobrovolné činnosti **z pohledu jedince** můžeme ještě dále „rozdělit na ty, které se váží k profesnímu zaměření dobrovolníka, a ty, které se vztahují k jeho osobnímu - sociálnímu postoji. Mezi přínosy první kategorie lze zařadit: získání nových kontaktů, zkušeností a schopností využitelných ve studiu nebo zaměstnání, rozvíjení kreativity, různorodosti, operativnosti, sebedůvěry, řešení nekonvenčních problémů. Mezi přínosy rozvíjející osobu jedince lze zařadit nový pohled na svět, nadšení z práce, uspokojení z pomoci druhým aj.”(Hladká, 2008)

Přínosy dobrovolné činnosti **z pohledu společnosti** můžeme opět dělit na dvě oblasti: Faktická **pomoc**, kterou poskytuje mladý člověk jako dobrovolník, a přínos v oblasti **prevence problémů** mladé generace. Podle mladých lidí je podle výzkumu nejčastější užívání návykových látek, nezáměr o aktivní participaci a nezdravý životní styl. Méně častým problémem, ale o to závažnějším, je násilí a trestná činnost. (NIDM, 2006)

Dobrovolnictví nabízí **smysluplné trávení volného času**. To nabízejí i jiné volnočasové koníčky a zájmy, ale dobrovolnictví nabízí ještě trochu víc: **možnost zapojit se** do aktivit s veřejně prospěšným cílem, možnost získat **pocit užitečnosti** a v mnoha případech nabízí i možnost zapojit se do nového kolektivu, který často funguje podle jiného hodnotového žebříčku. Například ve Velké Británii vláda začala v 60. letech podporovat dobrovolnictví právě s cílem bojovat tak proti asociálnímu chování teenagerů. (Sheard, 1992)

Mládí je často chápáno jako most mezi „dětskou morálkou“, která se opírá o jasná vnější pravidla určovaná autoritami, a morálkou dospělých založenou na interiorizovaných (zvnitřněných) etických principech. Mladý člověk se dostává do střetů mezi různými hodnotovými systémy a postupně rozvíjí své osobní pojetí toho, co je správné a co je špatné. (Večerka, 2009) Dobrovolnictví mu v tomto směru může poskytnout pozitivní referenční rámec.

Především ve věku 16-19 let je mladý člověk v období hledání sebe sama, objevování svých schopností a dovedností. Buduje si sebedůvěru. Už není dítě, ale ještě není svým okolím brán jako dospělý. Dobrovolnictví je spojené s velkou mírou vlastní **zodpovědnosti** a **důvěry okolí**, že to mladý člověk zvládne (vést sbor, organizovat výlet, starat se o tělesně postiženého člověka). Poskytuje v tomto ohledu i velice důležitý prostor pro **získávání zkušeností a zdravé sebedůvěry**. Také **pocit důležitosti**, až nepostradatelnosti, je pro mnoho mladých lidí novým a žádaným pocitem. (Krutina, 2004) Jako příčina zlobení u dětí se často uvádí, že mají pocit, že nejsou důležité, že si jich nikdo nevšímá. To se objevuje přeneseně i v tomto věku, ale „zlobení“ má jiné projevy – vandalismus, závislost na návykových látkách atd.

Právě odpovědnost a hodnotový žebříček, společně s pocitem důležitosti a sebedůvěry, jsou tím, co dává dobrovolnictví potenciál být významným hráčem v oblasti boje s problémy mladých lidí.

Dobrovolnictví může být obzvláště přínosné speciálně pro mladé lidi, kteří jsou, ať už z jakéhokoliv důvodu, neúspěšní ve formálním vzdělávání. Může pro ně být cestou k získání nových dovedností a znalostí, k získání praxe a tím i k lepšímu zaměstnání. (Viz Edukační funkce tab.6) V obdobném duchu uvádí i zde již citovaná Marie Hladká, že dobrovolnictví může prospět různým sociálním skupinám: sociálně slabí občané se zapojením do dobrovolnických programů zařazují do společenského dění, nezaměstnaní získávají zkušenosti potřebné pro výkon budoucí práce, zdravotně postižení se více integrují do společnosti a stávají se více její součástí, důchodci znovu nalézají smysl života, mohou předávat své nabyté zkušenosti dalším dobrovolníkům. (Hladká, 2008)

Tabulka 6: Funkce dobrovolnictví podle Českého helsinského výboru

<p>Sociálně integrační – dobrovolník se zařazuje, cítí se součástí nové sociální skupiny</p> <p>Psychologická - uspokojení potřeby pocitu vlastní užitečnosti, dobrovolník sbírá morální body za dobro, které nezištně vykonal, popřípadě odvádí pomyslnou daň komunitě</p> <p>Edukační – činnost směřuje k získání životních nebo profesionálních zkušeností, které dobrovolník obvykle, nikoli však nutně, vnímá jako užitečné pro jeho budoucí uplatnění</p> <p>Iniciativní – vliv na veřejné dění, dobrovolník uspokojuje svůj pocit důležitosti pro komunitu a její život</p> <p>Inovační – prostor pro nová řešení, dobrovolník má možnost a příležitost uplatnit svou kreativitu</p> <p>Ekonomická – tvorba hodnot pro organizaci a její klienty a cílové skupiny</p>
--

Zdroj: Krutina, 2004

III. Empirická část

Cílem této práce bylo zjistit postoje mladých lidí vůči dobrovolnictví. Dozvědět se, co je na dobrovolnictví nejvíce láká a naopak co jim nejvíce stojí v cestě. Záměrem pak bylo na základě výstupů výzkumu podpořit snahy o propagaci dobrovolnictví v rámci Evropského roku dobrovolnictví 2011.

V první – teoretické – části práce jsem se věnovala teoretickým okruhům, které se k tématu dobrovolnictví a mladých lidí váží. Vymezila jsem pojem dobrovolnictví pro tuto práci a věnovala jsem se i otázkám jako mladí lidé a volný čas, motivace k dobrovolnictví atd.

Tato druhá – výzkumná – část má za cíl zprostředkovat „cestu do hlubin študákovy duše“, tedy zprostředkovat hlubší porozumění motivům jednání mladých lidí ve vztahu k dobrovolnictví. Oblasti, na které jsem se ve výzkumu zaměřila, jsou pohled mladých lidí na dobrovolnictví a jejich motivace a bariéry, které vidí ve vztahu k němu. Určila jsem si následující výzkumné otázky:

1. Jaký mají mladí lidé pohled na dobrovolnictví?
 - 1.1. Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi s různým vzděláním?
 - 1.2. Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi, kteří s ním mají aktivní zkušenost a těmi, kteří ne?
2. Jak mladí lidé získávají informace o dobrovolnictví?
3. Jaké vnímají mladí lidé motivace k dobrovolnictví?
4. Jaké bariéry vnímají mladí lidé v tom, aby se stali dobrovolníky?

Odpovědi účastníků výzkumu na tyto otázky poskytují zdroj informací, vedoucí k lepšímu porozumění vztahu mladých lidí k dobrovolnictví. Výstupy výzkumu pak bude možné využít jako podklad pro přípravu doporučení pro Evropský rok dobrovolnictví.

1. Metoda

1.1. Cílová skupina a výběr vzorku

Cílovou skupinou mého výzkumu jsou mladí lidé v České republice, tato skupina je definována různým způsobem. Například pro OSN mladí lidé / mládež jsou ve věku 15 – 24 let (www.un.org/esa/socdev/unyin/quanda.htm), pro Evropskou unii podle programu Mládež v akci ve věku 13 až 30 let. (viz kapitola II/5.1. – Pojem mladí lidé)

Názory na to, kdo patří mezi mladé lidi a kdo ne, se liší. Proto bylo třeba vymezit přesně věkovou skupinu, s níž se bude v rámci výzkumu pracovat. Aby bylo možné výstupy výzkumu vzájemně srovnávat, padlo rozhodnutí, že by věkové rozmezí mezi respondenty mělo být limitováno striktněji. Zaměřila jsem se tedy na mladé lidi ve věku 16 – 19 let. Jen pro orientaci: podle ČSÚ tvoří věková skupina 16 – 19 let 5% populace. V České republice s 10,3 miliony obyvatel se tedy jedná přibližně o půl milionu lidí. (ČSÚ, 2008) Věkový rozdíl maximálně tří let by měl odpovědi nechat ve stále ještě vzájemně porovnatelném rozmezí. Důvodů k výběru právě věkové skupiny 16 – 19 let je několik. (Z části se překrývají s důvody, které jsou uvedeny v kapitole Úvod)

1) Mladý člověk v tomto věku má dokončenou povinnou školní docházku. Většina mladých lidí v tomto věku prochází středoškolským vzděláním. V této fázi se zřetelněji diferencuje úroveň vzdělání (gymnázium / střední škola s či bez maturity), která je pro tento výzkum důležitá.

2) V 16 letech má již člověk trestní zodpovědnost, před zákonem se stává za své činy zodpovědný, což je pro některé dobrovolnické programy (především pro většinu zahraničních dobrovolnických programů) podmínkou pro zapojení se.

3) Vymezení na věk střední školy je praktické pro získání respondentů, neboť vzdělávací instituce k nim mohou zprostředkovat snazší přístup.

4) Věk 20-24 se již dost liší. Liší se otázky, které mladí lidé řeší, a rozrůžňuje se jejich situace. Někdo má práci, někdo pokračuje ve studiu, někdo zakládá rodinu. Životní realita ovlivňuje vztah k dobrovolnictví. Vzhledem k tomu, že výzkum je zaměřen i na vliv úrovně vzdělání na zapojení do dobrovolnictví, je vhodné minimalizovat vliv jiných, než školních aktivit. Proto je dobré zaměřit se na studenty 16-19, jejichž hlavní aktivitou (alespoň co se časové dotace týče) je škola.

Svůj výzkum jsem prováděla s mladými lidmi ze dvou typů vzdělávacích institucí – ze střední odborné školy a z gymnázia.

Výběr vzorku „nedobrovolníků“ jsem uskutečnila vždy ve spolupráci se zástupci dané vzdělávací instituce – vždy s pedagogem, který měl k cílové skupině blízko. Přičemž pedagogovi bylo vysvětleno, že se nemá jednat o mladé lidi, kteří by svým názorem na dobrovolnictví vynikali / byli pro debatu na dané téma speciálně vhodní. A podmínkou pro jejich účast je i to, že nemají vlastní zkušenost s dobrovolnictvím.

U třetí skupiny „dobrovolníků“, bylo velice problematické sehnat respondenty. Kontaktovala jsem několik organizací pracujících s dobrovolníky (Hestia, Pionýr, AFS Mezikulturní programy, DUHA, NROS - Make a Connection) a dobrovolnická centra, ale výsledek byl dost špatný – aktivních dobrovolníků ve věkové skupině 16-19 bylo v organizacích, které jsem kontaktovala velice málo. Nakonec se mi podařilo posbírat 6 dobrovolníků v dané věkové kategorii – částečně přes zmiňované organizace, částečně přes osobní kontakty.

Vybraný vzorek tvořili mladí lidé, kteří žijí (nebo alespoň studují) v Praze.

1.2. Fokusní skupina (FG) jako metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem zvolila již zmíněnou focus group. Je to jedna z méně používaných metod v kvalitativních výzkumech. (Švaříček a kol, 2007). Důvodem k výběru právě této metody je, že umožňuje nahlédnout u témat i vliv příslušnosti k nějaké skupině. Ve výzkumu mě zajímá, jak se liší pohled na dobrovolnictví mladých lidí s různým vzděláním a i jak se liší pohled mladých lidí, kteří s dobrovolnictvím mají zkušenost a těch, kteří s ním zkušenost nemají.

Rozhodla jsem se udělat focus group, v češtině tedy ohniskovou skupinu, celkem třikrát. Počet účastníků, který byl zvolen jako ideální pro náš záměr a zvolenou metodu byl šest až osm mladých lidí v každé ze skupin. Jedna skupina byli mladí lidé z gymnázia bez zkušenosti s dobrovolnictvím, druhou skupinou byli mladí lidé ze střední odborné školy

bez zkušenosti s dobrovolnictvím a třetí skupinou byli mladí lidé se zkušeností s dobrovolnictvím z různých typů škol.

Jako limit velikosti bylo stanoveno minimum 6 účastníků a maximum 8 účastníků. Jak píše David L. Morgan: jak velké, tak malé skupiny mají pro účel fokusní skupiny výhody i nevýhody. Malé skupiny fungují obtížně, pokud účastníci nejsou na tématu speciálně zainteresovaní – což u mladých lidí bez zkušenosti byl ten případ. Nikdy nebyli dobrovolníky, ani o tom výrazně neuvažovali, a téma jim je vlastně lhostejné. Kdyby se nekonala fokusní skupina, pravděpodobně by se nad ním nezamýšleli. U velkých skupin zase účastníci nemají tolik prostor vyjádřit se, hrozí větší skákání si do řeči a tvoření menších samostatně diskutujících skupinek. (Morgan, 2002)

Ideální počet účastníků pro fokusní skupinu je podle Morgana 6 – 10. (Morgan, 2002) Tedy to je počet reálně přítomných účastníků, je vždy ještě nutné počítat s tím, že někdo nepřijde. Proto u každé fokusní skupiny vždy byla při přípravách snaha docílit počtu 8 s tím, že akceptovatelný je pokles účastníků na počet 6.

Dvě ze tří fokusních skupin se konaly přímo v budově školy, odkud byli respondenti. Třetí se pak konala v zasedací místnosti neziskové organizace. Původní záměr, aby se skupinová diskuse odehrávala v prostředí, kde je možné pořídit dobrý zvukový a obrazový záznam jejího průběhu a kde účastníci nebudou rušeni vnějšími vlivy (zvuky z ulice / chodby / zvonění v rámci průběhu / procházení nezúčastněných osob atd.), byl v zájmu zaručení dostatečné účasti respondentů pozměněn. I tak se podařilo vytvořit příjemné prostředí, otevřenou atmosféru a dobrý záznam.

1.3. Scénář FG

Fokusní skupina a její vedení si vyžaduje důkladnou přípravu. Pokud se moderátor nezeptá účastníků – respondentů na místě, pak je jen velmi obtížně možné zpětně získat odpovědi. Zároveň v rámci fokusní skupiny se jedná o interakci – a i ona sama je právě důvodem k volbě této výzkumné metody – proto moderátor musí být připraven být zároveň i flexibilní, doptat se respondentů, pokud jejich odpovědi nejsou jasné, přidat otázky, pokud se ve skupině objeví zajímavé téma atd. Proto příprava musí být vskutku důkladná.

Průběh fokusní skupiny jsem připravovala na základě otázek, na něž jsem chtěla získat odpověď. Hlavní výzkumné otázky, jsem uvedla výše. Zde jsou i jejich podotázky:

1. Jaký mají mladí lidé pohled na dobrovolnictví?
 - 1.1 Znají mladí lidé pojem dobrovolnictví?
 - 1.2 Co si mladí lidé pod pojmem „dobrovolnictví“ představí?
 - 1.3 Jak mladí lidé dobrovolnictví vnímají?
2. Co mladé lidi může motivovat k účasti na dobrovolnictví?
 - 2.1 Co mladé lidi na dobrovolnictví zajímá / mohlo by zajímat?
 - 2.2 Jaké jsou benefity, které mladým lidem dobrovolnictví může přinést
 - 2.3 Jsou patrné rozdíly v motivaci mezi mladými lidmi s různým vzděláním?
 - 2.4 Jaké jsou rozdíly mezi vnímanou motivací k dobrovolnictví mezi mladými lidmi se zkušeností s dobrovolnictvím a těmi bez zkušenosti?
3. Co mladým lidem může bránit v účasti na dobrovolnictví?
 - 3.1 Jaké překážky podle mladých lidí zabraňují v účasti na dobrovolnictví?
 - 3.2 Jsou patrné rozdíly v bariérách mezi mladými lidmi s různým vzděláním?
4. Jak se mladí lidé dozívádají o dobrovolnictví?
 - 4.1 Kde by mladí lidé hledali informace o dobrovolnictví?
 - 4.2. Jak se mladí lidé - dobrovolníci dozvěděli o možnosti zapojit se do dobrovolnictví?

Zde uvedené otázky jsou pouze body, které jsem využila jako kostru pro vystavení scénáře fokusní skupiny. Otázky, které v průběhu fokusní skupiny zazněly, a jejich pořadí, jsou od zde uvedených otázek odvozeny. Otázky použité v průběhu fokusní skupiny je možno nalézt v příloze č. 2.

Ještě před uskutečněním první fokusní skupiny jsem se vydala „prozkoumat terén“ – uskutečnila jsem dvě moderované diskuse o dobrovolnictví se třídními kolektivy. Výstupy z těchto dvou setkání mi poskytly vhled do míry znalosti dobrovolnictví a pomohly mi uvědomit si, že pro mladé lidi, kteří nemají zkušenost s dobrovolnictvím a nikdy o něm více neuvažovali, může být obtížné zamýšlet se nad svými bariérami a motivací ve vztahu k němu. Na základě této zkušenosti jsem upravila navržený průběh fokusní skupiny a doplnila jsem do scénáře tři metody práce se skupinou s cílem zajistit, aby respondenti

rozuměli daným otázkám, a ulehčit respondentům diskusi nad tématem, které jim není tak blízké.

Metoda 1

Po úvodním představení a diskusi k otázce „Co si představíte pod pojmem dobrovolnictví?“ jsem zařadila krátkou prezentaci o dobrovolnictví s jeho jasnou definicí a zmíněním několika dobrovolnických organizací s cílem ujasnit si s respondenty, co myslíme ve výzkumu, pokud mluvíme o dobrovolnictví.

Metoda 2

Stále spíše v úvodní části, jsem zařadila práci s obrázky. Respondenti se mají zamýšlet nad mladými lidmi na předvedeném obrázku. Proč oni dobrovolničí (obrázky aktivních lidí zapojených do nějaké činnosti – obr. 3, 4) a nebo naopak, co jim brání dobrovolničit (obrázky mladých lidí v pasivnějších situacích – obr.5,6). Cílem bylo rozběhnout myšlenkové pochody mladých lidí, sesbírat jakousi škálu nápadů a ulehčit jim tak následné zamyšlení se nad vlastní možnou motivací a nad vlastními bariérami.

Obrázek 3

Obrázek 4

Obrázek 5

Obrázek 6

Metoda 3

Ke konci fokusní skupiny jsem doplnila volbu z možných prohlášení o odměnách / benefitech, které dobrovolníci získávají díky svému dobrovolnictví. Respondenti měli zvolit, který z výroků jim je nejbližší. Inspirována statí „Mapping volunteering“ Ram A. Cnaana a Laury Amrofel, kde se mluví o 5 základních kategoriích odměn, které mohou lidé mít z dobrovolnictví (Cnaan, Amrofel, 1994), jsem utvořila 5 prohlášení o dobrovolnictví, z nichž si pak měli respondenti vybrat.

Tabulka 7: Prohlášení o dobrovolnictví pro FG

Kategorie odměny podle Cnaan, Amrofel	Prohlášení použité v rámci FG
Vnitřní	Dobrovolnictví je zábava, možnost realizovat se.
Hmatatelné či hmotné	Dobrovolnictví je příležitost naučit se nové věci.
Sociální interakce	Dobrovolnictví je příležitost setkat se s novými lidmi.
Normy a společenské tlaky	Dobrovolnictví je správná věc, je to něco, co by se mělo dělat.
Vyhnutí se něčemu	Dobrovolnictví je způsob, jak se vyhnout něčemu nepříjemnému.

Poslední kategorii „vyhnout se něčemu“ jsem posléze vyřadila, neboť neodpovídala definici dobrovolnictví, kterou používám v této práci a kterou jsem používala i v rámci výzkumu. Tato definice mluví o dobrovolnictví jakožto dobrovolném aktu. Pokud se prostřednictvím dobrovolnictví člověk něčemu vyhýbá, pak je těžko rozhodnout, do jaké míry je jeho volba dobrovolničit vs. skutku svobodná a dobrovolná. Navíc jako příklad používají v textu Cnaan a Amrofel dobrovolnictví v rámci alternativních trestů, kde je dobrovolnost snadno zpochybnitelná.

Kategorii hmatatelné / hmotné odměny jsem si pro potřeby výzkumu upravila. Hrozilo, že by byla pro respondenty zavádějící – opět definice dobrovolnictví – bez nároku na odměnu – a mohla by debatu ve fokusní skupině narušit. Zároveň mě zajímalo, kolik mladých lidí vnímá dobrovolnictví jako příležitost k tomu něco se naučit. Proto jsem hmatatelnou odměnu nahradila odměnou rozšíření znalostí / dovedností / zkušeností.

Cílem použití této metody bylo podívat se na možné motivace více strukturovaně, umožnit následné porovnání voleb mezi jednotlivými skupinami a zjistit, zda mladé lidi osloví vzdělávací aspekt dobrovolnictví.

1.4. Metoda analýzy dat

Z dat získaných v průběhu focus group byl pořízen textový přepis a následně byla data kódována. Byl použit přístup otevřeného kódování (Strauss-Corbinová, 1999). Kódy vycházely z odpovědí respondentů, nebyly předem stanoveny. Ovšem ve slovech respondentů byly hledány odpovědi na výzkumné otázky, které byly stanoveny před výzkumem. Tedy kódování bylo do určité míry zaměřené.

Prvotní data byla převáděna do vyšších významových jednotek - kategorií, v nichž byly identifikovány základní názory a směry odpovědí na výzkumné otázky. Data byla

analyzována metodou kontrastů a srovnávání, (Miovský, 2006) díky této metodě je možné využít plně potenciál rozdílnosti mezi názory účastníků jednotlivých focus groups. Či naopak konstatovat, že předpokládaná rozdílnost se neobjevuje tak markantně, jak by se dalo očekávat. Již při zpracovávání dat byly výsledky průběžně porovnávány s existujícími teoriemi, které se věnují danému tématu a tématům příbuzným. Čerpala jsem z vývojové psychologie, teorií motivace, teorií dobrovolnictví, teorie identity a dalších sociologických teorií.

Citáty použité v textu věnujícím se výstupům výzkumu jsou z mírně upravené verze transkriptu (jsou vynechány neuzavřené věty, které nenesly vlastní význam, opakující se slovní vložky a odpovědi byly v některých případech zkráceny, byla vybrána jejich podstatná část – naznačeno tečkami).

Výstupy z výzkumu pomocí metody focus groups se nedají označit za reprezentativní, což je obecným znakem kvalitativních metod. Poskytují však důležitý vhled do dané problematiky a poskytují i dobrý odrazový můstek, jakýsi rozcestník, pro další bádání v dané oblasti. (Švaříček a kol., 2007) Za určitých podmínek se výstupy dají i zevšeobecnit. Silverman nabízí 4 cesty, jak je možné zevšeobecnit výstupy kvalitativního výzkumu. Z nich si pro další práci vybírám kombinaci kvalitativního výzkumu s kvantitativními charakteristikami populace a to prostřednictvím srovnání výstupů výzkumu s již existujícími daty vztahujícími se k tématu výzkumu. (Silverman, 2005)

1.5. Potenciální etické problémy

Potenciálním etickým problémům, které by mohly v rámci výzkumu nastat, jsem se snažila předcházet. Účastníci byli dopředu informováni o způsobu pořizování záznamu a jeho dalším plánovaném využití. K obojímu dali svůj souhlas, jenž byl zaznamenán na videu v rámci úvodu do fokusní skupiny.

Původně jsem řešila otázku, do jaké míry je etickým problémem, pokud se budou mladí lidé v rámci fokusní skupiny znát. Zda je lepší mít respondenty, kteří se vůbec neznají, nebo mít fokusní skupinu složenou ze žáků jedné třídy na dané škole, kteří se samozřejmě vzájemně znají. U této otázky se nejedná pouze o otázku etiky. Volba může ovlivnit i obsah fokusní skupiny. Autoři, věnující se fokusním skupinám, zmiňují, že pokud se lidé ve skupině vzájemně znají, mají jisté společné předpoklady a mohou díky tomu

konverzovat uvolněněji, zároveň ale jejich rozhovor tyto společné předpoklady před badatelem neodhalí. (Agar, MacDonald in Morgan, 2001)

Nakonec jsem se společně s kontaktními osobami na daných školách domluvila na kombinaci studentů z různých tříd, z nichž maximálně vždy 2 mohou navštěvovat stejnou třídu. Označili jsme to jako kompromis mezi bezpečným zázemím pro jednotlivce (pokud se cítí lépe s někým, koho zná) a otevřenou skupinou, kde může říci cokoli a kde zároveň nevycházejí všichni ze společných předpokladů.

Uvědomuji si nemožnost zaručení anonymity, ovšem téma dobrovolnictví považuji – především u těch respondentů, kteří se mu nevěnují, za méně intimní a proto jsem volila daný postup. Druhému bodu – společným předpokladům, které tak zůstanou nevyřčeny, - byla snaha předejít tím, že ve skupině byli i vzájemně si neznámí lidé. Dále pak také tím, že moderátor si byl této situace vědom a byl instruován k tomu, aby se doptával na případná nejasně formulovaná (avšak všemi přijatá) prohlášení. To se mi (do míry do které to mohu hodnotit) osvědčilo. V rámci fokusní skupiny bylo ale použito pravidlo, že co se odehraje / řekne v jejím rámci, by mělo zůstat mezi jejími účastníky a nemělo by být šířeno dál.

2. Výstupy výzkumu

2.1. Obrázek dobrovolnictví

1. Jaký mají mladí lidé pohled na dobrovolnictví?
 - 1.1 Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi, kteří s ním mají aktivní zkušenost, a těmi, kteří ne?
 - 1.2 Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi s různým vzděláním?

Otázka 1: Jaký mají mladí lidé pohled na dobrovolnictví?

Tato otázka byla zkoumána jak ve všech třech fokusních skupinách (FG1 – neangažovaní studenti¹⁴ na střední odborné škole, FG2 – neangažovaní studenti na gymnáziu, FG3 – mladí dobrovolníci)¹⁵, tak byla položena ve dvou třídních kolektivech na střední odborné škole v rámci skupinové diskuze¹⁶ na téma dobrovolnictví. Při hledání odpovědi na tuto otázku budu primárně používat přepisy diskusí z fokusních skupin, ale pokud závěry ze třídních kolektivů zajímavým způsobem podporují či naopak zpochybňují závěry z fokusní skupiny, pak je také zmíním.

Celkově můžeme konstatovat **obeznámenost mládeže s pojmem dobrovolnictví**. Na znalost a běžné používání termínu ukazuje skutečnost, že všichni si pod daným termínem něco představí. Všichni respondenti byli schopni bez vysvětlení pojmu reagovat a sdílet své asociace a názory.

Ve fokusních skupinách byly názory vesměs poměrně trefné a popisovaly základní rysy dobrovolnictví. Ve skupinách třídních kolektivů jsem získala další odpovědi, vesměs opět korespondující s definicí dobrovolnictví, kterou používám v této práci, nebo definicemi, s

¹⁴ Neangažovaný student – myšleno neangažovaný v dobrovolné činnosti

¹⁵ V závorce za pseudonymem citovaných účastníků diskusí je uvedena zkratka, která odkazuje ke konkrétní fokusní skupině (FG1, FG2 nebo FG3).

¹⁶ Jednalo se o diskusi kombinovanou s informováním mladých lidí o dobrovolnictví. Obdoba 1. části fokusní skupiny, kdy všichni studenti nejdříve odpovídali na otázku: „Co vás napadne, když se řekne dobrovolnictví“ a sdíleli své zkušenosti s dobrovolnictvím a následně jim byla představena definice dobrovolnictví, oblasti dobrovolné činnosti a příklady organizací v nich činných. Tato diskuse byla uskutečněna ve dvou třídních kolektivech – třída z 1. ročníku SOŠ s 21 studenty a třída z 3. ročníku SOŠ s 26 studenty

nimiž pracují jiní autoři zabývající se dobrovolnictvím (Tošner, Frič, Pospíšilová). Z celkem více než 60 odpovědí mladých lidí¹⁷ mezi 16 a 19 lety je možné odvodit, že **mladí lidé si dobrovolnictví** vesměs **spojují s pozitivními hodnotami** jako pomoc, solidarita, dobrá věc, zábava, dobrý pocit.

Silně je vnímán právě aspekt dobrovolnosti – vlastního rozhodnutí k dané činnosti. Často se také objevil aspekt bezvýdělečnosti dobrovolnictví již při první asociaci na otázku „Co si představíte, když se řekne dobrovolnictví?“.

Jan (FG1) „Mě napadne, že to je něco, co musí být nenucený, co dělám z nějakého svého přesvědčení z nějaký solidarity. Že věřím, že opravdu to pomůže někomu. Vlastně třeba, mě to samotnému dělá dobře, když někomu pomáhám.“

Ota (FG2) „Prostě pomáhat ostatním, žejo, ale prostě nějak bezvýdělečně, žejo, prostě pro dobrou věc. Dobrovolnictví – Dobrovolně.“

Znalost pojmu by se ale dala označit za poměrně **povrchní**. Jen malá část respondentů zacházela do větších podrobností, co se popisu dobrovolnictví týče. Většinou zůstalo u holých vět a jen málo kdy zazněl konkrétní příklad dobrovolnictví. Nejčastější byly odpovědi stylu:

„Pomoc někomu, nebo něčemu.“

„Něco že děláme dobrovolně, pomáhání a tak.“ (ze školních kolektivů)

Časté bylo rovnou hodnocení toho, zda je dobrovolnictví dobré či špatné, zda se sami cítí k němu nějakým způsobem vázání. Respondenti bez toho, aby se snažili dobrovolnictví nějak popsat, hned vyjadřovali svůj názor. Tato skutečnost může být ukazatelem toho, že postoj k dobrovolnictví si mladí lidé často vytváří na základě povrchních informací a občas i mylné představy, co dobrovolnictví obnáší. (Mezi třídními kolektivy zazněly i názory, že dobrovolnictví je jít na vojnu, brigáda, nebo uklidit doma, pokud to dělá člověk dobrovolně.)

Tvorba postojů na základě povrchních někdy až zkreslených informací o dobrovolnictví je zajímavý fakt, který můžeme brát jako varovný signál. Pokud nejsou informace poskytnuty včas, pak je obtížné zaujmout lidi s již utvořeným postojem (obzvláště pokud je negativní).

¹⁷ Fokusních skupin se celkem zúčastnilo 21 lidí a v rámci diskuse se třídními kolektivy byl získán názor dalších 57 mladých lidí.

Vesměs ale **postoje**, které byly respondenty ve většině případů prezentovány, byly **pozitivní**.

Petra (FG1) „No tak určitě dobrá věc pomáhat lidem, který to jako potřebují. Člověk to musí dělat určitě rád a s láskou pomáhat těm ostatním lidem. Jinak by to určitě, si myslím, nedělal.“

Hanka (FG1): „Já si myslím, že je to určitě úžasný, když se vůbec v dnešní době najde někdo, kdo je ochotnej pomoci ostatním. Když vlastně ta doba, ve který žijeme je spíš taková sobecká mi přijde.“

Jak již bylo řečeno, negativní postoje byly výjimkou, v několika případech, kdy se objevily, se vztahovaly k nezištnosti dobrovolné činnosti a reciprocitě. Respondenti neviděli smysl v tom dělat něco bez jasně stanovené odměny či příslibu oplacení dané služby.

Patrik (FG2) „Podle mě dobrovolnictví je se někde dřít a nemít za to ani korunu.“

Nevědomé dobrovolnictví

V obou fokusních skupinách mladých lidí bez zkušenosti s dobrovolnictvím se objevil někdo, kdo by vyhovoval definici dobrovolníka, ale sám si toho nebyl vědom. Je tedy namístě domnívat se, že mezi mladými lidmi existuje i nezanedbatelné procento těch, kteří jsou dobrovolníky, ale nejsou si toho vědomi.

Karel (FG1) „No tak já jsem Vojta a ve volným čase chodím trénovat svojí skupinu street dance a tak. Potom venku s kamarádama a taky ten internet.“

Moderátor „A ty chodíš trénovat, jakože seš trenér?“

K „Jakože to vedu.“

M „A jakou formou tohleto funguje? Máš za to něco?“

K „Nemám, já za to prostě nic nechci. To dělám proto, že mě to baví. Ty lidi prostě to chtěj dělat. Prostě třeba na to nemaj ty finance. Žejo...“

M „A popsal by ses, jako že jsi dobrovolník?“

K „Tak já nevim, já to dělám hlavně proto, že to baví mě. Žejo, prostě. A ty lidi, co tam choděj, tak jsou prostě známý. Prostě proč ne, žejo.“

M „Hm a myslíš, že jsi dobrovolník?“

K „Tak jako možný to je. Dalo by se to teoreticky říct.“

M „Mhm. A přemejšlel jsi o tom někdy takhle?“

K „Nepřemejšlel.“

Lukáš (FG2) (ke konci fokusní skupiny s „nedobrovolníky“ se předkloní, zapře si hlavu o ruku) „Já si asi uvědomuju, já vlastně taky dělám dobrovolníka, v našem kostele, nebo co to je, vedoucí takovýho, něco jako je skaut, ale neříkáme tomu skaut. Takový jako ministranti, hrajeme si na řád rytířů, jezdíme na tábory a tak.“

Příčiny mohou být různé – nedostatečná informovanost, pokládání vlastní činnosti za samozřejmost atd. Jistě k tomu přispívá i to, že mimo dobrovolnické struktury není dobrovolnictví považované za „cool“ věc (více k tomu v části věnující se identitě spojené s dobrovolnictvím). Mladí lidé často ani nepátrají po tom, zda jsou nebo nejsou dobrovolníky, a jejich okolí je na to neupozorňuje. Příčinou může být i širší a obecná neujasněnost pojmu dobrovolnictví. Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, ani odborné definice nejsou jednotné. (viz kapitola II/1 – Dobrovolnictví jako pojem)

Tito „neuvědomělí dobrovolníci“ (Lukáš, Karel) by splňovali definici dobrovolnictví v její nejširší podobě, ale je možné, že by již nesplňovali body užší definice (např. formální dobrovolnictví pro určitou organizaci, nebo že se jedná o obecně prospěšnou činnost).

Zajímavé je, pokud se na tuto skutečnost podíváme optikou kvantitativních výzkumů. Tyto výzkumy dobrovolnictví jsou většinou prováděny tak, že jsou dotazováni konkrétní jedinci na jejich zkušenost s dobrovolnictvím. V situaci, kdy fokusní skupiny ukázaly, že ne vždy stačí pouhá otázka „Máte nějakou zkušenost s dobrovolnictvím?“, zůstává otázkou, nakolik mají takové výzkumy vypovídající hodnotu o tom, kolik je ve skutečnosti dobrovolníků a do jaké míry jejich výsledky popisují pouze tu část společnosti, která má zkušenost s dobrovolnictvím, a ví o tom.

(Na význam formulace otázky pro obdržené výsledky výzkumu upozorňuje na příkladu členství v OOS např. Pospíšilová 2010-A)

Otázka 1.1: Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi, kteří s ním mají aktivní zkušenost a těmi, kteří ne?

Dobrovolníci mají o poznání ucelenější představu o tom, co se pod pojmem dobrovolnictví skrývá.

Anna (FG3) „Tak pro mě je dobrovolnictví v podstatě nějaká věc, kterou člověk dělá se zájmem určitý věci, vlastně za účelem toho, aby druhým udělal nějakou radost, nebo aby někomu pomohl. Ať už je to ve smyslu toho, my tady děláme spíš jakoby tu sociální oblast. Někdo dělá třeba v tom programu toho vzdělávání. A je to věc, prostě, někdo pomůže někomu. Bez účelu peněz.“

Projevuje se to jak na délce odpovědi, tak na jejím obsahu. V tomto smyslu se vyjadřuje i Britská studie Making Sense of Volunteering, kde autorka píše, že ti, kteří mají zkušenost s dobrovolnictvím mají **větší pochopení širší pojmu a doceňují více jeho potenciál**, kdežto lidé bez zkušenosti s dobrovolnictvím mají více tendenci k pohlížení na dobrovolnictví stereotypně a pouze jedním určitým pohledem. (Rochester, 2006)

Otázka 1.2: Jak se liší vnímání dobrovolnictví mezi mladými lidmi s různým vzděláním?

Celkově v populaci existuje disproporce v podílu na dobrovolnictví založená na úrovni dosaženého vzdělání. Platí, že lidé s nižším dosaženým vzděláním se stávají dobrovolníky méně často než ti s vyšším vzděláním. V České republice mezi vysokoškoláky (včetně VOŠ) představují dobrovolníci 41%, mezi středoškoláky (s maturitou) 34% a mezi osobami se ZŠ vzděláním (vyučen, bez maturity) představují dobrovolníci 24%. (Zdroj: Frič, Pospíšilová 2009). Obdobný rozdíl konstatují výzkumy dobrovolnictví i v jiných zemích (Canada, USA, VB). Například v Kanadě variuje podíl na dobrovolnictví mezi 39% u lidí s nižším, než středoškolským vzděláním a 57% u lidí s vysokoškolským vzděláním. (Hall et al., 2009)

Záměrem výzkumu bylo proto i podívat se na možné rozdíly ve vnímání dobrovolnictví mezi vrstevníky na školách s předpokládanou různou úrovní.

Na základě vzorku, který se zúčastnil fokusních skupin a v rámci odpovědí v jejich průběhu se však nedá vysledovat, že by se vnímání dobrovolnictví mezi studenty střední odborné školy a gymnázia nějak lišilo. Rozdíly jsou v názorech a postojích jednotlivců, ale nevystoupily žádné výraznější společné rysy celé skupiny.

Pravděpodobně k tomu přispěla i volba střední odborné školy – jednalo se o střední odbornou školu veřejné správy a střední odbornou školu sociální práce. Tedy obory, které mají k dobrovolnictví blíže, než například střední hotelová nebo výtvarná škola. Byla snaha získat do fokusní skupiny i studenty učiliště, které je přidružené ke zmiňovaným středoškolským oborům, ale bohužel bezvýsledně.

Na tomto místě je vhodné zmínit, že jediné hlasy, které se o dobrovolnictví vyjadřovaly negativně, byly hlasy žáků gymnázia – konkrétně jeho sportovní části. Z toho by se dala vyvodit hypotéza, že je pravděpodobné, že **postoj k dobrovolnictví není založen na**

úrovni vzdělání, ale na postoji, osobnosti, zájmech jedince a prostředí, které ho formuje. S tím, že u mladých lidí s vyhraněnými zájmy / s určitým směřováním (zájmem o sport, nebo v případě učilišť a odborných škol zaměřených na určitou činnost jako například tesařství-truhlářství, kadeřnictví či automechanika) je nižší pravděpodobnost, že se zapojí do dobrovolné činnosti, která přímo nesouvisí s jejich oblastí zájmu / oborem. Zatímco mladí lidé, kteří studují na gymnáziu nebo střední škole s vyšším potenciálem dalšího pokračování ve studiu, nejsou vyhranění a je pro ně zajímavé zkoušet různé oblasti činnosti, mladí lidé s jasným vzděláním daným směřováním mají o takovou zkušenost menší zájem. Jedná se ovšem pouze o hypotézu, kterou by bylo třeba ověřit dalším výzkumem.

Velkou roli v zájmu o dobrovolnictví hraje bezesporu **škola**, ale spíše než její úroveň, tak hraje roli její **obor** a celkové **nastavení** dané instituce **vůči dobrovolnictví**. Rozdíl vytváří i to, zda je téma zmíněno ve vyučování. Na gymnáziu, kde se konala fokusní skupina, měli respondenti zkušenost s tématem dobrovolnictví v rámci hodiny Angličtiny. Další způsob, jak je možné „pustit“ dobrovolnictví do školy je podpora návštěvy a prezentace zástupců neziskových organizací pracujících s dobrovolníky. Cílem takové návštěvy pak je informovat studenty o činnosti organizace a případné možnosti zapojit se. Na střední odborné škole zapojené do tohoto výzkumu probíhaly v minulosti prezentace, které motivovaly mladé lidi k zamyšlení se nad možností zapojit se do dobrovolnictví.

Jak bylo řečeno, **rozdíly mezi studenty gymnázia a mezi studenty střední odborné školy, se fokusním skupinám nepodařilo odhalit.** V jednom bodě byl ovšem náznak rozdílu. U tohoto bodu se jednalo o pohled na dobrovolnictví jako příležitosti pro získání zkušeností a naučení se nových věcí. Při výběru z prohlášení o dobrovolnictví, která ve skupině představil moderátorem a ze kterých si měli účastníci vybírat (viz Tabulka 7 v kapitole III/1.3.) nikdo na střední škole nezmínil, že dobrovolnictví je prostředek k učení se nových věcí, kdežto na gymnáziu se k tomuto názoru přiklonilo více respondentů. Jeden z možných závěrů je, že studenti gymnázia jsou více orientovaní na sebevzdělávání se i mimo školu. Opět by bylo zajímavé tuto hypotézu ověřit dalším výzkumem.

Skutečně prozkoumat, zda se liší názory na dobrovolnictví a úroveň informací o něm, by vyžadovalo rozsáhlejší výzkum, při němž by bylo zasaženo více různých typů škol.

Obdobný výzkum (co se rozsahu týče ve všech krajích ČR) byl iniciován Člověkem v tísní v rámci projektu Jeden svět na školách. I když tento výzkum nebyl zaměřen přímo na dobrovolnictví, může nám poskytnout zajímavé informace k rozdílnosti mezi různými úrovněmi vzdělání ve vnímání vlastního okolí. Studenti gymnázií podle výzkumu vnímají řadu problémů silněji než studenti SOŠ a učilišť (politickou reprezentaci, korupci, špatné životní prostředí, nedostatek příležitostí ke kulturnímu vyžití, konzumní způsob života). Naopak pro studenty učilišť (a také pro studenty s nižším vzděláním rodičů) je relativně závažnější otázka nezaměstnanosti, drog, cizinců, přistěhovalců a rasismu. (Člověk v tísní, 2009)

2.2. Informace mladých lidí o dobrovolnictví

Otázka 4: Jak mladí lidé získávají informace o dobrovolnictví?

Není žádným překvapením, že jako hlavní zdroj informací používá mladá generace internet. To potvrzuje i výzkum informovanosti a participace mládeže, který byl uskutečněn v roce 2009 v ČR pro NIDM (Národní institut dětí a mládeže). Internetová zpravodajství společně s blogy, diskusními fóry a sociálními sítěmi jsou dominantním kanálem pro získávání informací. Konkuruje jim pouze televize. (Ipsos Tambor, 2009)

Tuto skutečnost potvrzuje i odpověď na otázku, která byla položena v rámci tohoto výzkumu o dobrovolnictví: Kde byste se informovali o dobrovolnictví? Jaksi automatická odpověď byla „Na internetu“. Ti, kteří se zamysleli trochu hlouběji, pak přicházeli i s dalšími nápady, jak je možné informace získat (viz níže).

Je trochu zarážející, že i přes to, že mladí lidé tráví na internetu mnoho času a je i jejich hlavním zdrojem informací, tak z více než 60 účastníků fokusních skupin a diskusí ve třídních kolektivech **nikdo nezná** stránky informačního centra mládeže (<http://www.icm.cz>) a nikdo nevyužívá jeho služeb. Stejně tak jako jsou neznámé evropské **portály pro mládež** jako například Eurodesk (<http://www.eurodesk.cz/>). Respondenti na otázku zda pravidelně navštěvují nějakou stránku určenou pro informování mladých lidí, odpověděli vesměs negativně.

Podle již zmiňovaného výzkumu pro NIDM, na němž se účastnilo 1061 respondentů, si více než polovina mladých lidí myslí, že mládež není dostatečně informována o možnostech participace obecně. Také více než polovina má o takové informace zájem. Je na místě podotknout, že není tomu tak, že by ti samí mladí lidé, kteří říkají, že je informovanost nedostatečná, zároveň chtěli informace dostávat. Existuje i skupina mladých lidí, která, i když má pocit, že informovanost je nedostatečná si nepřeje být o možnostech participace informována. (Ipsos Tambor, 2009)

Výzkum pro NIDM dále doporučuje, aby se s mladými lidmi dále a více komunikovalo prostřednictvím internetu jakožto nejatraktivnějšího media. A upozorňuje na nutnost pracovat na obeznámenosti mladých lidí s informačními portály pro mládež. Je zajímavé, že i když se tento záměr institucí pracujících s dětmi a mládeží setkává s vlastním přáním mládeže – být informován prostřednictvím internetových informačních portálů (Ipsos Tambor, 2009) – výsledek v míře informovanosti a v navštěvování informačních portálů se stále nedostavuje.

Navyšují se investice do propagace webových portálů pro mládež, ale nedá se říci, že by adekvátně tomu rostla jejich sledovanost. Což potvrzuje i zmiňovaný výzkum „V současnosti fungující informační portály v rámci tzv. informačního systému pro mládež ale nemají příliš vysokou znalost ani využití.“ (Ipsos Tambor, 2009)

Další varianty, které mladí lidé ve fokusních skupinách jmenovali jako možnost, jak se dozvědět více o dobrovolnictví:

- Presentace na škole
- Setkání s dobrovolníkem
- Informace od kamaráda
- Presentace formou stánku
- Kontaktovat organizaci
- Článek v tisku

Presentace neziskových organizací ve škole je dobrou a potenciálně účinnou metodou, jak oslovit mladé lidi. Ve fokusní skupině s dobrovolníky hned dva respondenti začali s dobrovolnictvím na základě setkání se zástupci neziskové organizace v rámci presentace

na škole. Podle výzkumu uskutečněného pod hlavičkou Jednoho světa (organizace Člověk v tísni) pouze cca. čtvrtina studentů uvedla, že se o společenských a politických tématech, která je zajímají, dozvídají ve škole (u gymnázií je výsledek vyšší, a to 35 %). Je patrné, že **oslovování** mladých lidí **prostřednictvím škol** je potenciálně účinným způsobem a má zatím velké rezervy. (Člověk v tísni, 2009)

Další možností pro mladé lidi, jak získat informace o možnosti dobrovolnictví, je **setkání se s dobrovolníkem** ať už v pozici klienta, nebo tak, že se jedná o známého či kamaráda, který se dobrovolnictví věnuje. A rovnou tak může mít i motivaci v podobě osobní vazby a obeznámenosti s prostředím. Další varianty již vyžadují větší zájem a proaktivitu mladého člověka samotného. Musí se začíst do článku či inzerátu, zastavit se u stánku, projevit zájem o informace, nebo si najít kontakt a sám organizaci kontaktovat, smluvit si schůzku atd. Jsou to zajisté také možné cesty, jak se k informacím dostat, ale mladý člověk sám již musí být naladěný k vyhledávání konkrétně informací o dobrovolnictví.

Když porovnáme nápady mladých lidí z fokusních skupin „nedobrovolníků“ se zkušeností mladých lidí „dobrovolníků“, tak vidíme, že realita toho, jak se mladí lidé dozvídají o dobrovolnictví je velice podobná.

- Prezentace na škole (AFS, LATA, META)
- Setkání s dobrovolníky jako klient (nizkoprahový klub)
- Oslovení organizací díky speciálním dovednostem (canisterapie)
- Kamarád dobrovolník (tábory v Německu)
- Nápad a hledání jak ho zrealizovat (Make a Connection)
- Inzerát na nástěnce (Domov Sue Ryder)
- Internet (Člověk v tísni – doučování)

První 4 body jsou ty, kde mladého člověka někdo oslovil z vnějšku – prezentace na škole, setkání s dobrovolníkem, oslovení organizací. Speciální je dobrovolnictví v rámci Make a Connection programu, který dobrovolníkům nabízí finance pro realizaci jejich nápadu. Poslední dva body inzerát na nástěnce a internet dokazují, že i tento způsob, který vyžaduje proaktivní přístup mladých lidí a jejich zájem zapojit se do dobrovolnictví funguje. (Je na místě podotknout, že v případě nástěnky byla slečna dobrovolnicí již před tím, takže se dá předpokládat zájem na základě předchozí zkušenosti s dobrovolnictvím.)

Karel (FG1) „Nejdůležitější na tom je ten vlastní zájem. Tak jako získat ty informace, protože bez zájmu, proč bych si šel něco hledat, to je jasný. Ale když o tom budu mít zájem, budu to hodně vyhledávat, tak nejlepší je to osobní (setkání).“

2.3. Motivace k dobrovolnictví

Otázka 5: Jaké vnímají mladí lidé motivace k dobrovolnictví?

Svou motivaci si vytváří každý člověk sám. Okolí se může snažit, jak chce, aby mladého člověka (vlastně kohokoliv) motivovalo, ale dokud on sám neobjeví na dané věci – v našem případě dobrovolnictví – něco zajímavého pro sebe, tak ho nikdo k (dobrovolnému) zapojení se nepřesvědčí. Nemá k tomu prostě motivaci.

Aby se dalo mluvit o motivaci, musí být osobní a musí být zvnitřněna. (Gallup Poll on Giving and Volunteering. Independent Sector. 1990 in Vineyard, 1991)

Obecně teorie dělí motivace na vnitřní a vnější. Takové dělení můžeme uplatnit i na motivace zmíněné účastníky v rámci fokusních skupin. (viz kapitola II/4.1. 4.1. Motivace obecně)

Vnější motivace (působení okolí):

Kamarádi

Rodina

Škola

Uznávání dobrovolnictví

Společenský tlak / přístup společnosti k dobrovolnictví

Množství volného času - nuda

První tři ze jmenovaných externích motivací explicitně zazněly v rámci fokusních skupin.

Kamarádi a rodina mohou motivovat mladého člověka především tím, že jdou příkladem a dávají informace o možnosti zapojit se. Pokud mají vlastní zkušenost s dobrovolnictvím a sdílejí ji, tak naplňují prázdný pojem konkrétními příběhy a zkušenostmi. Mohou sdílet své

motiv, to, co jim dobrovolnictví přineslo, a tím dávat materiál k zamyšlení a možná objevení vlastní motivace lidem bez dobrovolnické zkušenosti.

Příklady z rozhovorů se třídními kolektivy: Dobrovolná pomoc na příměstském táboře pro DDM díky pozvání matky kamaráda. Pomoc při záplavách přes ADRU – „Kamarád se ozval, jestli nechci s ním jet, tak jsem s ním jela ten první tejdén a ten druhý už jsem jela sama za sebe, to už jsem se tam znala s těma lidma.“

Všeobecně kamarádi a rodina jsou zázemím, které mladé lidi formuje, pokud se dobrovolnictví v tomto kruhu blízkých provozuje, je větší pravděpodobnost, že se stane dobrovolníkem i mladý člověk.

Eliška (FG3): „Já mám pocit, že na střední škole nejsou lidi ještě dost vyspělý na to, aby je napadlo, že by mohli nějak prospět, nebo dělat nějakou takovou činnost. Jsou to většinou jednotlivci a většinou lidi, který už se s tím setkali nějak jinak, buď přes kamarády, přes známý, nebo vyrůstali v takový rodině.“

Podle kanadského výzkumu dobrovolnictví je u lidí, jejichž rodiče byli zapojeni do dobrovolné činnosti, větší pravděpodobnost, že se sami stanou dobrovolníky. (Hall et al., 2009). Rodina tedy může dobře fungovat jako zprostředkovatel první zkušenosti, především u mladých lidí nízkého věku, kteří tráví stále ještě nějaký volný čas v rodinném kruhu, je funkce rodiny ve zprostředkování dobrovolnictví výrazná. S rostoucím věkem pak nabývají na důležitosti kamarádi jako zprostředkovatelé dobrovolnické zkušenosti.

„Já mám třeba kamarádku a ta pracuje u tý ADRY a hodně o tom vždycky něco povídala. A myslím si, že když někoho tam třeba známe a mluví o tom, tak o to víc tam můžeme chtít.“

Podrobněji se vzájemnému ovlivňování členů rodiny ve spojení s dobrovolnictvím věnuje ve svém článku Tereza Pospíšilová (Pospíšilová, 2010-B).

Je namístě zmínit, že rodina a kamarádi mohou stejně dobře jako motivátoři působit jako bariéra k dobrovolnictví. Pokud nemají k dobrovolnictví vztah a nemají pochopení pro zájem mladého člověka se na něm podílet. Mohou jeho zájem také velmi rychle uhasit.

Škola jakožto hlavní prostředí sekundární socializace má bezesporu velký informační potenciál, přičemž by se nemělo zapomínat i na to, že společně s informacemi o dobrovolnictví dává mladým lidem i podnět k tomu, aby si k němu vybudovali postoj /

vztah. Mezi dobrovolníky – účastníky focus group – byli dvě účastnice, které právě díky prezentaci NNO na škole našly cestu k dobrovolnictví. Prezentace mají jednak přímý dopad – mladí lidé se dozvědí o organizaci a možnosti pro ni dělat něco jako dobrovolník, další efekt, který mají, a je spíše skrytý, je to, že vůbec přinášejí téma dobrovolnictví do škol. Přinášejí ho jako něco normálního, co se dělá, za co se nikdo nemusí stydět, v rámci prezentace může dojít i k zveřejnění toho, že někdo má s dobrovolnictvím již zkušenost a podpořit tak vzájemné sdílení mezi spolužáky.

Eliška (FG3) „... když jsem sháněla tady pro tebe lidi (na FG). Tak jsem byla překvapená, kolik lidí mi napsalo, o kterých jsem vůbec netušila, že by jako někdy mohli dobrovolničit.“

Uznávání dobrovolnictví bylo okrajově zmíněno ve fokusní skupině se studenty gymnázia. Zaznělo skeptické prohlášení, že na to stejně nikdo nedbá. Tato externí motivace je v ČR zatím nerozvinutá.

Fenomén společenského tlaku k dobrovolnictví se v České republice neobjevuje, nezazněl ani ve fokusní skupině, je ovšem zajímavé naň upozornit, neboť poukazuje na rozdílnou situaci v různých zemích. Například v USA je často zmiňován autory píšícími o dobrovolnictví i respondenty ve výzkumech. Účast na dobrovolnických aktivitách je vnímána jako samozřejmost, potvrzení sociálního statutu, kdežto v ČR stále jako spíše něco navíc, až něco výjimečného.

Vnitřní motivace:

Dobry pocit

Sebenaplnění

Zábava

Výsledek

Pocit úspěchu, využití dovedností, předání zkušeností

Nová zkušenost

Učení se

„Osud“ - vlastní zkušenost nebo vlastní problém

Vnitřních motivací, které zazněly v rámci výzkumu bylo mnoho. Ve fokusních skupinkách s nedobrovolníky respondenti odpovídali nejdříve na to, proč si myslí, že by někdo chtěl

být dobrovolníkem. Nejčastěji se objevovaly odpovědi jako: zábava, touha pomoci, hodně volného času, zájem o danou cílovou skupinu, motivace výsledkem práce a kompenzace vlastního problému nebo vlastní zkušenost.

Když se mladí lidé měli zamyslet sami nad sebou a jejich potenciální motivací k dobrovolnictví, tak opět nejčastější byla **vůle pomoci**, opakoval se **zájem o výsledky a cílovou skupinu**. Přibyla však motivace, že by **dobrovolnictví** mohlo být **zdrojem dobrého pocitu ze sebe sama a náplní života**. Další motivací, která se objevila bylo získání **nové zkušenosti a naučení se nových věcí**.

Motivace – FG dobrovolníci

Důkladnější pohled na motivaci nám poskytla fokusní skupina s dobrovolníky. V jejím rámci se objevilo rozdělení na **prvotní motivaci a následnou motivaci**.

Prvotní motivace, tedy ta, proč se respondenti rozhodli zapojit se do dobrovolnictví, a následná, tedy ta / ty motivace, které objevili až, když se stali dobrovolníky a které je u dobrovolnictví drží. Toto rozdělení bylo používáno vícekrát a zdá se pro dobrovolníky důležitější, než rozdělení motivace na vnitřní a vnější. Poukazuje na skutečnost, že dobrovolnictví často nabízí více, než si člověk z počátku představuje. A motivace, která ho k tomu přivedla, může být úplně jiná, než ta, která ho u dobrovolnictví drží.

Prvotní motivace

Pojďme se podívat, jakou prvotní motivaci měli dobrovolníci, kteří se účastnili našeho výzkumu.

Prvotní motivace Moniky k tomu, aby začala jezdit, jako dobrovolnice, na dětské tábory do Německa byla procvičit si němčinu.

Bára a Martina byly bývalými „klientkami“ s nimiž pracovali dobrovolníci – s Bárou v pěveckém sboru, s Martinou v nízkoprahovém klubu. Bára dále pokračuje ve stejné organizaci, kdežto Martina je dobrovolníkem v programu typu Big Brother (mentorování ohroženého dítěte).

Leona a Anna chtěly pomoci. Leona sama hledala možnost jak se zapojit až našla možnost doučovat romské děti. Anna si udělala kurz na canisterapii a byla oslovena dobrovolnickou organizací, zda by pro ně nechtěla dobrovolně dělat canisterapii.

Eliška chtěla pomoci. Nejdřív byla odmítána pro svůj nízký věk, ale nakonec se zapojila do informování mladých lidí o možnostech výjezdu do zahraničí, protože sama chtěla vyjet ven.

Výzkum z USA, který se věnoval motivaci lidí k jejich první zkušenosti s dobrovolnictvím, indikoval 6 hlavních motivů.

1. Pomoc – „Chtěl jsem být užitečný“
2. Zábava – „Myslela jsem si, že mě ta práce bude bavit“
3. Pro někoho blízkého – „Kamarád, známý, nebo někdo z rodiny z toho měl mít užitek“
4. Bývalý klient – „V minulosti jsem byla v pozici klienta a měla jsem z toho sama užitek“
5. Učení se – „Chtěl jsem se něco naučit, získat zkušenost“
6. Volný čas – „Měla jsem hodně volného času“

(Gallup Poll on Giving and Volunteering. Independent Sector. 1990 in Vineyard, 1991)

Odpovědi dobrovolnic se nacházejí nejčastěji v 1. kategorii – **touha pomoci** někomu, nebo něčemu, **být užitečný**, další cesta k dobrovolnictví vedla **od bývalého klienta** k současnému dobrovolníkovi (kategorie 4.) a objevila se i prvotní motivace **něco se naučit** / v něčem se zlepšit tedy kategorie 5.

Následná motivace

Následná motivace je zároveň z většinou i vnitřní motivací, tak jak jí popisují dobrovolníci (účastníci FG3). Kromě pochvaly okolí a podpory organizace, u kterých se jedná o vnější motivaci. Jsou to motivy, které si člověk vsutku našel sám pro sebe. Jsou pro něho důležité, fungují pro něho jako zdroj motivace k dlouhodobějšímu věnování se dané dobrovolné činnosti.

Pokud se podíváme na možné motivace, které drží mladé lidi u dobrovolnictví (podle odpovědí účastníků FG3), tak by se daly odpovědi rozdělit na tři skupiny:

- A) Motivы souvisí se vstupem člověka do nové sociální sítě:
 - a1) přátelství, vztahy
 - a2) nový pohled
 - a3) ocenění, pochvala
- B) Motivы dávání a přínosu
- C) Motivы zábavy a odpočinku

Je na první pohled zřejmé, že velká většina těchto motivací není patrná pro lidi, kteří s dobrovolnictvím nemají zkušenost. A tyto motivy jsou jim i velmi těžko zprostředkovatelné.

Pojďme se podívat blíže na některé z těchto následných motivací.

A) Motivы souvisí se vstupem člověka do nové sociální sítě:

a1) přátelství, vztahy

Společná práce s někým či pro někoho, společné trávení času a hlavně společný cíl vytvářejí v dobrovolnictví vhodné podmínky pro tvorbu přátelských vztahů. To bylo v nějaké formě zmíněno všemi účastníky fokusní skupiny s dobrovolníky.

Eliška (FG3) „A ta práce je naplňující taky kvůli těm ostatním lidem, ostatním dobrovolníkům, protože to je prostě jedna velká rodina.“

Ale ani jednou to nepadlo jako možná motivace z úst mladých lidí, kteří nemají zkušenost s dobrovolnictvím. Mladí lidé bez zkušenosti s dobrovolnictvím se namísto toho spíše obávali, že zapojení se do dobrovolnictví by způsobilo ztrátu dosavadního okruhu přátel (viz III/2.5. – Příběh rodičího se dobrovolníka).

Tato motivace je velice silná, ale přesto se dá jen omezeně použít pro propagaci dobrovolnictví. Těžko říci, zda by slogany jako „najdi si nové přátele“ či „poznej nové lidi“ přilákaly mezi dobrovolníky nové mladé lidi a pokud, tak zda vy jim tato motivace stačila k tomu, aby se věnovali dobrovolné činnosti, nejen společenským aktivitám s jinými dobrovolníky.

a2) nový pohled

Skrze kontakt s klientem, vyzkoušení si nové činnosti nebo seznámení se se specifickou problematikou se mladým lidem otevírají nové horizonty. Opět se jedná o motivaci, kterou zmínili jen lidé se zkušeností s dobrovolnictvím. I mezi nedobrovolníky však zaznělo, že by motivací mohly být příběhy lidí – klientů. Právě tyto příběhy pak mohou zprostředkovat jiný pohled na svět.

Leona (FG3): „... taková ta výměna mezi náma, že si povíme, co se nám tak děje v životě, že člověk vidí i úplně jinej pohled zase na celou tu různou problematiku, která v tý společnosti je.“ (o doučování romské žačky)

a3) ocenění, pochvala

Filantropie, ať už dobrovolnictví, nebo dárcovství, je společností vnímáno pozitivně (Frič, 2001). Dobrovolnictví je obecně považováno za záslužnou činnost. I když mezi vrstevníky, kteří nejsou v dobrovolnictví angažováni, často nejsou dobrovolníci za svojí činnost oceňováni (viz identita dobrovolník), tak z prostředí, kde se pohybují (dobrovolnická organizace, klienti, možná i rodina či jiní lidé v okolí) mohou slyšet slova pochvaly. Tyto projevy ocenění jejich činnosti je pak motivují v další činnosti.

Bára (FG3) „Jo reakce okolí... Nějak jako "Ty seš tak hodná, že chodíš za babičkou do domova důchodců" (...)"

Martina (FG3) „Možná trošku očekávání pochvaly třeba od okolí, že jinak by jí nedostali, tak že se to snaží někde ukázat víc, že si jí zasloužej.“ (K motivaci k dobrovolnictví obecně)

Ocenění a pochvala jsou důležitým motivačním prvkem, primární je ovšem jejich vlastní pocit dobrovolníka, že práce, kterou dělá, je smysluplná a že vskutku něčemu pomáhá (viz následující bod). Ocenění z vnějšku je pak potvrzením tohoto vlastního pocitu.

B) Motivy dávání a přínosu

Velkou motivací je pro dobrovolníky vnímání vlastního přínosu. To že vidí, že právě oni jejich činností vyvolali nějakou reakci, že právě jejich konání má nějaký efekt.

S vlastním přínosem je úzce svázaná i motivace něco dávat druhým, něco ze sebe předat dál.

Anna (FG3) „(...) jdu se tam usmívat, jdu tam dělat tu radost, jdu tam předat ze sebe něco, tu energii.

Monika (FG3) „(...) jako taková ta motivace, že fakt asi jsem tam něco přinesla, mohla jsem jim nějak pomoci.“

Motiv něco dát, nebo předat se objevoval ve fokusních skupinách a neangažovanými studenty.

C) Motivy zábavy a odpočinku

To, že by dobrovolnictví mohla být i zábava tuší i mladí lidé, kteří s ním nemají zkušenost. Ale asi pouze málo mladých lidí, kteří jsou dobrovolníky, by jako svou prvotní motivaci

jmenovali, že se stali dobrovolníky, protože si chtěli užít zábavu. (viz odpovědi dobrovolníků na prvotní motivaci).

Dobrovolnictví s sebou nese zodpovědnost, povinnosti, jedná se vlastně do určité míry o práci. Existuje tolik způsobů, jak si užít zábavu – tento vypadá na první pohled poměrně náročně. A zábava navíc není zaručená.

Po tom, co to člověk vyzkouší a zjistí, jaký poměr práce a zábavy se konkrétně v jeho dobrovolné činnosti – a právě pro něho – nachází, tak se může stát, že právě zábava je hlavní motivací k tomu v dobrovolnictví pokračovat.

Eliška (FG3) “Tak moje velká motivace – mě to baví a mně to přijde smysluplný...”

Mnoho lidí se dobrovolnictví nevěnuje z důvodu, že by pak neměli „čas sami pro sebe“ (Lukáš FG1). Čas na koníčky, hobby, na odpočinek ... Dobrovolníci ovšem mají zkušenost s tím, že si při dobrovolné činnosti i dobře odpočinou. Zjištění, že jim dobrovolnictví energii nebere, ale dává, se pak stává jejich motivem k tomu pokračovat.

Martina (FG3) „(...)Že mě to baví i z toho důvodu, že jakoby i já se s ní (klientkou) uvolním a tak jako vyblbnu, zapomenu na ten okolní svět. Takovej můj víceméně odpočinek.“

Následná motivace a její podpora je stěžejní pro udržení dobrovolníků. Celkově by bylo zajímavé dále prozkoumat, do jaké míry si jsou organizace, pro něž dobrovolníci pracují, vědomy jejich motivace a do jaké míry s ní pracují. A vůbec do jaké míry dávají dobrovolníkům příležitost reflektovat na svou dobrovolnickou zkušenost

2.4. Bariéry dobrovolnictví

Otázka 6: Jaké bariéry vnímají mladí lidé v tom, aby se stali dobrovolníky?

Podle dat z nedávného velkého výzkumu dobrovolnictví v České republice, který probíhal v roce 2009, je celkově v české populaci nad 15 let 30% dobrovolníků. Mezi mladými lidmi (v tomto výzkumu kategorie 15-24 let) se jedná o 32%, tedy o o podíl srovnatelný s ostatními věkovými kategoriemi¹⁸. Ale míra času, kteří mladí dobrovolníci věnují dobrovolné práci, je ze zkoumaných věkových skupin ta nejnižší – průměrná časová dotace na dobrovolnictví za poslední 4 týdny byla u respondentů 9 hodin, zatímco u věkové kategorie 25-34 a 65+ se jedná o 12 hodin, u lidí ve věku 35-44 let a 55-64 let o 10 hodin a ve věkové skupině 45-54 dokonce 14 hodin za poslední 4 týdny . (Frič, Pospíšilová 2009)

Tato situace není z daleka českým specifikem. Podle průzkumu zaměřeného na Evropskou mládež z roku 2007 je do dobrovolnictví v EU zapojeno pouze 16% mladých lidí ve věku 15-30 let. (Gallup Organization, 2007) V porovnání s těmito údaji si můžeme říci, že jsme na tom vlastně dobře. Ale pokud se podíváme například na Kanadu, tak tam je v populaci průměrně 46%, ovšem ve věkové kategorii 15-24let¹⁹ dobrovolníci 58% a jejich časová dotace převyšuje časovou angažovanost věkové skupiny 25 – 34let. (Hall et al., 2009)

Je jasné, že neziskový sektor i vzdělávací systém v Kanadě je odlišný od českého (viz poznámka pod čarou č.19), ovšem čísla poukazují na to, že potenciál k dobrovolnictví obecně mezi mladými lidmi je. Jaké jsou tedy bariéry mladých lidí v České republice?

V této otázce vztahující se k bariérám byla použita na úvod metoda volné asociace nad obrázky jako u otázky k motivaci. Respondenti byli vyzváni k tomu, aby se zamysleli, proč mladý člověk na obrázku, který jim byl ukázán, není dobrovolník. (viz obr. 5 a 6 v kapitole III/1.3. – Scénář FG).

Odpovědi by se dali shrnout do několika hlavních kategorií – nedostatek času (potřeba času pro sebe a jiné zájmy či povinnosti), nedostatek informací (o možnostech),

¹⁸ Podíl dobrovolníků se významně snižuje až v kategorii občanů ve věku 55-64 let a poté především seniorů (nad 65 let).

¹⁹ Výzkum uvádí, že mezi mladými dobrovolníky ve věku 15-19 let je 16% těch, kteří jsou zapojeni do dobrovolnictví na základě nařízení školy (66% z uváděných 16%), organizace samotné (20%) nebo jiné instituce (14%)

nedostatečná odvaha či motivace k tomu učinit sám první krok, přístup k životu (sebestřednost, laxnost, pohodlnost).

Následně byli mladí lidé tázáni na to, proč oni sami nejsou dobrovolníky, zda vidí nějaké překážky, které jim v tom brání. Osobní odpovědi se vztahovaly hlavně k **nedostatku času a odhodlání**.

Bára(G) „Nevim, třeba málo času, prostě s tím sportem to vůbec nejde dohromady tohleto.“

Vojta(G) „Asi jako málo vůle. Fakt jako něco začít.“

Petr (SS) „No čas...“ (Všichni ve skupině přikyvuji)

Někteří respondenti mají jasno, že dobrovolnictví není nic pro ně a proto nevidí žádné bariéry:

Jirka (G) „Já nemám žádnou překážku, já mám prostě to, že mě to nebere.“

Jana(G) „Já nevím, mě by třeba nikdy nenapadlo jít dělat jako dobrovolníka. Já k tomu nemám žádný vztah, takže mě by to ani nenapadlo...“

Když odhlédneme od těch mladých lidí, kteří o možnosti dobrovolnictví vědí a nemají o něj zájem (I když otázkou je, do jaké míry je jejich znalost pouze povrchní či zkreslená), tak dalšími překážkami, které byly zmíněny jsou **učinit první krok a začlenění se do kolektivu** dobrovolníků:

Monika (G) „Já bych to asi musela zkusit, než bych to začala dělat. Musela bych si to třeba, ne prožít, ale musela bych vidět nebo musela bych si to zkusit, abych pak se rozhodla, jestli to chci dělat, nebo ne.“

Matěj (SS) „(...)Udělat ten první krok a vstoupit do toho, třeba, to by mi dělalo problém, do nějaký organizace se začlenit.,,

Pojďme se podrobněji podívat na jednotlivé oblasti, které mladí lidé jmenovali jako bariéry:

Čas

Mladí, školou povinní respondenti nejčastěji uváděli nedostatek času, nebo potřebu volného času pro sebe jako překážku, proč je těžké stát se dobrovolníkem. Z jejich pohledu nemají dostatek času, protože mají hodně práce se školou (uváděno častěji na střední škole, než na gymnáziu), nebo jim ho zabírají koníčky, kterým se věnují. Pokud volný čas mají,

tak ho ovšem potřebují – několikrát se objevila potřeba času sám/a pro sebe a potřeba času k odpočinku:

Vojta (SS) „No hlavně ten čas no, protože, když si vezmete, že člověk má školu. Na vyšší úrovni tý školy se tý škole musí člověk hodně věnovat, žejo? A pak když má nějaký volný čas, tak už ho nedá na dobrovolnictví, ale chce ho mít taky sám pro sebe.“

Je nutné dodat, že v obou dvou fokusních skupinách se objevil někdo, kdo zpochybnil, že by nedostatek času byl opravdu tak závažný a nedal se překonat. Je tedy patrné, že i někteří z respondentů si uvědomují, že nedostatek času často bývá jen zástěrkou skutečných důvodů.

Sára (G) „Málo času, ale tak jako sobecky, že kdybych si ho udělala, tak ho mám, ale radši si ho zaplním nějakýma osobníma věcmi, než že bych si ho uvolnila na jiný lidi.“

Štěpánka (SS) „Určitě ten čas asi.“ Po chvíli „No možná to je občas taková výmluva nás všech. Protože asi se něco dá dělat, jakože tak, aby to nezabíralo tolik času.“

Čas jako překážku v dobrovolnictví uvádějí z vlastní zkušenosti i dobrovolníci. Není pro ně jednoduché kombinovat dobrovolnictví s ostatními aktivitami ať už volnočasovými nebo povinnými.

Edita (D,G) „... vidím jako největší bariéru čas. ... já to chci dělat, ale někdy fakt mi to skřípe, že to nestíhám, nezvládám.“

To pronesla slečna, která je zapojena do 3 různých dobrovolnických aktivit – dochází do domova důchodců, vede dětský sbor a podílí se na organizaci projektu v rámci Make a Connection. Samozřejmostí je, že při tom stíhá studium gymnázia. Je tedy patrné, že nedostatek času je hodně relativní.

V každé manažerské příručce, nebo paperbacku o time managementu se dočteme, že nedostatek času je otázkou stanovení si priorit. „Nemám čas“ se tedy dá přeložit do „Mám jiné priority“.

Dobrovolnictví, studium a další činnosti se spolu musí dělit o „jedno časové pole“ (Pospíšilová, 2010-B) a dobrovolníci musí najít způsob, jak se s tím vyrovnat. Na

dobrovolnicích je patrné, že i když si na nedostatek času stěžují, tak s ním aktivně bojují, je to těžké, ale nacházejí cesty, jak se s touto výzvou vypořádat.

Katka(D, G): „...Je hrozně těžký tydle ty dvě věci skloubit. Vlastně školu a to dobrovolničení, když chci dělat oboje a musím být na obou místech zároveň, tak je to hrozně těžký.“

Dobrovolníci si musí svůj čas lépe plánovat, dopředu přemýšlet, kdy je třeba co udělat. Nejedná se jen o ně, ale tím, že pracují pro organizaci a většinou pracují s klienty, u kterých se dá očekávat, že budou mít vlastní časový rozvrh, tak musí věnovat pozornost tomu, jak sladit svůj čas s časem jiných.

Marie (D, SS): „(...) někdy jde dost těžko skloubit můj časovej harmonogram tejdne a toho klienta, abychom se jakoby sešli v nějaký den.“

Dobrovolníci mluví o sladování rozvrhů, tvorbě časového harmonogramu a dalších věcech, jak musí zacházet s časem, aby jim to umožňovalo jeho část věnovat dobrovolnictví.

Čas je bezesporu problematickým bodem dobrovolnictví. Nejen, že dobrovolník nedostává žádnou finanční odměnu za svou činnost, ale ještě investuje svůj čas. Hodnota času by se z hlediska ušlé příležitosti vydělávat finance dala vyčíslit v penězích. Ušlý zisk u studentů, kteří z velké části nevydělávají (nebo pouze menší sumy), není až tak relevantní problém. Spíše tam hraje roli pocit, že potřebují čas sami pro sebe, na odpočinek atd. V souvislosti s tím je zajímavé, že dobrovolníci mohou právě dobrovolnou práci vnímat jako odpočinek.

Marie (D, SS): „(...) já se s ní (s klientem) uvolním a tak jako vyblbnu, zapomenu na ten okolní svět.“

Tereza Pospíšilová ve svém článku o dobrovolnictví (Pospíšilová, 2010-B) rozebírá právě otázku do jaké míry je dobrovolnictví volnočasovou aktivitou. Vzhledem k tomu, že je často provázáno se zodpovědností a povinnostmi a dobrovolníci sami ho stavějí často do opozice s volným časem (volný čas mu obětují), je komplikované ho jednoznačně zařadit mezi volnočasové aktivity. Autorka rozděluje čas jedince na čas povinností a volný čas. Navrhuje, aby dobrovolnictví, které s sebou nese povinnosti a zodpovědnost, bylo zařazeno na pomezí těchto dvou časových výsečí. (Pospíšilová, 2010-B)

Obtížné zakomponování dobrovolnictví do plného nebo zdánlivě plného denního harmonogramu je možné vidět také jako příležitost k učení. Kolik kurzů pro managery se v současnosti věnuje právě tématu jak pracovat s časem, jak efektivně plánovat atd.

Věk

Významnou bariérou, která se rozkryla ve fokusních skupinách je i věk. Respondenti mají zkušenost, že dobrovolnictví pro velký počet organizací je podmíněné věkem minimálně 18 let. (Jako příklad můžeme uvést LATA, META, ...)

Katka2 (SS) „(...) bariéra může být věk. Třeba některé organizace chtějí dobrovolníky třeba až od 18 let. Já jsem chtěla ... je to organizace LATA ... a tam vlastně oni chtějí až od 18 let. Takže čekám, až mi bude 18 a pak půjdu taky.“

Když jsem sháněla účastníky fokusní skupiny s dobrovolníky, bylo to pro mě zdaleka nejtěžší v porovnání s dalšími dvěma. Termín setkání fokusní skupiny jsem musela dokonce několikrát přesunout, aby se podařilo získat alespoň minimální počet respondentů, který jsem si stanovila. V rámci shánění dobrovolníků jsem obtelefonovala několik organizací a několik dobrovolnických center. Z počátku mě překvapovalo, že nemají často žádného nebo pouze dva, tři dobrovolníky ve věku, na který je zaměřena tato práce. Pak mi přišlo, že to prostě tak asi je. Dobrovolníků ve věkové kategorii 16-19 let je málo a jsou především ve sdruženích zaměřených na práci s dětmi a mládeží (př. Skaut, DUHA, Pionýr), kde se stávají dobrovolníky z velké většiny díky tomu, že byli původně klienty. Stávají se vedoucími oddílů, kde předtím sami byli členy.

Překážka věku není jen při zapojování se do dobrovolnictví, ale podle zkušenosti dobrovolníků může nízký věk být na překážku i při samotném výkonu dobrovolnické činnosti, když člověk již dobrovolníkem je.

Helena (D,SS) „(...) furt nade mnou měla stát osoba starší 18 let, která měla dohlížet, protože já teda nejsem zletilá. A byl velkej problém se vůbec s někým z toho dobrovolnickýho centra dohodnout, aby tam někdo se mnou na tu LDNku třeba šel. Nebo byli prostě hrozně neochotný ty lidi, nebo se tvářili u toho jak šťovík...“

Z výsledků je patrné, že některé z bariér jsou snadno odstranitelné. Organizace by se třeba mohly zamyslet, jak zapojit i mladší dobrovolníky, nebo případně je odkázat na jiné organizace, kde se mohou zapojit mezi dobrovolníky i neplnoletí mladí lidé. Námětem pro

další výzkum by bylo zcela jistě i zmapovat, které organizace více pracují s dobrovolníky pod 18 let.

Další skupina bariér, které se dají odvodit z fokusních skupin s „nedobrovolníky“ by se dala popsat jako **strach z reakce okolí a nejistota** z toho, jak zapojení se do dobrovolnictví ovlivní dosavadní život. Několikrát byl popisován strach z exkluze ze skupiny dosavadních přátel a nepochopení okolí.

Vojta (SS) (na otázku, proč postava na fotografii není dobrovolník) “Když se na to kouknu, tak vidím spoustu lidí, co znám a vim, že ty by do toho určitě nešli kvůli tomu, že prostě přátelé by se s nima pak nechtěli tolik bavit a tohleto...”

Pro mladé lidi ve věku pubertálním a postpubertálním je to, jak je bere jejich okolí, velice důležité. Riskovat, že budou odmítnuti kolektivem, kde již mají nějaké místo proto, že začnou dělat něco jiného, je velmi odvážný krok.

Petr (SS) „Je tam určitě kolektiv, kterej je spojuje a jakoby viděj, že jsou stejný, a když se jeden změní, tak prostě odpadne ...“

Sue Vineyard řadí ve své knize o dobrovolnictví mezi překážky na cestě k dobrovolnictví právě negativní tlak okolí, kamarádů a známých, kombinovaný s nedostatkem sebedůvěry a strachem z odmítnutí. (Rochester, 2006) Téma malé sebedůvěry se nesměle objevilo i v jedné fokusní skupině.

Katka(SS) (na otázku, proč postava na fotografii není dobrovolník) „Nevěří sobě?“

Jednalo se spíše o ojedinělý názor, který se dále ve skupinách neobjevil. Ale vzhledem k tomu, že dobrovolnictví je spojené s vlastní zodpovědností, často prací s dalšími lidmi, spoluprací v kolektivu a především pak na počátku, když se člověk rozhodne zapojit, je spojené s odhodláním a odvahou vydat se do nového prostředí, tak je názor, že bariérou k zapojení se do dobrovolnictví může být malá sebedůvěra, zajímavý a stálo by za to ho více prozkoumat.

Důvodem, proč by mladý člověk, který se rozhodne stát se dobrovolníkem, mohl být odmítán svým dosavadním kolektivem se dají hledat například v tom, že bude mít méně času se svým původním kamarádům věnovat.

Vojta (SS) "(...) Kdyby se k tomu odhodlal a začal to dělat, tak pak už by na ně neměl čas. Tak proč oni by ho brali zpátky do toho kolektivu, když prostě on šel dělat něco, o čem oni nic nevědi a je to nezajímá."

Dalším potenciálním důvodem je v posledním citátu zmíněné nepochopení dobrovolnictví jako takového. Dobrovolnictví není jako fotbal, nebo hra na bicí. Není to jasná činnost, kterou si každý dokáže představit a na rozdíl od jmenovaných aktivit navíc ani není vnímáno jako něco „cool“.

Matěj (SS) „... že tomu nerozuměj, a u člověka, co je cizí, tak to nejvíc jakoby jinejm vadí, když oni o tom nic nevědi a nezajímaj se o to, tak ho pak asi vyčlení. Když on se o to začne nějak aktivně zabývat.“

Sue Vineyard píše i o další bariéře dobrovolnictví o tom, že „značka“ dobrovolník není cool, není považována za atraktivní. Popisuje, že ti, kteří překonají překážky a zapojí se do dobrovolnictví, ho vnímají jako více zábavné, než čekali a také objevují více benefitů, které zapojením se do něho mohou pro sebe získat. (Rochester, 2006)

2.5. Příběh rodícího se dobrovolníka

V této části práce bych ráda využila poznatky vzešlé z výzkumu k načrtnutí hypotézy o dobrovolnické identitě a dobrovolnickém světě. Ty mohou být pro mladé lidi, kteří nejsou dobrovolníky, zprvu bariérou, následně se ovšem mohou stát motivací proč dobrovolníkem zůstat.

Identita dobrovolník

Identita dobrovolník je téma, které vzešlo ze sociálně psychologických výzkumů zaměřených na dobrovolnictví. Tím, jak se dobrovolnictví stává součástí identity dobrovolníků, se zabývá ve svých pracích např. Louis A. Penner či J. A. Piliavin (Grube, Piliavin 2000, Finkelstein, Penner, Brannick, 2005). Tito autoři se zabývají identitou dobrovolník především ve snaze porozumět tomu, proč někdo setrvává jako dobrovolník.

V našem výzkumu se ovšem ukázalo, že tato identita, která je s dobrovolnictvím spojena, může být vnímána jako překážka k tomu, proč se do dobrovolnictví zapojit.

Identita je teoretický koncept. Protože neexistuje jedna definice tohoto pojmu, na které by se vědci shodli, je možno při snaze vysvětlit ho, je možno použít český ekvivalent „totožnost“, ale ten nevystihuje plně, co vše do identity je zahrnuto. Jak píše Pavel Říčan, „jde o metaforu, jež evokuje řadu pozitivních konotací, zejména „někam vědomě patřit“, „vědět kým doopravdy jsem a také tím doopravdy být“, „znát své místo a své poslání na světě“, „vědět, co chci, co dokážu a čemu věřím“. (Říčan, 2007) Identita je tedy jakési sebeurčení, pochopení a vnímání sebe sama.

Vytvoření si vlastní identity je náročný úkol, který se odehrává celý život, ale nejintenzivněji v období pubescence a adolescence, ve věku 12-20 let, (Říčan, 2007). tedy právě ve věku, do kterého spadá i naše cílová skupina. Je tedy možné, že reakce respondentů, které se dají označit jako odkazující k identitě, jsou tak časté a pro ně významné právě proto, že identita a bezpečné zázemí, v němž si tuto identitu budují, jsou pro ně aktuálně velice důležité.

Mladý člověk hledá svou identitu, hledá do určité míry sám sebe. Hlavní vliv na něho mají především jeho rodina, přátelé, škola, a pokud se věnuje kontinuálně něčemu ve volném čase pak pravděpodobně i tato činnost.

Do volnočasových aktivit kromě sezení u počítače, sportování či věnování se nějaké jiné zájmové činnosti může patřit i dobrovolnictví – ve výzkumech volného času je tam nezdědka řazeno. (př. Výzkum Aktuální problémy mladé generace v ČR, NIDM, 2006) I když v rámci tohoto výzkumu bylo dobrovolnictví respondenty často staveno do opozice vůči volnému času, nebylo považováno za způsob jeho trávení.

Nejčastěji bylo dobrovolnictví ve FG s neangažovanými studenty spojováno s identitou ve dvou směrech. Jeden se týkal toho, zda je „cool“ být dobrovolníkem a zda se to k někomu hodí nebo ne a druhý, několikrát se objevující, byl názor, že pokud se člověk začne věnovat dobrovolnictví, hrozí mu, že se vzdálí svým kamarádům. Mladý člověk se bojí toho, že se změní, toho, že ho jeho staré prostředí, kamarádi, spolužáci nepochopí, opustí.

Celkově z fokusních skupin vyplynulo, že dobrovolnictví nemá moc pozitivní obrázků u většiny mladých lidí. Dobrovolnictví je sice vnímáno pozitivně, ale být dobrovolníkem rozhodně není něco, co by se mladý člověk rozhodl dělat proto, že je to „cool“. Spíš právě něco, co nebude dělat, protože to není ostatními obdivováno. Je zde patrný zvláštní rozpor. Bylo by zajímavé se mu věnovat více do hloubky a zaměřit se na něj v dalším výzkumu formou hloubkových rozhovorů.

Milan (G) „Já myslím, že on by to nedělal jako kvůli své image. Kvůli tomu, že by si pak o něm něco říkali. Že je to hloupý.“ (o obrázku)

Sára (G) „Že je to jako jeho slabost.“ (o obrázku)

Stát se dobrovolníkem – přijmout identitu dobrovolník tedy vyžaduje odvahu, silnou motivaci a nejlépe ještě nezáměr o to, co si o mně myslí druzí.

Zdá se, že dobrovolnictví nemá mezi mladými lidmi u nás kladnou odezvu. V České republice stále dobrovolnictví není samozřejmostí a účast na něm nepřináší společenské výhody. V USA panuje druhý extrém, kde společnost očekává, že se každý podílí dobrovolně na nějaké veřejně nebo alespoň vzájemně prospěšné činnosti. (Leete, 2006) A je to bráno jako potvrzení společenského statutu. Také je na dobrovolnictví více brán ohled při hledání práce, nebo zápisu na Univerzitu. V České republice bohužel není zaběhnutý systém formálního uznávání dobrovolnické praxe, a ani neformální společenské uznání za dobrovolnou činnost není moc běžné. Pokud je dobrovolnické nasazení oceňováno, pak spíše individuálně – především pak klienty, zaměstnanci neziskových organizací, ostatními dobrovolníky. Dalo by se to shrnout jako „Proč to dělat, ubírá to volný čas, nic za to není a ještě člověk vypadá jako trouba“.

Závěry Radky Hrubé k výzkumu „Hodnotová orientace a sociální status mladých dobrovolníků“ sice tento pohled nepodporují. Autorka zde píše, že mladí lidé vnímají zapojení do dobrovolnictví jako cestu k sociálnímu postupu. „Dobrovolnictví se z tohoto

pohledu jeví jako součást aspirací na postup do vyšší sociální vrstvy.“ (Hrubá, 2006) Hrubá ve své práci ovšem používá škálu hodnot a kvantitativní zpracování, bez hlubšího zjišťování souvislostí. Mladí dobrovolníci pouze prokázali zvýšenou hodnotu preferencí u hodnoty „společenské uznání“ ze škály možností. Z toho, že mladí lidé, lidé – dobrovolníci, vnímají společenské uznání jako důležitou hodnotu ještě nevyplývá, že podle nich je dobrovolnictví prostředkem ke společenskému uznání. Rozhodně ne jako prvotní motiv pro to zapojit se do dobrovolné činnosti. Závěry tohoto kvalitativního výzkumu závěrům Hrubé v tomto směru odporují. Ani odpovědi dobrovolníků z FG3 nepodporovaly teorii, že jim dobrovolnictví prospívá ke zvýšení společenského statutu.

Mladým dobrovolníkům (z FG3) sice dobrovolnictví připadá zajímavé a pro ně osobně je i „cool“, ovšem pokud se mají vyjádřit k tomu, jak vnímá jejich okolí to, že jsou dobrovolníci, pak odpověď už tak pozitivní není. Podle jejich slov převažuje nepochopení.

Martina (FG3) „(...) to možná pro nás, který jsme v tom dobrovolnictví zapojení, že to vnímáme trošku jako in, ale když to vezmu z toho pohledu jakoby toho okolí, který v tom vůbec nežije, tak jsme ... Tak jsme absolutně nějaké pól, s kterým nemá smysl se bavit.“

Anna (FG3) „(...) Jinak se k tomu všichni vyjadřují jakoby dost podobně těma reakcema jako spíš "Ježiš, jak to můžete dělat?"“

Pokud se mladí lidé rozhodnou pro dobrovolnictví, pak pochází většinou z prostředí, kde je dobrovolnictví uznáváno (křesťanská rodina, člen kroužku vedeného dobrovolníky atd.), nebo mají nějakou skutečně silnou vnitřní motivaci (touha oplatit to, že oni se mají dobře, pomoci jiným atd.).

Druhý směr pohledu na dobrovolnictví spojený s identitou s sebou nese potenciální ztrátu svého zázemí, protože se člověk změní – začne se věnovat dobrovolnictví, tedy pokud vyrůstá v komunitě, kde dobrovolnictví není běžné, začne dělat něco jiného než ostatní. Jiné aktivity, jiné trávení času, pravděpodobně i noví lidé, které potká jako dobrovolník, pak působí na jeho vnímání vlastního okolí i sebe sama. Je dost dobře možné, že se změní. Všechny tyto věci jsou spojeny s vlivem dobrovolnictví na vlastní identitu.

Obavy z odcizení se kamarádům, z toho, že vlastní okolí člověka se změní a že se změní i on sám mohou být do určité míry oprávněné. Je to přirozený vývoj. Pokud mladý člověk

začne trávit více času v jiném prostředí, k němuž jeho původní kamarádi a blízcí nemají vztah, pak je obtížné udržet si je.

Co je však třeba brát v potaz, je, že není dobrovolnictví jako dobrovolnictví. Existuje mnoho různých forem a je mezi nimi často značný rozdíl v intenzitě a tomu, kolik času mu člověk věnuje. To má samo o sobě dopad na to, do jaké míry se člověk cítí být dobrovolníkem, do jaké míry je dobrovolnictví součástí jeho identity.

Podle výzkumu „Aktuální problémy mladé generace v ČR“ se dobrovolnictví věnuje pouze 3,4 % mladých lidí alespoň jednou týdně. Alespoň jednou měsíčně pak další 4,5%. (Ve výzkumu se jednalo o 1633 respondentů ve věku 15-26let).(NIDM, 2006) Jak často se člověk musí věnovat určité činnosti na to, aby se to odrazilo na jeho identitě, je obtížné vyčíslit. Ale je možné tvrdit, že je předpokladatelné, že mladí lidé, kteří se dobrovolnictví věnují méně než jednou měsíčně, nebudou mít problémy s tím, že by dobrovolnictví mělo větší dopad na jejich identitu a dosavadní zázemí.

Tabulka 8: Podíl mladých lidí na dobrovolnictví / veřejně prospěšné činnosti

Aktivita	Každý den	Alespoň 1x týdně	Méně než 1x týdně	Méně než 1x měsíčně	Vůbec ne
Veřejně prospěšná, dobrovolná činnost	0,8 %	2,6 %	4,5 %	17 %	75 %

Zdroj: NIDM, 2006

I pokud se mladý člověk věnuje dobrovolnictví častěji nebo plánuje začít s dobrovolnictvím, které vyžaduje více času a pravidelnou angažovanost, pak je zajisté možné zamyslet se nad opatřeními, které by pomohly tomu, aby nedošlo k odcizení. Například by mladý člověk mohl podpořit seznámení svých přátel s organizací nebo jinými dobrovolníky. Nabídnout jim také možnost jednorázově se zapojit do nějaké činnosti atd., aby se dva světy sobě navzájem přiblížily.

Dobrovolnictví ve vztahu s identitou je specifické další vlastností. Je totiž již ze své podstaty velmi úzce spojeno s hodnotami, pocitem vlastní důležitosti, zodpovědnosti atd. Je tedy možné, že jeho dopad na identitu je výraznější. Může působit hrozivěji, mít s sebou spojenou představu, že může mladého člověka ovlivnit více, než například rozhodnutí, že bude hrát fotbal.

Na identitu se dá pohlížet i skrze prizma přístupu „multiple identities“ (Thompson, Tyagi, 1996, Reynolds, Pope, 1991). Tento přístup mluví o tom, že člověk nemá jen jednu identitu, ale spojuje v sobě několik identit. Pokud tedy zvolíme toto pojetí, budeme se moci zaměřit na „identitu dobrovolník“, která může patřit mezi více identit jednoho jedince. Tento pohled by mohl také napomoci tomu, aby se mladí lidé nebáli být dobrovolníky, protože to nemusí znamenat, že to budou muset vyměnit za nějakou svou jinou identitu. Prostě to jen přidají do svého „portfolia“ identit. Otázkou ovšem je, zda a jak by se tento pohled na identitu dal mladým lidem zprostředkovat.

Dva světy

S problémem identity, zmíněném v předchozím textu, úzce souvisí i pohled na dobrovolnictví jako na jiný svět. Dobrovolnictví je pro dobrovolníky často něčím, co odhaluje nový pohled na svět, nebo co jim dokonce nový svět otevírá.

Radka Kulhánková (ze stránek Sue Ryder): „Pak jsem začala trávit každé čtvrté odpoledne na keramice coby asistent klientů denního stacionáře Domova (Sue Ryder) a objevila jsem netušené. Objevila jsem úplně jiný svět, zcela nové uspokojení z práce.“

<http://www.sue-ryder.cz/pribehy-dobrovolniku/pribehy-dobrovolniku-radky-kulhankove.html>

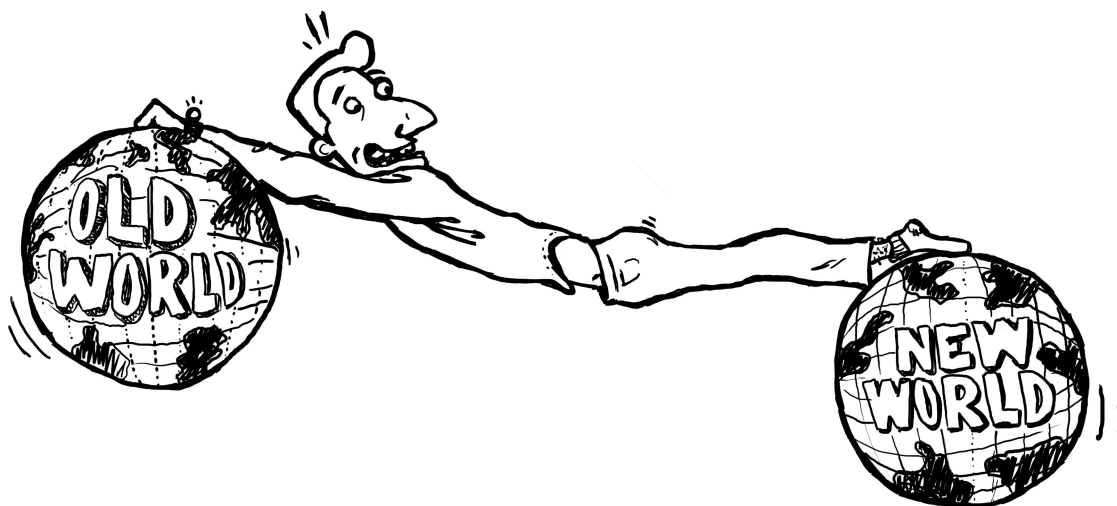
Podobný závěr se dá konstatovat i z vět dobrovolníků, kteří se účastnili fokusní skupiny. Nenazývali svou zkušenost sice přímo jako jiný svět, ale zmiňovali, že jim poskytuje únik od jejich tradičního světa, nebo nový pohled na svět.

Martina (FG3) „(...) S tím klientem jsem někde ... prostě tohleto (starosti běžného života) zahodím za sebe. Únik od světa, zapomenou tohleto všechno a jsem jenom tam.“

Leona (FG3) „(...) úplně jinej pohled zase na celou tu různou problematiku, která v té společnosti je.“

Jako identita, působí i toto z dlouhodobého hlediska jako motivace, dobrovolníci si vesměs pochvalují, že mohou nahlédnout, nebo dokonce utéct do jiného světa. Ale z krátkodobého pohledu, především při začínání s dobrovolnictvím, to může působit jako bariéra. Mladý člověk musí zkrátka opustit svůj dosavadní bezpečný svět – image, kamarády, věci co zná – a vydat se do neznáma na objevení světa nového – dobrovolnického.

Tento nový svět nabízí nové perspektivy, věci, co se naučit, možná i dobrý pocit sám ze sebe, ale tato cesta není jednoduchá, stojí mnoho času, odhodlání, člověk musí věřit sám sobě, že ten přechod zvládne a že si vybuduje něco nového v tomto neznámém světě. Musí věřit tomu, že cesta má smysl a jeho činnost ve světě dobrovolníků bude oceňována, ponese výsledky a přinese to, za čím se na ní vydal (uspokojení hlavní motivace).

Jako v různých literárních dílech – od Labyrintu světa a ráje srdce přes Pána prstenů – je přechod mezi světy náročný a je k němu potřeba odvaha, oči a srdce otevřené dokořán. Může se stát, že v novém světě platí jiná pravidla, používá se jiná řeč atd. Proto přechod může značně ulehčit nějaký průvodce – ideálně průvodce, který se vyzná v obou světech – tedy v tomto případě konkrétním světě mladého člověka a světě novém – dobrovolnickém. Je nasnadě, že tímto průvodcem by tedy ideálně měl být nějaký kamarád, nebo rodinný příslušník, který je obeznámen jak s běžným každodenním životem, který mladý člověk žije, tak se světem dobrovolnickým - sám má nějakou pozitivní zkušenost s dobrovolnou činností.

I když takto podané to může znít, jako příběh z pohádky do pohádky, s menší nadsázkou to popisuje realitu.

Jan (FG1): „Já bych měl problém s tím vstupem do nového prostředí. Jakože neznám ty lidi a neznám, třeba jak to přesně funguje a nejsem na to navyklej. Udělat ten první krok a vstoupit do toho, třeba, to by mi dělalo problém, do nějaký organizace se začlenit.“

Adéla (FG1): „A kdybys tam někoho znal?“

Jan(FG1): „Tak to možná, to by bylo lepší no. To bych víc ocenil.“

Právě prvotní odhodlání pro krok do jiného prostředí, jiného světa je často zmiňovanou překážkou. Průvodce může mít jak roli v tom dopomoci mladému člověku příjemně poznat nové prostředí, ale zároveň i motivační, která byla zmíněna u skupiny rodiny a přátel v části, která se věnovala motivaci.

Nela (FG1) „ (...) když jsme byli na školení, tak nám říkali, že občas stačí člověka oslovit, dát mu do ruky papír, aby se zapsal a on už je pak dobrovolníkem. Ale sám jako udělat ten první krok právě v tom životním shonu, a v tom, že je člověk třeba jenom líný (...).“

Pro dobrovolníky se organizuje velké množství školení a vzdělávacích kurzů, zatím jsem ale nikdy neslyšela o tom, že by se pořádaly kurzy pro dobrovolníky o tom, jak informovat své okolí o dobrovolnictví. Na stránkách Hestie, ani na stránkách www.dobrovolnik.cz žádná nabídka na seminář s obdobnou tematikou není. Dokonce jsem na nich neobjevila ani žádnou informaci, nebo pobídku pro stávající dobrovolníky, že právě jejich slova a jejich prezentace toho, co dělají, může někomu dalšímu otevřít cestu k dobrovolnictví, cestu k objevení nového světa.

3. Závěr výzkumu

Tématem výzkumu byly motivace a bariéry, které ve spojení s dobrovolnictvím mladí lidé vnímají. Výzkum ukázal, že jak motivace, tak bariéry by se daly rozdělit na prvotní a následující. Mnoho z motivací, které mají dobrovolníci pro výkon své činnosti, je velmi osobních a dobrovolníci je získali až v průběhu své zkušenosti s dobrovolnictvím. Mnoho bariér je zase na druhou stranu zdánlivě nepřekonatelných na začátku a po nějaké době se ony bariéry mohou stát dokonce součástí motivace. Příkladem nám může být pohled na dobrovolnictví jako na jiný svět. Pro mladé lidi bez zkušenosti s dobrovolnictvím je to bariéra – dobrovolnictví neznají, nepatří do jejich každodenního světa. Je tedy obtížné se do něho dostat. Ale pokud se už člověk dobrovolníkem stane, může tohoto druhého světa využívat k odpočinku od každodennostinásledně - viz citát Martina FG3.

Počáteční fáze stávání se dobrovolníkem je však pro mladé lidi velmi obtížná a hodně ji usnadňuje podpora okolí. Oporou v této vstupní fázi může být někdo z blízkého okruhu rodiny, kamarádů či známých se zkušeností s dobrovolnictvím. Nebo vstřícný postoj školy a vrstevníků k dobrovolnictví.

IV. Doporučení

Teoretická východiska, zájmy mladých lidí, fungování motivace obecně a fungování motivace, která vede lidi k dobrovolnictví, se propojí s výstupy výzkumu, které popisují co se mladým lidem na dobrovolnictví líbí (co je motivuje) a je od něj naopak odrazuje (jaké vnímají bariéry). Výstupy výzkumu společně s teoretickou částí tvoří základ pro doporučení, jak podpořit dobrovolnictví mladých lidí. Druhá a třetí část této práce jsou jakýmiisi ingredience k uvaření „lákavého dobrovolnictví“. Z těchto „přísad“ je možné dojít k doporučením, jak podpořit dobrovolnictví mladých lidí.²⁰

Tato doporučení bych ráda uvedla právě zde v závěru práce a zaměřila je primárně na přicházející Evropský rok dobrovolnictví (2011).

Doporučení jsou samozřejmě využitelná i mimo rámec Evropského roku dobrovolnictví.

²⁰ Je nutné brát v potaz, že výzkum byl prováděn kvalitativní metodou, jeho výstupy tedy odráží názory 21 mladých lidí, kteří se ho zúčastnili. Pokud budou následující doporučení uplatňována, je třeba sledovat jejich efekt a upravovat svou činnost dle toho, jak se uplatněná doporučení budou osvědčovat. V případě větších rozhodnutí činěných na základě následujících doporučení by bylo vhodné provést další rozsáhlejší výzkum přímo na téma, k němuž se dané doporučení vztahuje.

1. Evropský rok dobrovolnictví 2011

Evropská unie již tradičně volí téma každého roku. Témata jsou vždy volena ze zásadních a průřezových otázek, kterými se Evropská unie zabývá a která vnímá jako důležitá. Každý rok je pak vyhlášen rokem daného tématu. Například rok 2008 byl zaměřen na mezikulturní dialog, rok 2009 byl rokem tvořivosti a inovací a rok 2010 je rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Rada Evropské unie vyhlásila rok 2011 *Evropským rokem dobrovolných činností na podporu aktivního občanství*, zkráceně Evropským rokem dobrovolnictví. Své rozhodnutí zveřejnila již v roce 2009, v době Českého předsednictví Radě Evropské unie.

Hlavním záměrem Evropského roku tedy bude v roce 2011 podněcovat a podporovat úsilí, které je v rámci EU a jejích členských států vyvíjeno za účelem tvorby podmínek pro dobrovolnictví. Cílem také bude zajistit větší zviditelnění dobrovolných činností v EU, a to zejména výměnou zkušeností a osvědčených postupů. (Rada EU, 2009)

Jednotlivé cíle Evropského roku dobrovolnictví jsou:

- 1) vytvářet prostředí příznivé pro dobrovolnictví
- 2) umožnit organizátorům dobrovolných činností, aby zlepšili jejich kvalitu
- 3) oceňovat a uznávat dobrovolné činnosti
- 4) zlepšit povědomí o hodnotě a významu dobrovolnictví

(Rada EU, 2009)

V praxi se Evropský rok projevuje zvýšenou pozorností danému tématu, speciálními grantovými programy na evropské ale i na národní úrovni a větší mediální pozorností, která je danému tématu věnována (především díky mezinárodním konferencím). Doporučení jsou proto zaměřena na Evropský rok dobrovolnictví, neboť se dá očekávat, že budou zpřístupněny speciální finanční prostředky a ve společnosti bude panovat zvýšený zájem o téma dobrovolnictví.

2. Cíle doporučení

Aby cíle Evropského roku dobrovolnictví (ERD 2011) mohly být propojeny s výstupy výzkumu a bylo možné navrhnout některá konkrétní doporučení, budou se tato doporučení vztahovat na cílovou skupinu výzkumu – tedy mladí lidé 16-19 let.

Když se podíváme na cíle Evropského roku, tak vidíme, že výstupy výzkumu jsou relevantní především pro body 1 - vytvářet prostředí příznivé pro dobrovolnictví a 4 - zlepšit povědomí o hodnotě a významu dobrovolnictví. Tyto body je možno zacílit i na mladé lidi. Bod 3 - oceňovat a uznávat dobrovolné činnosti se vztahuje spíše na instituce, které mohou uznávání iniciovat, či přímo realizovat. Tohoto tématu se pouze dotkneme pouze okrajově. Bod 2 umožnit organizátorům dobrovolných činností, aby zlepšili jejich kvalitu, se týká organizátorů dobrovolné činnosti. Na organizátory se budou sice některá doporučení vztahovat, ale spíše za účelem propagace dobrovolnictví, než za účelem zvyšování kvality samotné dobrovolné činnosti. Doporučení tedy budou zaměřena hlavně na první a poslední cíl ERD 2011.

Na základě cílů Evropského roku dobrovolnictví a na základě pozvatků z výzkumu jsem zvolila 3 cíle, k nimž budu doporučení směřovat:

1. **Lepší porozumění dobrovolnictví.** (Co se pod pojmem dobrovolnictví skrývá.)
2. **Podpora pozitivního prostředí pro dobrovolnictví** (aby mladí lidé, kteří jsou dobrovolníky, nemuseli mít pocit, že je na ně nahlíženo jako „na póvl“.²¹)
3. **Více mladých lidí zapojených v dobrovolné činnosti.**

(Všechny cíle jsou zaměřeny opět primárně na mladé lidi ve věku 16 – 19 let.)

Vlastní doporučení můžeme rozdělit právě podle cílů, které naplňují. Cíle jsou však vzájemně úzce propojeny – porozumění dobrovolnictví může přispět k pozitivnímu pohledu na něj a příznivému prostředí pro něj a ty zase k zájmu zapojit se do dobrovolné činnosti. Je tedy možné, že doporučení uváděná k naplnění jednoho cíle zároveň mohou přispívat k naplnění jiného. Ale i přes to můžeme rozdělení podle cílů použít pro lepší zřetelnost provázanosti doporučení a cíle a díky tomu i lepší následnou orientaci čtenáře.

²¹ termín použitý účastnicí FG3

3. Vlastní doporučení

3.1. Doporučení k cíli 1 - Lepší porozumění dobrovolnictví

Obecně:

Mluvit s mladými lidmi o dobrovolnictví.

Konkrétní doporučení:

Pro lepší porozumění dobrovolnictví je vhodné mluvit s mladými lidmi o různých možnostech dobrovolnictví, o zkušenostech dobrovolníků, benefitech a investicích, které jsou s dobrovolnictvím spojené. Toto informování mohou zprostředkovat školy, neziskové organizace, ale i rodina a vrstevníci s dobrovolnickou zkušeností.

Způsobů, jak může škola o dobrovolnictví informovat, je mnoho. Školy se mohou věnovat tématu dobrovolnictví v rámci výuky (například v hodinách základů společenských věd), mohou nabídnout možnost prezentace vybrané neziskové organizaci, nebo například vypsát zakázku na blokový kurz, nebo projektový den na téma dobrovolnictví. Vliv školy, nebo aktivity na škole (prezentace zástupce neziskové organizace, dobrovolná činnost v rámci zahraniční studentské výměny) byl několikrát zmíněn i ve fokusních skupinách. Nejčastěji zmiňovány byly prezentace zástupců NNO na škole. Například v rámci FG 3 dvě dobrovolnice začaly s dobrovolnou činností právě na základě takovéto prezentace na jejich škole.

Neziskové organizace mohou informovat mladé lidi taky mnoha způsoby, ve výzkumu se ale projevila jako dobrá praxe již zmíněná spolupráce se školou. Školy mají velký potenciál tím, že se v nich sdružují mladí lidé, kteří se v dobrovolnictví neangažují. Je pro organizace snazší je oslovit skrze školu, než stavět stánky na festivalech a jiných kulturních akcích pro veřejnost, což je ovšem také možnost, která ve výzkumu zazněla.

Výsledky výzkumu poukázaly na spíše povrchní porozumění termínu dobrovolnictví mezi mladými lidmi, kteří s ním nemají zkušenost. Na druhou stranu poukázaly i na fakt, že mladí dobrovolníci tomuto termínu rozumí více do hloubky a vidí jak benefity, tak bariéry, které jsou s dobrovolnictvím spojené. Je tedy možné tuto skutečnost dobře využít pro informování o dobrovolnictví – tzv. peer metodou (vrstevníci se učí od sebe navzájem). I

když samozřejmě je nutné brát v potaz, že mladý dobrovolník bude o dobrovolnictví mluvit na základě své zkušenosti, ze svého úhlu pohledu. Dobrovolníci jsou skvělým zdrojem informací o dobrovolnictví, často si to ale sami neuvědomují a nevyužívají svůj potenciál jako „multiplikátoři“ informací o dobrovolnictví. Martina z FG3 prohlásila o tom, že je dobrovolník: “No tak o mně to ví strašně málo lidí, protože to nedělám až tak dlouho. Ani to ještě není rok.“ Téměř rok už je ale poměrně dlouhá doba na to, aby to okolí vědělo. Mladí lidé – dobrovolníci – mohou tím, že budou své vrstevníky informovat o své zkušenosti s dobrovolnictvím, poskytovat cenné informace a impulzy k zamyšlení se nad tím, zda to není i pro ně zajímavá aktivita.

Vzhledem k tomu, že se mnoho mladých lidí dostane k dobrovolnictví přes své přátele a vrstevníky (Gallup Poll on Giving and Volunteering. Independent Sector, 1990 in Vineyard, 1991), tak se dá očekávat, že by dobrovolnictví a zájem o něj podpořilo, kdyby mladí dobrovolníci měli prostor mluvit ke svým vrstevníkům o své zkušenosti. Školy, nebo neziskové organizace by měly tohoto potenciálu využívat a vytvářet prostředí, popřípadě situace, kde dobrovolníci mohou sdílet své zkušenosti s dobrovolnictvím s ostatními.

S tím se pojí i možnost přípravy mladých dobrovolníků na roli komunikátora informací o dobrovolnictví. Organizace, pro které dobrovolníci pracují, by mohly své dobrovolníky podpořit ve sdílení informací s jejich vrstevníky tím, že jim poskytnou prostor pro reflexi jejich vlastní dobrovolnické zkušenosti (což by se stejně mělo dít vzhledem k tomu, že dobrovolnictví je považováno za prostředek neformálního vzdělávání). Díky tomu, že si uvědomí, co pro ně dobrovolnictví znamená, co se jeho prostřednictvím naučili, ale i co museli sami vložit, budou více schopni svou zkušenost sdílet se svými vrstevníky. Pokud také o dobrovolnictví budou mluvit poprvé mezi dobrovolníky (v bezpečném prostředí, které má obdobnou zkušenost) budou se cítit jistější, když budou svou zkušenost sdílet s mladými, v dobrovolnictví neangažovanými, vrstevníky (kteří jim, jak výzkum ukázal, moc nerozumí). Je možné dobrovolníkům poskytnout i školení, jak o své zkušenosti mluvit. Zde vycházím z dobré praxe ze školení „Multiplying knowledge through training“ (EFIL, 2006), kde byla ve vztahu k dobrovolnictví použita metoda „Výtah“ – Účastníci, dobrovolníci, dostali za úkol připravit si, jak by někomu sdělili, co je pro ně dobrovolnictví. Měli na to ale pouze 2 minuty – doba společné cesty výtahem. Následně si to mohli vyzkoušet. Jedná se samozřejmě o nabídku pro dobrovolníky, ne o povinnost. Nemělo by se zapomínat na to, že mladí lidé jsou primárně dobrovolníky a i sdílení

zkušeností s dobrovolnictvím by mělo být založené na dobrovolné bázi. Bylo by však vhodné, aby všichni dobrovolníci, kteří pracují s klienty – mladými lidmi, si byli vědomi, že když mladým lidem řeknou, že oni jsou dobrovolníci a co to obnáší, mohou také přispět k jejich porozumění dobrovolnictví a možná i jejich zájmu o něj.

Ještě obecně platí, že ať už s mladými lidmi mluví kdokoliv, pedagog, zástupce NNO, nebo jejich příbuzný, tak když daný člověk bude mít sám zkušenost s dobrovolnictvím, tak to jistě přispěje k efektu, který informování o dobrovolnictví bude mít. Bude pak pro mladé lidi, pokud neznají jiného dobrovolníka, jakousi živou ukázkou.

3.2. Doporučení k cíli 2 - Podpora pozitivního prostředí pro dobrovolnictví

Obecné doporučení:

Vytvořit prostředí, ve kterém je „cool“ být dobrovolníkem.

Z výzkumu je patrné, že častou bariérou mladých lidí, která jim brání zapojit se do dobrovolnictví je strach z vyčlenění. Podle slov účastníků fokusních skupin jsou dobrovolníci svými vrstevníky často nepochopeni, leckdy se dokonce cítí vyčleněni (viz FG 3 Martina). V rámci fokusní skupiny na gymnáziu také zazněla velká skepse, co se týče uznávání dobrovolnictví (ať už formálního nebo neformálního uznání, kterého se člověku za dobrovolné nasazení dostane). Prostředí, kde dobrovolnictví není chápáno ani oceňováno (ať už neformálně vrstevníky, nebo formálně prostřednictvím uznávání) rozhodně není prostředím, které by dobrovolnictví podporovalo.

V rámci roku dobrovolnictví by bylo možné pracovat na zlepšení tohoto nastavení okolního prostředí – tedy především vrstevníků a uznávání dobrovolnictví. Spadá do toho znovu i prostředí vytvářené školou a pedagogy. Právě tam mladí lidé tráví většinu času a právě hlavně tam se setkávají dobrovolníci se svými vrstevníky, kteří nemají s dobrovolnictvím zkušenost.

Pro podporu příznivého nastavení mladých lidí vůči dobrovolnictví, je vhodné představovat dobrovolnictví jako zajímavou činnost, prostřednictvím které je možné naplňovat hodnoty důležité pro mladého člověka (více o hodnotových orientacích např. ve

zprávě Petra Koláře „Hodnotová orientace dětí a mládeže. Volný čas dětí a mládeže“, 1997), především ty z nich, které jsou vnímané mezi mladými jako „cool“.

Celkově lze doporučit přístup, kdy se s tématem dobrovolnictví zachází jako s běžnou součástí života. Ve stylu „není divné být dobrovolník“. K tomu může mezi mladými lidmi přispět především opět škola. Jednoduchou metodou v rámci výuky může být zjištěno, kdo má s dobrovolnictvím zkušenosti, a může být dán prostor na sdílení těchto zkušeností, nebo se může udělat pokus o odhalení nevědomého dobrovolnictví mezi studenty atd. To by mohly být cesty, jak přiblížit a znormálnit dobrovolnictví. Znovu platí, že je vhodné, pokud i pedagog jde sám příkladem, nebo studenti mají možnost vyzkoušet si dobrovolnictví (k tomu se dostanu v následující podkapitole).

Je důležité uvědomit si, že mladí lidé v dobrovolnictví neangažovaní mají na své vrstevníky – dobrovolníky vliv. Investice do zlepšení pohledu mladých lidí na dobrovolnictví a dobrovolníky se proto může odrazit jak na motivaci mladých lidí k tomu zapojit se do dobrovolnictví, tak i v další motivaci dobrovolníků vytrvat v jejich činnosti. Pokud se bude neangažovaný mladý člověk zajímat o dobrovolnictví, tak už jen jeho projevený zájem může dobrovolníky motivovat k pokračování v jejich činnosti. Je vhodné, aby si instituce pracující s mladými lidmi byly vědomi toho, že chování vrstevníků k dobrovolníkům může mít buď motivační, nebo demotivační vliv. A měly by podpořit způsob přístupu, který by měl na dobrovolníky a zapojování se do dobrovolnictví pozitivní efekt.

Neziskové organizace se mohou snažit zlepšovat povědomí o hodnotě a významu dobrovolnictví: Tato činnost může být zaměřena jak na dobrovolníky, tak na lidi bez zkušenosti s dobrovolnictvím. To, že je někdo dobrovolníkem, neznamená ještě automaticky, že si je vědom hodnoty a významu své činnosti, nebo hodnoty a významu dobrovolnictví obecně. (Někdy to, že je dobrovolník, ani nemusí vědět - viz „Nevědomé dobrovolnictví“.)

U dobrovolníků by bylo možné doporučit podporu jejich reflexe vlastní činnosti. Společně s tím by bylo vhodné poskytnout jim prostor pro zamyšlení se nad meta úrovní – tedy nad dobrovolnictvím obecně. A to buď ve speciálně připraveném semináři či workshopu, nebo se svým supervizorem, či koordinátorem dobrovolníků ve vlastní organizaci.

U lidí, kteří nejsou dobrovolníky je pak možné také pracovat na zvýšení povědomí o hodnotě a významu dobrovolnictví, zprostředkovávat informace, viz předchozí kapitola. Větší porozumění dobrovolnictví přispívá k vstřícnému prostředí pro něj, neboť mu lidé více rozumí a vidí jeho přínosy a smysl.

S nastavením prostředí vůči dobrovolnictví souvisí i uznávání dobrovolnictví. V této otázce je důležitým aktérem Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT). MŠMT má vliv na školy a organizace pracující s mládeží. Dobrovolnictví je i jednou z 19 klíčových oblastí koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013. Témata, která chce v oblasti dobrovolnictví MŠMT řešit, se do velké míry překrývají s cíli uvedenými v úvodu doporučení. A jsou to následující body: (MŠMT, 2006)

- **„Povzbuzovat** rozvoj dobrovolných činností mládeže s cílem **zvyšovat povědomí** o stávajících možnostech, rozšiřování jejich nabídky a zvyšování jejich kvality.
- **Podporovat** dobrovolné činnosti s cílem posílit solidaritu mezi mládeží. Usnadňovat mladým lidem výkon dobrovolných činností odstraňováním stávajících překážek.
- **Uznávat** dobrovolné činnosti mládeže, hodnoty tímto způsobem nabytých osobních schopností a jejich společenského nasazení, jakož i příznivé úlohy, kterou dobrovolné činnosti hrají v přechodu ze vzdělání do práce a dospělosti.
- Zavést **Cenu** ministryně **pro dobrovolné pracovníky** s dětmi a mládeží.
- Předložit požadavek na **novelu zákona** č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, aby se vztahoval i na tradiční dobrovolné práce v NNO na členském principu a ve školách a školských zařízeních“

Ministerstvo tedy již má vlastní strategii, jak podpořit prostředí pro dobrovolnictví mladých lidí. A je nadějně, že tato strategie je zaměřena z velké části na uznávání dobrovolnictví. Kromě návrhů uvedených v Koncepci by mohlo Ministerstvo podpořit partnerství škol a neziskových organizací a vypsát výzvu na speciální projekty, které budou zacílené na zvýšení informovanosti a zájmu mladých lidí o dobrovolnictví. Speciálním cílem by pak mělo být, aby zvýšení informovanosti probíhalo na všech typech škol a nesoustředilo se jen na gymnaziální nebo již angažovanou mládež.

3.3. Doporučení k cíli 3 – Více mladých lidí - dobrovolníků

Obecné doporučení:

Přizpůsobit nabídku dobrovolnictví poptávce mladých lidí.

Z výzkumu vzešlo několik podnětů k tématu zapojení mladých lidí do dobrovolnictví. Ráda bych se zde věnovala třem hlavním. První doporučení se vztahuje k dobrovolníkům pod 18 let, druhé doporučení je k formám dobrovolnictví a třetí k cestě, jak oslovovat potenciální dobrovolníky.

Neziskové organizace pracující s dobrovolníky by měly být připravené na dobrovolníky, kteří mají zájem pomáhat, a ještě jim nebylo 18 let. Pokud druh činnosti, kterou organizace dělá, nemohou vykonávat lidé pod 18 let, pak by organizace měla být schopná nasměrovat mladého člověka se zájmem o dobrovolnictví na jinou organizaci, případně dobrovolnické centrum. Aby se nestávaly případy, jako popisuje Míša (FG1): „Já jsem chtěla (být dobrovolníkem) - je to organizace LATA. Tam oni chtějí až od 18 let. Takže čekám, až mi bude 18 a pak půjdu taky.“

Pokud se mladý člověk rozhodne, že by chtěl dobrovolně věnovat svůj čas dobré věci, pak by bylo vhodné mít systém, který mu umožní to dělat i pokud ještě není plnoletý.

K formám dobrovolnického zapojení bych ráda doporučila organizacím, aby vytvářely příležitosti pro zapojení se do dobrovolné činnosti „na zkoušku“, nebo pro celé kolektivy (aby mladí lidé měli možnost zkusit dobrovolnictví dohromady s přáteli). Ve výzkumu na téma „Jaké incentivy by nejvíce podpořily nedobrovolníky v jejich odhodlání zapojit se?“ jsou nejčastěji označovány právě tyto dvě varianty: krátkodobé dobrovolnictví a dobrovolnictví s kamarádem, nebo skupinou přátel, následované až s odstupem tréninkem pro dobrovolníky. (J.C. Penny Survey in Mc Curley, 1991)

Příkladem dobré praxe v oblasti dobrovolnictví na zkoušku je projekt organizace DUHA, který se jmenuje TAMJDEM. Jedná se o mikroworkcampy na víkend, kdy mladí lidé mají možnost ve skupince pomoci na dobrovolnické bázi neziskové organizaci. (<http://www.trochujinak.cz/cz/o-nas/>) Vzorem pro různé formy, které je možné nabízet mladým lidem, jako možnost zapojit se do dobrovolnictví, může být i firemní dobrovolnictví (zaměstnanci dostanou den volna na práci pro neziskovou organizaci), bylo by možné organizovat i třídní dobrovolnictví, nebo namísto třídního výletu zorganizovat

třídní workcamp (workcamps v zahraničí jsou velice populární mezi mladými lidmi – viz organizace, které je nabízejí INEX SDA, DUHA atd.).

Z výsledků výzkumu vyšel jako nejúčinnější způsob oslovování mladých lidí (za účelem nabízení dobrovolné činnosti) osobní kontakt se zástupcem organizace, s dobrovolníky nebo lidmi z organizace. Organizace, které mají zájem získat nové dobrovolníky z řad mladých lidí by si proto měly vytvářet podmínky, v nichž by mohly komunikovat na osobní bázi. Již zde byl zmíněn způsob prezentace na škole. Organizace by tohoto způsobu oslovování mladých lidí mohly využívat více, než to činí. Samozřejmě to ale záleží i na vstřícnosti škol a zájmu samotných mladých lidí.

3.4. Kampaň v rámci Evropského roku dobrovolnictví

Vzhledem k tomu, že Evropská Unie chce v rámci Evropského roku dobrovolnictví zviditelnit dobrovolnictví, se dá očekávat, že bude probíhat i kampaň zaměřená na upozornění na a informování o dobrovolnictví.

Pojďme se podívat, jak by taková kampaň mohla vypadat.

V rámci práce na doporučeních jsem uskutečnila interview s šéfredaktorkou časopisu „Redway“²². Cílem interview bylo získat nápady, nebo jakýsi „návod“ z praxe, jak mladým lidem představit téma, které pro ně není „cool“ nebo „zajímavé“.

²² Redway je tištěný časopis, který je distribuován žákům II. stupně základních škol, studentům osmiletých gymnázií, studentům středních škol, nápravných zařízení a do knihoven. Jedná se o projekt České kardiologické společnosti, která Redway i vydává.

Cílem časopisu je nenásilná propagace zdravých stravovacích návyků a volnočasových aktivit, které napomáhají ke snížení rizikových faktorů vzniku ischemické choroby srdeční. Mezi rizikové faktory patří především obezita, kouření, vyšší krevní tlak, cukrovka, zvýšené hladiny tuků v krvi a nedostatek pohybu. Časopis tedy píše poutavou formou o věcech, které mladé lidi zajímají, ale i o těch, které by je spíše měly zajímat. (http://www.redwaymag.cz/?page_id=11)

Díky velice speciálnímu profilu tohoto časopisu a jeho zaměření na „výchovné“ působení na mladé lidi jsem se rozhodla udělat rozhovor právě s jeho šéfredaktorkou. Tedy člověkem, který dbá na to, aby se v časopise objevovaly články, jejichž efekt by naplňoval cíle projektu.

Jednalo se o polostrukturované interview, jehož kostrou byly následující otázky:

- 1) Jaká témata jsou podle Vás důležitá pro věkovou kategorii 16-19let?
- 2) Jaký pohled máte na dobrovolnictví?
- 3) Kdo píše do vašeho časopisu? (Pracuje časopis s dobrovolníky?)
- 4) Co podle Vaší zkušenosti funguje nejlépe při práci s mladými lidmi?

Martina Overstreet, šéfredaktorka, dala v průběhu interview nezávisle na sobě tři tipy, které by se daly velmi dobře využít právě pro kampaň v rámci Evropského roku dobrovolnictví. Týkají se toho, jak pracovat s mladými lidmi tak, aby určité téma probudilo jejich zájem:

- 1) „Nestačí jenom říkat.“ – Pokud má jednatelce, nebo instituce zájem výchovně pracovat s mladými lidmi, směřovat jejich zájem, nebo v případě dobrovolnictví podporovat jejich prosociální chování, pak slova nestačí. Je třeba jít příkladem, vytvářet možnosti a zkušenosti pro mladé lidi, aby si názor udělali sami.
- 2) „Tajemno a nedostupnost dělají divy.“ – Nejvíce v mladých lidech vzbuzuje podle Martiny Overstreet zájem tajemství a nedostupnost. Pokud se nějaké téma příliš opakuje, pak ztrácí na své zajímavosti. „Nedevalvovat to tím, že se to mele celé stále dokola.“ Mluvit o dobrovolnictví ano, ale ne přehnaně moc, aby mezi mladými lidmi nevznikla reakce opačná té žádoucí. Ideálně vytvořit dobrovolnictví nějaký obrázek nedostupnosti. I když právě u dobrovolnictví, které má být pro všechny (viz definice), je tato rada tvrdým oříškem. V souvislosti s tímto doporučením jsem si vzpomněla na plakátovou kampaň v rámci 5. ročníku kampaně „30 dní pro neziskový sektor“ (rok 2002). Na plakátech je vždy fotografie dobrovolníka s tím, co dělá. Ovšem velkým písmem je napsáno něco, co na první pohled dobrovolníka označuje spíše za někoho, kdo dělá morálně pochybnou či nebezpečnou činnost (viz následující texty a obrázky).

Texty z plakátů:

Nutí lidi skákat z oken. Pavel je dobrovolník. Slouží v místním hasičském sboru.

Bývá často zlítej. Martin je dobrovolník. Při povodních pomáhá stavět hráze.

3x týdně je s jiným mužem. Alžběta je dobrovolnice. Pravidelně navštěvuje handicapované a pomáhá jim v domácnosti.

Nosí dámské prádlo. Roman je dobrovolník. Chodí nakupovat starým lidem. Občas i spodní prádlo.

Obrázek 7: Kampaň 30 dní neziskového sektoru (Zdroj: Neziskovky.cz)

Každopádně ohlas na tuto kampaň byl v roce 2002 ze strany neziskových organizací dost kritický. Vyplývalo to z vůle poděkovat stávajícím dobrovolníkům a představit dobrovolnictví v pozitivním světle. Ale pokud by byla vytvořena obdobná kampaň zaměřená na mladé lidi s cílem přilákat jejich zájem, mohla by být úspěšná. V době kampaně mi bylo 18 a musím říci, že jsme si plakáty se spolužáky se zájmem prohlíželi.

- 3) „Velká kampaň nikdy nedá hloubku.“ – Pokud chce jednotlivec, nebo instituce pouze informovat o určitém tématu, pak je velká kampaň vhodná. Pokud chce ale působit na postoje a chování, pak je velká kampaň zbytečná. Podle Martiny Overstreet je lepší působit na kvalitu a hloubku – zaměřit své snažení na malou skupinu a přizpůsobit způsob propagace zájmům skupiny.

Na základě výstupů výzkumu a tipů od Martiny Overstreet je patrné, že nejvhodnější způsob, jak pracovat na vztahu mladých lidí k dobrovolnictví, je oslovovat je co možná nejvíce osobně, jít jim příkladem a být jejich „průvodcem“ na cestě do světa dobrovolnictví. Pokud v rámci Evropského roku dobrovolnictví bude probíhat nějaká kampaň zaměřená na mladé lidi, tak by měla probíhat spíše na lokální úrovni, využívat možností, které nabízí práce se školami a podporovat spolupráci škol a neziskových organizací.

V. Závěr

Evropský rok dobrovolnictví nabízí možnost, jak podpořit dobrovolnictví mladých lidí. Tato podpora ovšem nemusí začínat až s 1. lednem 2011, stejně tak jako nemusí končit posledním prosincem 2011.

Dobrovolnictví nabízí mladým lidem možnost, jak se realizovat, jak se naučit něco nového, jak získat sebevědomí a jak si vytvořit kolem sebe síť kamarádů. Nabízí možnost, jak utéci do světa jiných hodnot a lidí, kterým záleží na druhých. Bylo by spravedlivé, kdyby o této možnosti všichni věděli. Dobrovolnictví ovšem není zajímavé pro každého. O co se můžeme v této věci snažit je nabídnout mladým lidem dostatek informací o dobrovolnictví a příležitosti k němu. Výběr, zda se pak stanou dobrovolníky je pak už jen na nich.

Aby tato mise byla co nejúspěšnější je při poskytování těchto informací a vytváření příležitostí vhodné znát cílovou skupinu, rozumět jejím zájmům a potřebám. Za tímto účelem byla psána tato práce a prováděn v ní obsažený výzkum. Doufám, že svůj účel splnily.

Já si z práce na nich odnáším mnoho poznatků a zkušeností, které se budu snažit uplatnit ve své další práci s mládeží.

Literatura a použité zdroje

Literatura

ADRA. 2008. *Metodické listy k výuce v rámci projektu PRVÁK – program Dobrovolnictví nejen v cizině*. Nepublikováno

Bedrnová, Eva, Ivan Nový. 1998. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press

Bonfadelli, Heinz. 1990. „Freizeitverhalten von Kindern und Jugendlichen und Medienkonsum.“ In: *Sachverständigenkommission 8. Jugendbericht, Lebensverhältnisse Jugendlicher*. München: Deutsches Jugendinstitut

Cnaan, Ram A., Femida Handy, Margaret Wadsworth. 1996. „Defining Who Is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations.“ *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol 25, no. 3, 364-383

Cnaan, Ram A., Laura Amrofel. 1994. „Mapping volunteer activity.“ *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 23, no. 4, 335-351

Council of the European Union. 2002. „Resolution of the Council and of the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council of 27 June 2002 regarding the framework of European cooperation in the youth field.“ [Online] Dostupné z:

<http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/youth/c11059_en.htm>

Člověk v tísni. 2009. *Jeden svět na školách, Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách podzim 2008 / leden 2009*. [Online] Dostupné z:

<http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnspdfs_249.pdf>

ČSÚ. 2009. *Ekonomické výsledky neziskových institucí 2003 až 2007*, [Online] Dostupné z:

<<http://notes2.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/9504-09>>

Dekker, Paul, Loek Halman. 2003. *The values of volunteering: cross-cultural perspectives*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Dohnalová, Marie, Jaroslav Malina. 2006. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM

Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA), Directorate General Education and Culture (DG EAC). 2010. *Volunteering in the European Union*. [Online] Dostupné z:

<<http://ec.europa.eu/citizenship/eyv2011/doc/Volunteering%20in%20the%20EU%20Final%20Report.pdf>>

Factum Inventio. 2008. *Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit*. [Online] Dostupné z:

<http://www.vyzkum-mladez.cz/registr_detail.php?kod=&lang=CZ&id=161>

Finkelstein, Marcia A., Louis A. Penner Michael T. Brannick. 2005. „Motive, role identity, and prosocial personality as predictors of volunteer activity“. *Social Behavior and Personality*, 33 (4), 2005

Frič, Pavel. 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. Praha: NROS, AGNES.

Frič, Pavol, Tereza Pospíšilová. 2009. Výsledky reprezentativního šetření v rámci projektu *The Patterns and Values of Volunteering*. Dosud nepublikováno (publikace v roce 2010).

Gallup Organization. 2007. *Eurobarometr. Young Europeans. Survey among young people aged between 15-30 in the European Union. Summary*. [Online] Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_202_sum_en.pdf>

Grube, J., J. A. Piliavin. 2000. „Role identity, organizational experiences, and volunteer experiences“. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1108-1120

Hall, Michael et al. 2009. *Caring Canadians, Involved Canadians: Highlights from the 2007 Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating*. Ottawa: Statistics Canada

Van Hall, Tirza, Lucas Meijs, Marijke Steenbergen. 2004. *Volunteering and Participation on the Agenda*. Rotterdam, CIVIQ

Helsper, Werner (Ed). 1991. *Jugend zwischen Moderne und Postmoderne*. Opladen: Leske and Budrich

Hladká, Marie. 2008. “Význam dobrovolnictví jako specifického lidského zdroje.” In *Aktuální otázky sociální politiky 2008 - teorie a praxe*. [Online] Dostupné z:

< http://www.e-cvns.cz/soubory/Konference_Pardubice_Hladka.pdf >

Homola, Miloslav. 1972. *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství

Hrubá, Radka. 2006. Hodnotová orientace a sociální status mladých dobrovolníků. In *Psychologica 36 – 2006*, [Online] Dostupné z:

<http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/AUPO_Psychologica_36_Varia_Psychologica__XI.pdf>

Ilsley, J.P., J.A. Niemi. 1984. *Recruiting and training volunteers*. New York: McGraw-Hill

Ipsos Tambor. 2009. *Informovanost a participace mládeže. Zpráva z výzkumu*. Praha: Národní institut dětí a mládeže

Knechtlová, Jana, Markus Held (ed). 2007. *Volunteering in the Czech Republic. Facts and Figures Report*. Brusel: CEV

Kolář, Petr. 1997. *Hodnotová orientace dětí a mládeže. Volný čas dětí a mládeže*. S.l.: Parlamentní institut

Krutina, Miroslav. 2004. *Řízení lidských zdrojů – dobrovolnictví. Zkušenost z praxe Českého helsinského výboru*. [Online] Dostupné z:
<www.helcom.cz/download/sborniky/dobrovolnici.doc>

Maslow, Abraham. 1954. *Motivation and Personality*. New York: Addison-Wesley, 1987

Mc Curley, Stephen H. 1991. *Recruiting Volunteers for Difficult or Long-Term Assignments*. S.l.: VMSystems

Morgan, David L. 2002. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert

Miovský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada

MŠMT. 2006. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013*. [Online] Dostupné z:

<<http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013>>

Nakonečný, Milan. 1998. *Psychologie osobnosti*. Praha : Academia

Neziskovsky.cz. *Kampaň 30 dní pro neziskový sektor* [Online] Dostupné z:

<<http://neziskovsky.cz/cz/neziskovsky-cz/30-dni/3389.html>>

NIDM. 2006. *Aktuální problémy mladé generace ČR*. [Online] Dostupné z:

<http://www.vyzkum-mladez.cz/registr_detail.php?kod=&lang=CZ&id=64>

NIDM. 2008. *Mládež České republiky*. Praha: Polička

Pospíšilová, Tereza. 2010-A . „Česká občanská společnost: data, fakta a měření“. In Marek Skovajsa (ed). *Občanský sektor. Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál

Pospíšilová, Tereza. 2010-B. „Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy“. *Lidé města*, 12, 2010, 1 [Online] Dostupné z:

<<http://www.lidemesta.cz/index.php?id=676>>

Průcha, Jan, Eliška Walterová, Jiří Mareš. 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál

Rada Evropské Unie. 2009. *Rozhodnutí Rady o Evropském roku dobrovolných činností na podporu aktivního občanství (2011)*. [Online] Dostupné z:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:CS:PDF>>

Reynolds, AL, RL Pope. 1991. „The complexities of diversity: Exploring multiple oppressions.“ *In Journal of Counseling and Development*, 70, 174-180.

Rochester, Colin. 2006. *Making sense of volunteering: A literature review*. London: The Commission on the future of volunteering.

- Říčan , Pavel. 2007. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing
- Silverman, David. 2005. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha : Portál
- Sheard, J. 1992. „Volunteering and Society 1960-1990“ in Hedley, R., Davis Smith (ed.) *Volunteering and Society*. London: J. Bedford Square Press
- Strauss, Anselm, Juliet Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu : postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice : Albert
- Švaříček et al. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál
- Thompson, Becky, Sangeeta Tyagi. 1996. *Names we call home: autobiography on racial identity*. London: Routledge
- Tošner J., O. Sozanská. 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál
- Večerka, Kazimír et al. 2009. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Vineyard, Sue. 1991. *Secrets of Motivation. How to Get and Keep Volunteers and Paid Staff*. Downers Grove: Heritage Arts Publishing
- Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě) [Online] Dostupné z:
<<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb02198&cd=76&typ=r>>

Přednášky a školení

- Tošner, Jiří. 2009. Přednáška „*Dobrovolnictví v občanském sektoru*“ pro studenty FHS UK. (9. dubna, 14. května 2008, Praha)
- EFIL – European Federation of Intercultural Learning. 2006. Školení „*Multiplying knowledge through training*“ (9.-16. dubna, Istanbul)

Rozhovory a fokusní skupiny

Přepis záznamu fokusní skupiny se studenty gymnázia Skupinu vedla a záznam přepsala Jana Bělohlávková (29. 4. 2010)

Přepis záznamu fokusní skupiny se studenty střední odborné školy Skupinu vedla a záznam přepsala Jana Bělohlávková (5. 5. 2010)

Přepis záznamu fokusní skupiny s dobrovolníky Skupinu vedla a záznam přepsala Jana Bělohlávková (10. 6. 2010)

Zvukový záznam rozhovoru s Martinou Overstreet (šéfredaktorkou časopisu Redway) Vedla Jana Bělohlávková (25. 6. 2010)

Webové stránky

www.hest.cz, stránky organizace HESTIA [cit. 12. února 2010]

www.icm.cz, stránky informačního centra pro mládež [cit. 12. února 2010]

www.youthforum.org, stránky EFJ Evropského fóra mládeže [cit. 13. prosince 2009]

www.cev.be, stránky stránky Evropského dobrovolnického centra [cit. 14. prosince 2009]

www.dobrovolnik.cz, stránky servisního a informačního portálu dobrovolnictví v České republice [cit. 18. února 2010]

www.un.org, stránky OSN www.un.org/esa/socdev/unyin/quanda.htm [cit. 15. května 2010]

http://europa.eu/legislation_summaries/, portál Evropské unie [cit. 20. května 2010]

<http://www.trochujinak.cz/cz/o-nas/>, stránky projektu Tamjdem

http://www.redwaymag.cz/?page_id=11, stránky časopisu Redway

Seznamy

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1: Mezinárodní klasifikace neziskových organizací ICNPO

Tabulka 2: Počet dobrovolníků v ČR

Tabulka 3: Formální dobrovolnictví v ČR

Tabulka 4: Intenzita organizované dobrovolné činnosti (za poslední 4 týdny)

Tabulka 5: Dobrovolnictví pro jednu nebo více OOS podle věku

Tabulka 6: Funkce dobrovolnictví podle Českého helsinského výboru

Tabulka 7: Prohlášení o dobrovolnictví pro FG

Tabulka 8: Podíl mladých lidí na dobrovolnictví / veřejně prospěšné činnosti

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb

Obrázek 2: Zastoupení jednotlivých typů motivací

Obrázek 3-6: Fotky použité v rámci FG

Obrázek 7: Kampaně 30 dní neziskového sektoru

Seznam příloh

Příloha 1: Trávení volného času mladých lidí

Příloha 2: Průběh fokusní skupiny

Seznam zkratk

ČR = Česká republika

EFIL = European Federation of Intercultural Learning

ERD = Evropský rok dobrovolnictví

EU = Evropská unie

FG = Focus group

MŠMT = Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (České republiky)

NIDM = Národní institut dětí a mládeže

NNO = nestátní nezisková organizace

SOŠ = střední odborná škola

G = gymnázium

Medailon autorky

Jana Bělohlávková

(narozena 28. ledna 1984 v Praze)

Vystudovala tříletý bakalářský obor Studium humanitní vzdělanosti na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy.

Na stejné fakultě pak absolvovala i studium navazujícího magisterského programu Studia občanského sektoru.

Od roku 2001 je aktivním dobrovolníkem. Především je aktivní organizaci AFS Mezikulturní programy, ale zapojuje se do dobrovolnických aktivit i u jiných neziskových organizací (př. DUHA, NROS, Člověk v tísni, ADRA).

Od roku 2007 pracuje jako školitel pro Českou národní agenturu Mládež, která spravuje v České republice program Mládež v akci zaměřený na podporu neformálního vzdělávání mladých lidí v Evropské Unii.

S dobrovolnictvím je spojen i pobyt v Nizozemí, kde v roce 2008 strávila 8 měsíců v rámci Evropské dobrovolné služby. Po návratu pracovala pro Českou radu dětí a mládeže na pozici projektové manažerky předsednictví ČR Radě EU. V rámci Předsednictví spoluvedla Evropskou konferenci o mládeži s tématem Mobilita mladých dobrovolníků v Evropě (březen 2009) a měla na starosti téma „informování o dobrovolnictví“.

v

Projekt diplomové práce

Předběžný název diplomové práce:

„Dobrovolnictví mladých lidí – motivace a bariéry“

Cíl práce a jeho zdůvodnění

Cílem magisterské práce je zjistit, jaká je motivace mladých lidí k tomu, aby vykonávali dobrovolnou činnost (zkoumaná dobrovolná činnost bude omezena na formální dobrovolnictví). Cílem je také podívat se na bariéry, kterým ve spojení s dobrovolnictvím čelí. Na základě výsledků tohoto výzkumu pak následně navrhnout kampaň zaměřenou na mladé lidi, která by mohla být realizována v rámci Evropského roku dobrovolnictví.

Téma dobrovolnictví a motivace dobrovolníků je tématem často zkoumaným. Přínos práce by měl být právě v tom, že se zaměřuje na specifickou cílovou skupinu – na mladé lidi – a že se orientuje na současné politické a společenské dění - tedy na Evropský rok dobrovolnictví – na rok 2011.

Výzkumné otázky

Co mladé lidi motivuje k tomu stát se dobrovolníkem?

Co mladí lidé vidí jako překážky zapojení se do dobrovolnictví?

Jsou rozdíly v motivacích a bariérách mezi mladými lidmi, kteří se dobrovolnictví již věnují, mezi potenciálními dobrovolníky (studenti VŠ) a mezi mladými lidmi, ze kterých se dobrovolníci podle výzkumů rekrutují nejobtížněji (nejvyšší dosažené vzdělání – ZŠ)?

Metodologický postup

Pro první teoretickou část práce bude použita analýza dostupné literatury.

Pro druhou část výzkumnou bude použita metoda focus group a to s několika různými skupinami respondentů z řad mládeže. Cílem bude vybrat určité skupiny mládeže, u kterých se předpokládá rozdílná zkušenost a sklon k dobrovolnictví (především dle vzdělání); bude specifikováno na základě studia existující literatury k tématu.

Předběžná struktura práce

Teoretická část

DOBROVOLNICTVÍ

Dobrovolnictví – pojem a historie

Dobrovolnictví v ČR

Situace v Evropě, ve světě

DOBROVOLNICTVÍ MLADÝCH LIDÍ

Vymezení pojmu mladých lidí

Současný stav dobrovolnictví mladých lidí – ČR, Evropa, svět

Kolik mladých lidí je dobrovolníky v ČR / ve světě - srovnání

Jaké problémy nebo témata výzkumy identifikují ve vztahu k mládeži

Motivace mladých lidí k dobrovolnictví (prezentace výsledků existujících výzkumů)

Teorie (koncepty, modely, hypotézy...) o dobrovolnictví mladých lidí

Empirická část

Metodologie výzkumu

Popis focus group – specifika metody, její použití ve výzkumu

Analýza výstupů z focus group

Hlavní výsledky výzkumu

Využití výsledků výzkumu pro ideový návrh kampaně pro Evropský rok dobrovolnictví

EVROPSKÝ ROK DOBROVOLNICTVÍ

Úvod (Představení, východiska a cíle, dopad a možnosti)

Návrh kampaně

- jak oslovit mladé lidi obecně

- jak využít konkrétně vaše výsledky výzkumu pro kampaň...

Harmonogram prací

květen - říjen 2009	- studium literatury
Listopad	- psaní teoretické části, příprava teoretických východisek výzkumu
Prosinec – leden	- příprava výzkumu
Březen	- realizace výzkumu
Květen	- zpracovávání výsledků focus group
Červen	- napsání celku diplomové práce
Červenec	- vypracování návrhu kampaně ...
Srpen	- dokončení DP, úpravy, změny, finalizace grafické podoby a příloh
Září 2010	- odevzdání diplomové práce

Předběžná bibliografie a odkazy

www.dobrovolnik.cz, <http://www.hest.cz/>

BOČKOVÁ, V. *Vzdělávání – průvodní jev života*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

BREWER, M., *Emotion and motivation*, 2004

DEKKER, P., *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow, Kluwer Academic/Plenum. 2003

Dobrovolníci – obyčejní lidé, kteří dělají neobyčejné věci. Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2001.

ELLIS, A., *Generation V: young people speak out on volunteering*, London: Institute for Volunteering Research, 2005

KRUTINA, M., *Řízení lidských zdrojů – dobrovolnictví*, Zkušenost z praxe Českého helsinského výboru, 2004 (www.helcom.cz/download/sborniky/dobrovolnici.doc)

MATOUŠEK, O., [*Metody a řízení sociální práce*](#), 2008

NOVOTNÝ, M., *Dobrovolnictví středoškoláků*, Praha: Hestia, 2003

ROCHESTER, C., *Making Sense of Volunteering. The Commission on the Future of Volunteering. To má ještě nějakou internetovou adresu, kterou nemůžu teď najít*

ŠORMOVÁ, L., *Dobrovolnictví*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích.* Praha: Portál, 2002.

TOŠNER, J. (ed.) *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace.* Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003.

ŽIVOTSKÁ, K., *Dobrovolnictví jako motivace k celoživotnímu učení* (<http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/157/157.pdf>)